

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI

Bugu ya!
Themo 1 & 2

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI – Gireidi ya 4. Bugu ya |

ISBN 978-1-920458-47-8

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

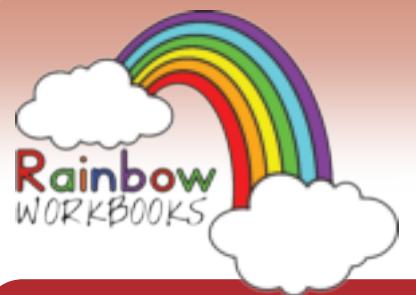
Yo vusuludzwa,
i tevhedza CAPS

Gireidi
ya 4

Dzina:

Kilasi:

TSHIVENDA HOME LANGUAGE
GRADE 4 – BOOK 1
TERMS 1 & 2
ISBN 978-1-920458-47-8
THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.
7th Edition

ISBN 978-1-920458-47-8
9 781920 458478

a b c d e
f g h i j
k l m n o p
q r s t u
v w x y z

Vho Angie Motshekga
Minista wa Muhasho wa Pfunzo ya Muteo

Vho Enver Surty
Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo

Bugu idzi dzo iñwalelwa vhana vha Afrika Tshipembe, mushumo wa hone wo rangiwa phanda nga Minista wa Pfunzo ya Muteo. Vho Angie Motshekga na Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo. Vho Enver Surty.

Bugu dza u shumela dza Rainbow ndi tshipida tsha zwe Muhasho wa Pfunzo ya Muteo wa ita zwa u khwinisa vhukoni ha vhagudi vha Afrika Tshipembe vha gireidi dza rathi dza u ranga. Sa tshinwe tsha zwithu zwihiwlwane zwa Pulanetshumisi ya Muvhuso, thandela iyi yo konadzea nge ya lambedzwa lu sa vhudziswi nga Muhasho wa Gwama ja Lushaka.

Hezwi two ita uri Muhasho u kone u bveledza bugu idzi, dzi kha nyambo dzothe dza tshiofisi, dzi tshi waniwa mahala.

Ri na fulufhelo lauri bugu idzi dzi do thusa vhadededzi (vhagudisi) mushumoni wavho wa u funza wa duvha liñwe na liñwe khathihi na u vha na vhuñanzi uri vha khunyeledze kharikhuñamu yothe. Ro ita nga vhuronwane uri ri sumbedze ndila vhadededzi kha nyito nge ra shumisa aikhoni dzi no sumbedza uri mugudi u tea u ita zwifhio.

Ri na fulufhelo li no bva li mbiluni uri vhana vha do diphina nga u shumisa bugu idzi zwenezwi vha tshi khou aluwa na u guda, khathihi na uri na vhonevho, sa mudededzi, vha do diphina na vhana avha.

Ri ri kha vhone na vhagudi vhavho, ngavhe zwi tshi vha nakela musi vha tshi shumisa bugu idzi. Zwi pfumbe.

U talukanya Mulayotewa (Ndayotewa) wa Riphabuliki ya Afrika Tshipembe (1996)

Milayo ya nthesa ya shango i wanala kha Mulayotewa (Ndayotewa) wa Riphabuliki ya Afrika Tshipembe (1996). Milayo igi i na maanda u fhira na muphuresidennde, maanda ayo a fhira a dzikhothe na a muvhuso wothe.

Ndi milayo ine ya laya vhathu vha jino shango uri vha tea u farana nga ndilade. Mulayotewa wa shango wo itelwa u tsireledza rothe ri no khou tshila zwino na vhana vhashu vhane vha kha di do da.

Talukanyani hune ra bva hone.

Ri songo dovha vhukhakhi ha mulovha.

Mulayotewa washu u ri thusa uri ri elekanye nga vhumatshelo ha khwiñe ha rothe khathihi na u vhu fhaña.

Rine, vhathu vha Afrika Tshipembe;

Ri dzhieha ntha u shaea ha vhulamukangi kha tshifhinga tsho fhelaho;

Ri ñhonifha havho vhe vha tambulela vhulamukangi na mboholowo kha shango ñashu; Ri ñhonifha havho vhe vha shuma vha tshi itela u fhaña na u bveledzia shango ñashu; na

U tenda uri Afrika Tshipembe ndi ja vhothe vhane vha dzula khalo, vho vhofhekanywaho vha vha huthihi nahoh vha sa fani.

Zwenezwo, nga kha vhaimeleli vho khethiwaho zwavhuñi, ri khou tanganedza ino Ndayotewa sa wone Mulayo Muholusa wa Riphabuliki uri u—

Fhelise khethululo ya tshifhinga tsho fhelaho na u thoma tshitshavha tshine tsho disendeka kha ndeme dza demokirasi, vhulamukangi ha matshilisano na pfanelo dza vhuthu;

Fhaña mitheo kha demokirasi na tshitshavha tshi re khagala hune muvhuso wo disendeka kha lufuno lwa vhathu nahone vhadzulapo vho tsireledza nga mulayo nga ndila I linganaho;

Khwinisa ndeme ya Vhutshilo ha vhadzulapo vhothe na u vhofholola vhukoni ha muthu muñwe na muñwe; na

Fhaña mbumbano na demokirasi zwa Afrika Tshipembe uri ji kone u vha fhethu ho teaho sa muvhuso wo qliimisaho kha muta wa tshaka.

Shumisani pfanelo dzanu sa mudzulapo wa Afrika Tshipembe ni dovhе ni vhe na vhudifhinduleli ha u tsireledza pfanelo dza vhañwe.

Divhani Mulayotibe Wa Pfanelo na Mulayotibe Wa Vhudifhinduleli.

Mudzimu tsireledza vhathu vhashu.

Nkosi Sikele' iAfrika. Morena boloka setjhaba sa heso.

God seën Suid-Afrika. God bless South Africa.

Hosi katekisa Afrika.

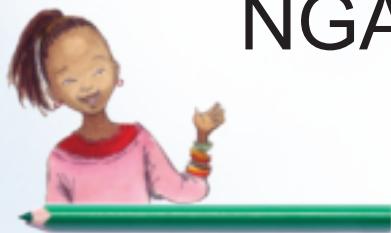
Gireidi ya

4

Rainbow
WORKBOOKS

L u a m b o
I w a h a y a n i

NGA TSHIVENDA

Heyi bugu ndi ya:

Bugu ya

I

TSHIVENDA

TSUMBANDILA DZA U SHUMISA IYI BUGU YA MISHUMO

Kha vha shumise Bugu ya Mishumo khathihi na zwiñwe zwiko zwi re hone. Kha vha òole CAPS ya Vhuimo ha Vhukati ya Luambo Iwa Hayani.

Bugu ya Mishumo ya vhuimo ha vhukati ha ngudo ya Luambo Iwa Hayani i a vha ñanganedza. Vhuimo uhu ha vhukati ha ngudo dza Luambo Iwa Hayani ho itelwa u alusa vhukoni ha luambo kha vhagudi uri vha kone u alusa zwikili zwavho zwa u davhidzana hu no itwa vhutshiloni, khathihi na u alusa zwikili zwa u guda funzoni ri tshi buða na kharikhuðamu. Ri na fulufhelo ñauri vha ðo zwi vhona uri iyi Bugu ya Mishumo i thusa vhagudi kha u alusa vhukoni uhu he ha bulwa.

Bugu ya Mishumo iyi yo dzudzwanywa hu tshi tevhedzwa zvitendeledzi zwa vhege mbilimbili zwa CAPS. Vha ðo ñangana na migaganyo ya zwine zwa ðo funzwa kha tshitendeledzi tshiñwe na tshiñwe tsha vhege idzi mbili kha masiañari 1, 35, 69 na 103 a iyi Bugu ya Mishumo. Tshitendeledzi tshiñwe na tshiñwe tsha vhege mbili tsho vhekanya wauri tshi katele zwikili zwi tevhelaho zwa luambo:

1 U thetshelesa na U amba (Orala) – awara dza 2 kha tshitendeledzi tsha vhege dza 2 (mbili)

Kha ri ambe

Vhagudi vha tea u ñewa zwikhala tshifhinga tshoþhe zwa u alusa zwikili zwavho zwa U thetshelesa na U amba zwa u kuvhanganya ngazwo mafhungomatsivhudzi, vha tandulula thaidzo na u bula mihumbulo yavho na kuvhonele kwavho kwa zwithu. Bugu ya Mishumo i na nyito dzi re na tshivhalo dza u amba na u thetshelesa dzine vhone vha nga dzi shumisa u itela u vha na vhuñanzi uri vhagudi vha wana zwikhala musi na musi zwa u ita ñdowendewe dza u tou amba.

2 U vhala na U ñalela – awara dza 5 kha tshitendeledzi tsha vhege dza 2 (mbili)

Kha ri vhale

CAPS i lila uri vhagudi vha vhale na u ñalela zwibveledzwa zwa mañwalwa magede na tshaka dza mañwalwa nngede kha tshitendeledzi tshiñwe na tshiñwe tsha vhege mbili. Hafha hu katelwa u vhala: nganeapfufhi (zwiñori zwipfufhi), foþokuþoo (ngano), nganetshelomuñe, mañwalo, imeñli, zwiñwalwa kha dayari, matambwa, atikili dza gurannda, atikili dza magazini, inthaviwu dza radio, vturendi, mañwalwa a u þuþuwedza, khungedzelo, ndaela, ndaedzandila na kuitelwe kwa zwithu. I tshi inga kha zwenezwi, CAPS i lila uri vhagudi vha vhale mañwalwa a re na mafhungomatsivhudzi a u tou vhone: mimepe, tshati, dzithebuþu, nyolo, mepe ya mihumbulo, tshati dza mutsho, phosíþara, ndivhadzo, zwifanyiso na dzigirafu. Vha ðo wana hu na zwibveledzwa zwa mañwalwa zwi re na tshivhalo kha iyi Bugu ya Mishumo.

CAPS i bula maitele a u vhala ane a vha maga a thangelauvhala, u vhala na thevhelauvhala. Vha ðo ñangana na þhalutshedzo dzi no sumbedza maga nga maga dza 'kuvhalele' nga ngomu ha khavara ya nga phanða ya bugu iyi.

3 U ñwala na U ñekedza – awara dza 4 kha tshitendeledzi tsha vhege dza 2 (mbili)

Kha ri ñwale

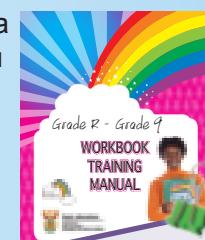
CAPS i lila vhagudi vha tshi ita ñdowendewe dza u ñwala musi na musi dza mafhungo o fhambananaho. Bugu ya Mishumo iyi i na fureme dza u ñwala ngadzo khathihi na nzunzanyo dzi no ðo ðudumedza vhagudi vha tshi bveledza zwibveledzwa zwa u tou ñwala, zwa u tou vhona na zwa midia minzhi. Vha ðo ñangana na þhalutshedzo dzi no sumbedza maga nga maga dza 'kuþwalele' nga ngomu ha khavara ya nga phanða ya iyi Bugu ya Mishumo.

4 Zwivhumbeo na Milayo zwa Luambo – awara ya 1 kha tshitendeledzi tsha vhege dza 2 (mbili)

Kha ri ñwale

CAPS i vha ñea mutevhe wa Zwivhumbeo na Milayo zwa Luambo (zwiteñwa) zwine zwa tea u funzwa kha gireidi ñhwe na ñhwe. Iyi Bugu ya Mishumo i dzenisa na ñdowendzo nngede dza tshitendeledzi tshiñwe na tshiñwe tsha vhege mbili. Nyito idzi dzi anzela u katela 'noutu/nzhele' dza u þalutshedza milayo ya luambo.

Vha tshi ðoda tsivhudzo ñhwe kha vha òole Workbook Training Manual.

Thero ya 1: Ngano na dzindima

Zwiɔtori

Themo ya 1: Vhege dza 1 - 2

1 U tamba mutambo

2

U rangela u vhala na u humbulela mafhuno a tshiɔtori.
U vhala tshiɔtori Therisano nga vhaanewa, fhethuvhupo na puloto.
Therisano ya u humbulela uri tshiɔtori tshi do fhele nga ndila ifhio.
U ñwala magumo a tshiɔtori.
U tambari tʃambwa l̩ no amba nga tshiɔtori.
Nqowedzo ya ñivhamaipf yo livhanywa na maipfi o swifhadzaho/a re na muvhala a re tshiɔtorini.

2 U elekanya nga tshiɔtori

4

Ñivhamaipf: U livhanywa maipfi na zwine a amba.
Tholokanyonđivho: U fhindula mbudziso t̩halutshedzwa na mbudziso dza phindulothopolwa.
Nweledzani u tevhekana ha zwiitei tshiɔtorini.

3 Ho bvelela mini nga marahu

6

U vhala magumo a tshiɔtori.
U anetshela hafhu zwe zwa bvelela kha thevhekano ya tshiɔtori.
U nombora mafhuno na no bva tshiɔtori a tshi tevhekana nga ngona.
U ñivhadzwa madzinazwao.
U topola madzina zwao tshiɔtorini.
U sedzesu kuñwalele.

4 U ñwala tshiɔtori

8

U tevhela maga a u ñwala mañwala hu u itela u ñwala tshiɔtori.
U pulanela tshiɔtori nga mepe wa mihibulo.
U ñwala tshiɔtori hu tshi shumisa fereme.
U rumela SMS, ri tshi shumisa mafhuno a sa konđi.
U rekhoda maipfi maswa na t̩halutshedzo dza kha dikishinari (t̩halusamaipfi).

5 Tshaka dzo fhambananaho dza madzina

10

U topola madzinazwao na madzina vhukuma.
U shumisa madzina vhukuma mafhungoni.
Madzina a zwi no vhalea na a zwi sa vhalei.
U wana uri madzina ndi a no vhalea kana ndi a sa vhalei.

6 Jabu u kadzinga makumba

12

U rangela u vhala na u humbulela mafhuno a tshiɔtori hu tshi shumisa vhusevhedi ha u tou vhona nga mađo. Therisano nga tshiɔtori – vhaanewa na pułoto.
U shumisa zwifanyiso (nyolo) zwa khathuni na mapulo a maipfi kha u bveledza tshiɔtori.
U pulanela na u ñwala tshiɔtori hu tshi shumisa ndugiselamushumo i sa dini.
U ñwala tshiɔtori zwi tshi langwa nga zwifanyiso zwi re kha ndugiselamushumo.
U rekhoda maipfi maswa na t̩halutshedzo dza kha dikishinari yawe ene mune.

7 Zwine phanda ha bugu (khavara) ha ri vhudža

14

U shumisa tshiɔtori tsho fhiraho sa murango wa u sengulusa bugu.
U ñula mafhungomatsivhudzi a tshi bva tshiɔtorini na kha khavara ya bugu, u nweledza puloto na vhaanewa.
U topola milayo i re kha khavara.
U nweledza thevhekano ya zwithu nga l̩ito la muanewa muhulwane zwi kha tshifhinga tsho fhiraho nahone zwo tou ñwaliwa kha dayari.
U livhanywa mañaluli na madzina, mafhambanyi na makateli.

8 Ñwalani nga ngona

16

U pulanela na u ñwala nga ha iwe muñe.
Hu tshi sedzeswa t̩oho dza mafhuno na phara.
U rekhoda maipfi maswa na t̩halutshedzo dza kha dikishinari.

Masiatari a vhurendi Themo ya 1: Vhege dza 3 - 4

9 Siatari la zwirendo

18

U vhalela zwirendo zwihili n̩tha.
U sedzesu zwishumisa zwa vhurendi: Onomatopia, mutevhetsindo na pfanapheledzo (raimi).
U fhindula mbudziso dza tholokanyonđivho dzi no kwama tshirendo.
U topola maipfi a re na raimi na zwiñe zwishumisa zwa vhurendi.

10 Ñwalani tshirendo tshanu inwi mune

20

U dzenisa maipfi a re na pfanapheledzo hu tshi fhedziswa tshirendo.
U ñwala tshirendo hu tshi shumisa ndima dzi re na pfanapheledzo.
U ñivhadzwa madzina a ngelekanyo.
U ñwala madzina a ngelekanyo o teaho mafhungoni.

11 Luñwalo lwa madzina

22

U ñwala madzina a tshaka dzo fhambananaho kha luñwalo u itela uri lu ambe.
U ñwala zwi ñwaliwaho kha dayari hu tshi shumisa madzina a ngelekanyo.
U nweledza tshiñwalwaho kha dayari nga u shumisa mafhuno a sa konđi kha SMS.
U dzenisa mafhungomatsivhudzi a iwe muñe kha fomo hu tshi shumisa madzina vhukuma.
U topola na u shumisa madzina vhukuma mafhungoni.
U vhekanya madzina e kha mutevhe wa madzina vhukuma a vhatthu, fhethu kana tshifhinga (ðuvha kana ñwedzi).

12 Lwendo lwa tshikolo lwa vha takalelaho zwikhokhonono

24

U vhala thambo ya lwendo lwa tshikolo U topola madzina.
U fhindula mbudziso dza tholokanyonđivho.
Vhalani tshirendo ni topole mipfi a re na raimi. Olani tshifanyiso tshe tsha ñisendeka nga tshirendo itshi.

13 U hvafhi iwe tshisu?

26

U vhala zwirendo zwa tshivhumbeo.
U ita dongazwiga mafhungoni.

14 Ki tuma madzina

28

U fhandekanya madzinambumbano a bva madzinazwao.
U thetshelesa maipfi a re na mibvumo.
U topola madzina a ngelekanyo.

15 Imbani luimbo

30

U vhala tshirendo.
O ita ndongazwiga mafhungoni.
Zwithu zwine zwa tea u elelwa zwa madzina a no vhalea.

16 Kha ri ñwale bugu

32

U pulanela u ñwala bugu ya tshiɔtori.
U ñwala na u kumedza bugu ya zwiɔtori i no tou kherulwa.

1 U tamba mutambo

Kha ri ambe

Lavhelesani tshifanyiso ni ambe uri ni vhona u nga tshiṭori tshi khou amba nga mini. Ni vhona u nga itshi tshiṭori ndi tshiṭori tsha vhukuma? Ni vhona u nga vha vha re tshiṭorini vha na miwaha mingana?

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ḥohoh ni lingedze u humbulela uri mahwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṭo (u sikima) kha siṭari ni wane uri ni ḫo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfelesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni n̄tha.

Kha ri vhale

Ndi nga ḥwedzi wa Thafamuhwe, mutsho u tshi rotholela, musi thimu ya bola ya milenzhe ya vha miwaha ya fhasi ha ya 12 vha tshi tsa bisini nga muthihi nga muthihi. Vha pfala vha tshi tou zhamba. Vha ndilani ya u ya u tamba metshe wa fainaṭa wa ḥwaha uyo. Vha mbo tshimbila vha tshi hwenya vha tshi livha tshiṭediamu, vha mbo ḥanganedzwa nga phosho ya mavuvuzela khathihi na nga phosho ya vhana vha no khou khuza.

Muṇwe na muṇwe o vha o nyanyulwa vhukuma nga mutambo wa fainaṭa u re vhukati ha New Town School na Sea View Primary School.

Ann na Mandu ndi vhone vhasidzana vhe vhoṭhe afha kha thimu ya New Town. Vhoṭhe vha na fulufhelo lauri vha ḫo kunda tshikolo tsha Sea View Primary.

Musi Ann, a re ene mukapuṭeni a tshi khou pfuka mudavhi, a ḫi elekanya a tshi khou ḥanganedza khaphu ya thimu yawe. A i elekanya i tshi khou vhengema ḫuvhani. Ann o vha e muthu wa vhulenda. Ndi ene we a ita uri hu vhe na khontsati ya tshikolo ya u kuvhanganya tshelede ya u renga khokho dza vhatambi vha thimu yawe vhe vha vha vha sa koni u ḫi rengela. Namusi o ḫiimisela u ranga thimu yawe panda uri i kunde!

Na Mandu a re na miwaha ya fumithihi ha ngo takala zwone. O ḫivhona o kora nga khokho dzawe dza muvhala wa muṭada. Khathihi fhedzi a mbo ḫavha mukosi nge a wela ngomu dindini.

"Nthuseni wee!" ndi ene a tshi tzhema. Ann, Peter na Ntakadzeni vha huma vha tshi gidima uri vha mu thuse. "Yowee!" ndi ene a tshi lila a tshi khou Ქhobila nga mulenzhe muthihi. "Mulenzhe wanga a u tendi u kanda!" A mbo Ხi dzula fhasi hatsini. "Ndi tou rabela uri a tho ngo fhirea kha tshinungo," u ralo miłodzi i tshi tsenga.

Ann o vha a si na vhułanzi uri u huvhala ha Mandu hu mu kwama u swika ngafhi. "Arali Mandu a sa Ხo kona u tamba, zwi amba uri na nne ndi nga si tambe ngauri ndi tea u mu isa kijiniki."

Ann a pfa zwe mu dina vhukuma.

"Ni songo vhilahela Mandu," ndi ene a no ralo. "Ndi Ხo ni isa ha dokotela."

"Hai. A zwi konadzei! Ni songo Ხidina. Ndi Ხo lendela ndi heneffa u swika metshe u tshi tshaya."

Ni nga si dzule hafha ni nołhe, Mandu," ndi Ann a tshi fhindula.

Ann a amba na vharwe vha thimu yawe, a tshi lingedza zwi tshi kondā uri a si vhonale uri u khou lila, a ri "Tshimbilani ni ye u tamba. Ni vhe na vhułanzi uri ni a kunda!"

Kha ri Ხwale

Ambani na khonani yanu malugana nauri ni vhaba u nga tshiłori tsho fhela hani. Ni kone u Ხwala magumo a tshiłori a re na maipfi a vhukati ha 40 na 50. Ni vhaba u nga Ann u Ხo tamba kana u Ხo thusa Mandu?

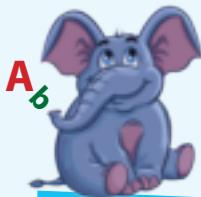

2 U elekanya nga tshiṭori

Kha ri ambe

Vhaanewa vha tshiṭori ri vha ḫivha nga zwiito zwavho, kuhumbulele kwavho na zwine vha amba. Ambani nga mvumbo ya Ann. Ambani nga zwe a ita, zwe a humbula na zwiito zwawe.

Divhamaipfi

divhona
vhengema
tzhema
huvhala
zwi tshi konḍa

penya
ongolela
humbulela
nga nungo dzothe
vhaisala

Kha ri ḫwale

Vhalani tshiṭori tsha Mandu na Ann ni fhindule mbudziso idzi.

Vhaanewa vhahulwane ndi vhonnyi tshiṭorini itshi?

Zwino tagedzelani ḫedere ji re tsini na phindulo yone.

Ri zwi ḫivha nga mini uri Mandu o vha e na mazhuluzhulu?

- 1 Ha ngo kona u vhona dindi ji re ndilani.
- 2 O ḫivhona a tshi khou raha bola ya kora.
- 3 O vha a tshi khou ṭodou tamba nga mbili yawe yothe.
- 4 O balelwa na u edela nga mulovha wa hone.

Ri zwi ḫivha nga mini uri vhatambi vho vha vho takalesa?

- 1 Vho vha vha tshi tama uri vha wine.
- 2 Ngauri vho pfa phosho ya mavuvuzela.
- 3 Vho tsa bisini vhe kha phosho khulu!
- 4 A vho ngo thusa Mandu.

Deithi:

Ndi thimu dzifhio dze dza vha dzi tshi khou tamba metsheni uyu?

Wanani fhungo ḥi re tshiṭorini ḥi no sumbedza uri Ann ndi muthu a no vhavhalela vhaṁwe.

Ni vhona u nga Ann o vha e khonani vhukuma ya Mandu? Ngani?

Kha ri ᶻwale

ጀwalani manweledzo a re na maipfi a vhukati ha 40 na 50 a zwe
zwa bvelela kha Mandu.

Handwriting practice lines for the sentence above.

TEACHER: Sign _____ Date _____

3 Ho bvelela mini nga murahu

Zwino vhalani kufhelele kwa tshiṭori (magumo) Inwi na vha kiłasi yaṇu no vha no lavhelela magumo o raliho?

Kha ri vhale

Ann a dedengedza Mandu musi vha tshi humela bisini, vha ḥuwa vhothe kiłiniki. Dokotela vha ḥaṭhuvha mulenzhe wa Mandu nga vhuronwane. Vha mu dzhia X-ray, vha i sedza vha ḥwethuwa. Vha vhudza avha vhasidzana uri mulenzhe wa Mandu u ḥo fhola. Vha u banditsha vha vhudza Mandu uri a nga thoma hafhu u tamba bola zwenezwi a tshi vho pfa u tshi vho kandea ngawo.

“Arali ni tshi zwi takalela,” ndi Vho Dokotela vha no ralo, “Ndi nga kha ḥi ni fhelekedza tshiṭediamu. Ndi kale ndi sa athu ḥalela metshe wa bola ya milenzhe.”

Nangoho avha dokotela wa vhulenda vha mbo vha fhelekedza tshiṭediamu. Vho swika nga tshifhinga tsha u awela. Ndi musi tshikoro tshi New Town 2 na Sea View 2.

Khathihhi fhedzi Ann a mbo ḥi kora tshikoro tsha vhuraru tsha thimu ya New Town, hu si kalekale, Mandu a kora tsha vhuna musi tshiṭiriri tsha u tshaisa metshe tshi sa athu lila. Vhaṭaleli vha vhidzelela vho takala na mavuvuzela a pfala u swika na kulekule.

Avha vhasidzana vho vha vho takala vhukuma musi thimu yavho i tshi ḥanganedza khaphu (tshiphuga) ya tshikolo tshavho.

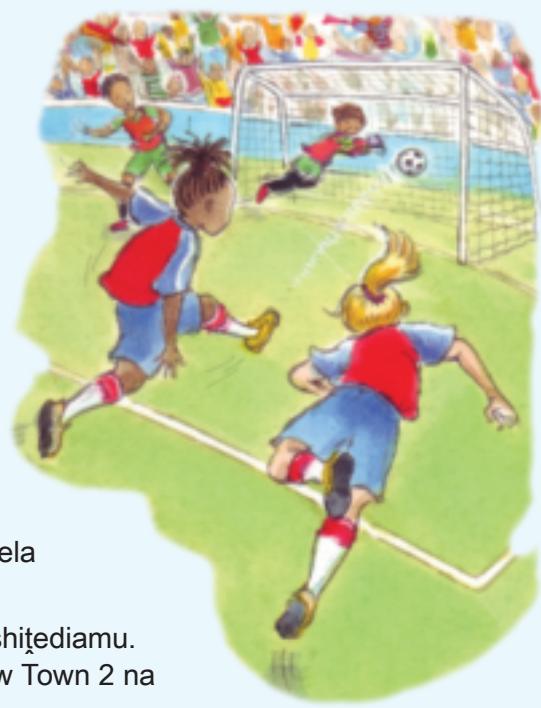

Kha ri ambe

Kha ri ḥwale

Sielisanani na khonani yaṇu ni tshi anetshela uri ho bvelela mini tshiṭorini itshi u bva musi thimu ya bola ya milenzhe i tshi tsa bisini u swika magumoni a tshiṭori musi thimu ya New Town i tshi wina metshe. Ni songo hangwa u amba uri tshikoro tsho vha vhugai.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ḥohohi ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṭo (u sikima) kha siatari ni wane uri ni ḥo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. Arali ni sa pfesesi phara iy, i vhaleleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni n̄tha.

Nomborani mafhungo aya u thoma kha 1 u swika kha 6 ni tshi sumbedza u tevhekana ha zwiwo zwa tshiṭori itshi nga ngona.

	Mandu ha ngo zwi vhona uri fhasi hu na dindi a mbo ḥi wela ngomu.
	Ann a fhelekedza Mandu ha dokotela.
	Vho Dokotela vha fhelekedza avha vhasidzana tshiṭediamu.
	Vhana vha namela bisi ya u ya tshiṭediamu.
	Vha tshimbila mudavhini vho livha tshiṭediamu.
	Vhatambi vha thimu vho vha vho takala vhukuma musi vha tshi ya u ḥanganedza khaphu.

Deithi:

Madzinazwao

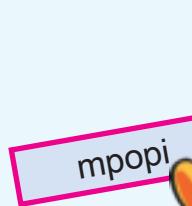
Kha ri nwale

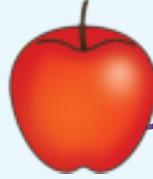
khokho

bola

mpopi

apula

tshidulo

Zwino nwalandi madzinazwao
ane na kona u a humbula.

pene

Wanani ni talele nga fhasi madzinazwao a fumi
tshiṭorini itshi.

Kha ri vhale

Kha ri nwale

Zwino nwalandi mafhungo a rathi ni tshi shumisa mañwe a madzinazwao e
na a wana tshiṭorini.

Kuñwalele kwa maanea

Musi ni tshi nwala maanea ni tea u tevhela maga mañanu.

- 1 Pulanelani maanea aṇu ni tshi shumisa mepe wa mihibulo.
- 2 Thomani nga u nwala tshiṭori sa mvetamveto.
- 3 Dzudzanyani mupelelo na zwiga zwa u vhala.
- 4 Vusuludzani tshiṭori tshaṇu.
- 5 Vhalululani tshiṭori tshaṇu.
- 6 Tshi nwaleni buguni yanu nga vhudele.

TEACHER: Sign

Date

4 U ñwala tshiṭori

Kha ri ñwale

Dadzani mepe wa mihibulo ni tshi sumbedza zwe zwa bvelela tshiṭorini tsha metshe muhulu.

1

Mathomo

Vhana vho vha vha tshi khou ya ngafhi nahone nga mini?

2

Mutumbu

Ho bvelela mini?

3

Mutumbu

Ho bvelela mini nga murahu.

Ñwalani ḫoho ya tshiṭori

4

Magumo

Tshiṭori tsho fhela nga ndilade?

Deithi:

Kha ri ñwale

Shumisani mepe wañu wa mihumbulu kha u ni thusa u ñwala tshitori tshañu kha siañari ili. Ro ni dzhenisela zwifanyiso zwa u ni thusa. Tshitori tshañu tshi tea u vha na vhulapfu ha maipfi a vhukati ha 120 na 140.

- Shumisani mepe wa mihumbulu uri u ni thuse u pulanelu u ñwala
- Ñwalani mvetamveto • Humbelani khonani yañu a dzudzanye mvetamveto yañu • Vusuluzani mañwalwa aña ni ite ndulamiso dzo teaho • Zwino ñwalani mañwalwa a ya buguni yañu nga vhudele.

Thoho (dzina) ya tshitori

Rumelani mukapuñeni wa thimu ya bola ya New Town SMS.

Magumo

TEACHER: Sign _____ Date _____

5 Tshaka dzo fhambananaho dza madzina

Madzina vhukuma

Madzina ndi maipfi a thinwa dza vhathu, fhethu, miñwedzi na mađuvha. A thoma nga malederedanzo.

Tangedzelani maipfi ane a vha madzina vhukuma nahone a tshi thoma nga malederedanzo.

Deithi:

Kha ri ንwale

Ńwalani mafhungo maṇa ni tshi shumisa madzina vhukuma.

Madzina a zwi no vhalea ndi afhio? Ndi madzina a zwithu zwine ra kona u zwi vhala, sa zwipuka na vhathu. Maipfi a no nga zwinzhi kana zwiñwe kana zwi si gathi kana zwinzhizwinzhi ri a shumisa na madzina a zwi sa vhalei.

Madzina a zwi sa vhalei ndi afhio? Madzina a zwi sa vhalei ndi madzina a zwithu zwi sa vhalei, sa muṭavha, mađi na muñō. Maipfi a no nga zwinzhi, zwiñku na zwinzhizwinzhi a shuma na madzina a lushaka ulu.

Kha ri ambe

Vhudzisani khonani yañu nga zwithu zwi re afho kiłasirumu na zwi re hayani.

Vhudzisani mbudziso ni tshi shumisa matsinde:

ngana? kana ngafhani ?

Kha ri ንwale

Talelani madzinazwao kha ḥiñwe na ḥiñwe ḥa mafhungo a tevhelaho. Bulani uri ndi madzina a zwi no vhalea kana madzina a zwi sa vhalei naa ni ite thiki tshibogisini tshone. Ni kone u tangedzela madzina vhukuma.

1	Ndi na nḍala fhedzi a hu tshee na zwiliwa zwinzhi.
2	Malindi u na mipopi minzhi.
3	Jabu u khou tamba muṭavhani.
4	Dan u na khaladzi mbili.
5	Mulondo u funesa vhurotho.
6	Ro ya fhethu hunzhi hu no takadza kha ḥa Guteng.
7	Vhana vha kiłasini yashu vha pfana na mitambo.
8	Ndi na miñadzi i si gathi.
9	Dineo a songo ḥa swigiri nnzhi.
10	Thuli u tea u nwa mađi manzhi.

Mavhalei

A sa vhalei

TEACHER: Sign

--

Date

--

6 Jabu u kadzinga makumba

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso ni vhale mapulo a maipfi. Anetshelani khonani yanu tshiṭori tsha zwifanyiso izwi, ni tshi tou sielisana. Dadzani buo la u fhedzisela ni tshi sumbedza zwine Jabu a khou humbula.

1

2

Kha ri ḥwale

Zwino ḥwalani tshiṭori zwikhalani zwi re zwone (zwo teaho) kha mepe wa mihibululo.

1

Mathomo

_____

_____

_____

Ṭhoho ya tshiṭori

_____

_____

_____

- Shumisani mepe wa mihibululo uri u ni thusé u pulanelá u ḥwala
- ḥwalani mvetamveto ● Humbelani khonani yanu a dzudzanye mvetamveto yanu ● Vusuludzani maṅwalwa aṇu ni ite ndulamiso dzo teaho ● Zwino ḥwalani maṅwalwa a ya buguni yanu nga vhudele.

2

Zwe zwa tevhela

_____

_____

_____

Talutshedzani zwe zwa bvelela kha tshifanyiso tsha 3

3

_____

_____

_____

Tsha u fhedzisela, ambaní uri tshiṭori tsho fhela nga ndilade

4

_____

_____

_____

Deithi:

M A I P F I

M
A
S
W
A

Kha ri ñwale

Zwino shumisani mepe wa mihungulo kha u ñwala tshiñori.

3

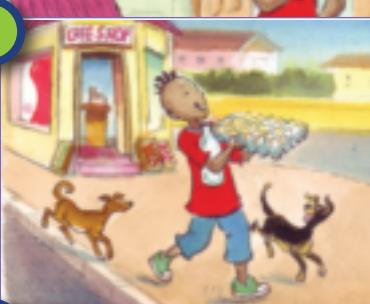
4

1

2

3

4

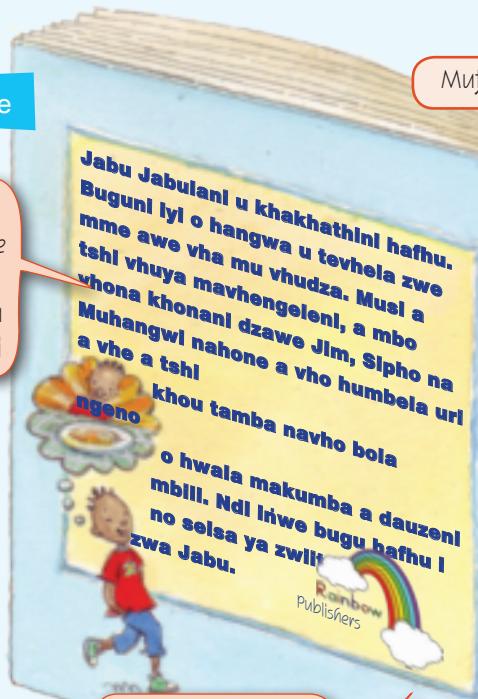
TEACHER: Sign _____ Date _____

Zwine phanda ha bugu (khavara) ha ri vhudza

Kha ri ambe

Zwododo-mbedzwa zwine zwa ri vhudza uri bugu i khou amba nga mini

Zwi ri vhudza uri ndi nnyi we a angadza bugu.

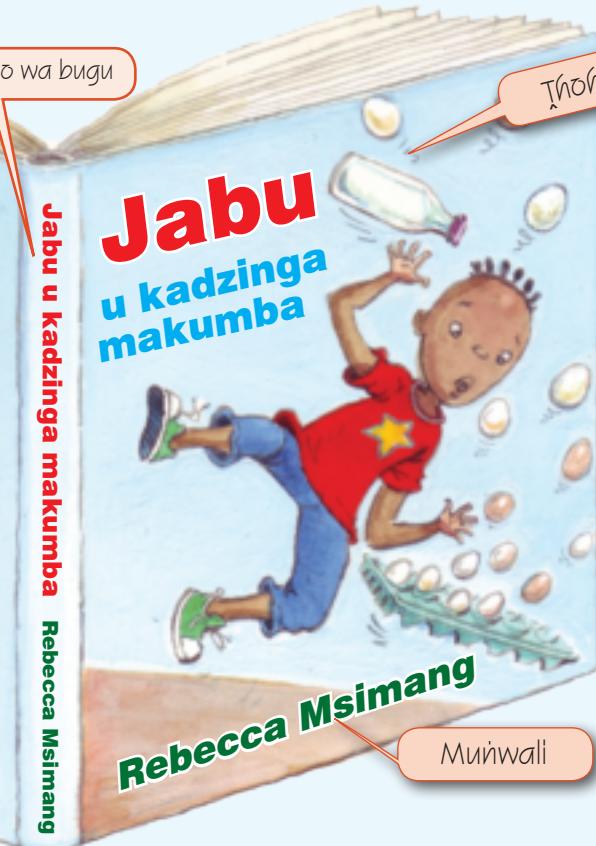

Kha ri ñwale

Zwino ñwalani tsenguluso ya bugu iyi.

Mutodo wa bugu

Tshoho

Muñwali

Dzina ja bugu	
Muñwali	
Vhaanewa vhahulwane	
Muanqadzi	
Hu bvelela mini tshitiorini?	
Nwalani mafhundo mavhili ane a ri vhudza uri hu na dziñwe bugu hafhu dza Jabu Jabulani.	

Deithi:

Dijieni ni Jabu. Nwalani tshiñwalwaho kha dayari tshi no nweledza zwe zwa itea ilo duvha nga maipfi a no swika 40.

Kha ri ñwale

Dayari yanga

Deithi:

Kha ri ñwale

Livhanyani madzina na mañaluli a no a ɏalutshedza.

Mañaluli a ri vhudza zwinzhi nga madzina, tsumbo, musidzana wa lunako.

Mañaluli	liswa	la u naka	tshilapfu	ya maanda	tshi no ongolowa
----------	-------	-----------	-----------	-----------	------------------

Madzina	dzuvha	dzuvha	phulu	tshibode	tshifhañ
---------	--------	--------	-------	----------	----------

Zwino vhambedzani maipfi aya na mafhambanyi ao a re kha muduba (rou) wa fhasi.

Mafhambanyi ndi maipfi ane a amba zwo fhambanaho na zwiñwe, tsumbo, naka - vhifha

lapfa	fulufhedzea	zwitukutuku	naka	vhavhalela	phovhela
-------	-------------	-------------	------	------------	----------

zwinzhizwinzhi	sa vhavhalela	pfufhifha	sa fulufhedzea	konda	vhifha
----------------	---------------	-----------	----------------	-------	--------

Kha ri diphine

Tevhedzelani mutalo u tshi bva kha tshifanyiso u tshi ya kha likateli ñone.

Makateli ndi maipfi ane a vha madzina a tshigwada tsha vhathu kana zwithu, tsumbo, tshitokola tsha ndirivhe.

murivha

tshikhuvhugu

mutavha

muango

guma

ñanda

TEACHER: Sign

Date

8 Nwalani nga ngona

Kha ri nwale

Lavhelesani ṭhoho ya tshiṭori i re vhukati ha mepe wa mihibulo. Ni kone u dzenisa marwe mafhungomatsivhudzivho a no amba nga ṭhoho iñwe na iñwe tshibogisini tshiñwe na tshiñwe tsha mepe wa mihibulo.

Kha bammbiri ilj la u shumela ri sedza uri phara dzi nwalwa hani. Zwitɔri zwołhezwołhe zwi na phara nahone phara iñwe na iñwe i amba nga ṭhoho yeneyo nthihi. Kanzhi, fhungo la u thoma ndi yone ṭhoho ya fhungo. Li ri vhudza uri phara yołhe i khou amba nga mini.

Phara ya 1

Dzina ḥanga ndi _____
_____.

Ndi na miñwaha ya _____
_____.

Ndi dzula _____.

Phara ya 3

Ndi dzhena tshikolo tsha _____.
_____.

Ndi kha Gireidi ya _____.

Thero ine nda i funesa ndi _____
_____.

Z
W
O
T
H
E

Z
W
I

N
O

K
W
A
M
A
N
N
E

Phara ya 2

Mułani wa hashu hu na vhatu vha
_____.

Ndi dzula na _____
_____.

Ndi na tshifuohaya tsha _____
_____.

Phara ya 4

Musi tshikolo tshi tshi bva ndi
takalela u _____.

Khonani dzanga ndi _____.

Nga madekwana ndi sa athu
edela ndi _____.

Deithi:

Kha ri የወለ

Shumisani mepe waṇu wa mihibulo kha u የውላ tshiṭori tshi no amba nga inwi. Kanzhi ri anzela u pfuka mutualadzi vhukati ha dziphara.

Musi no no fhedza u የውላ tshiṭori humbelani khonani yaṇu a tshi vhale khathihi na u lulamisa vhukhakhi vhu re hone.

Thomani nga u የውላ tshiṭori tshaṇu sa mvetamveto.

Ni kone u tshi የውላ nga vhudele buguni yaṇu.

M A I P F I

M
A
S
W
A

Phara ya 1

Phara ya 2

Phara ya 3

Phara ya 4

TEACHER: Sign _____ Date _____

9 Siañari la zwirendo

Themo ya 1 – Vhege dla 3–4

Kha ri vhale

LUAMBO LWA ZWIPUKA

Vhalelani itshi tshirendo ngha. Musi ni tshi khou tshi vhala, thetshelesani mudivhitho kana mutevhetsindo watsho, na phetheni ya maipfi ane a vha na pfanapheledzo. Thetshelesani maipfi ane a pfala a tshi nga ndi phosho ya zwipuka.

Zwimange zwi ri phrr,
ndau dzi a vhomba,
Magwitha a nguna, zwivhingwi zwi a hona.
Thonono dzi a lila, mbevha ndi katatakata,
Nngu dzi bee, fhedzi NNE NDI A AMBA!
Thoho ndi tzhemetzheme, kholomo dzi moo
Masekwa ndi kekeke, maivha a kukunyea
Nguluvhe dzi a tzhema, bere ndi nwii
Khuhu ndi vhukweekwee,
fhedzi NNE NDI A BULA!
Thunzi dzi a ngna, mmbwa dzi a huvha,
Milemalema ndi tziitzii,
phele dzi a nguna.
Zwiqula ndi korrrorr, khwamba dzi a amba,
Notshi dzi a ngna, fhedzi NNE NDI
A AMBA
A Shapiro
(tsho tou pambiwa)

Kha zwirendo,
maipfi a anzela
u shumiselwa
miungo yao. Hu
na ipfi lone lone li
no amba kuitele
kwo raliho – ndi
Onomatopia. Itani
miungo i no itwa
nga zwipuka
zwa rathi kha
zwe zwa buliwa
tshirendoni itshi.
Irini khonani
dzañu dzi
humblele uri ni
tshipuka tshifhio.

Kha ri nwale

Nwalani madzina a zwipuka zwa rathi kha zwe zwa buliwa tshirendoni itshi
nahone ni nwale na muungo une zwa ita nga phasi.

tshimange

phrr

Zwino nwalani maipfi a no bva tshirendoni a re na mutevhetsindo na maipfi a tevhelaho.

gomba

ngna

vhamba

kalakata

tshilidzi

mboo

khunzi

Kha ri vhale

Zwino vhalelani n̄ha tshirendo tshi tevhelaho ni talele phere dla maipfi a re na pfanapheledzo nga mivhala yo fhambananaho. Talelani maiti ōthe ane a ri vhudza uri tshibode tsho ita mini.

KUBODE KUȚUKUȚUKU

Kubobe kuțukuțuku kwo tshila,

Ku tshi dzula tshibogisini.

Ku tshi bambela kutivhani,

Na matombo kwa gonya.

Kwa aṭamela lunyunyu,

Kwa aṭamela thatha.

Kwa aṭamela tthisusu,

Na nne mulomo kwa nnyaṭamela.

Kwa gavha lunyunyu,

Kwa gavha thatha.

Kwa gavha tthisusu,

Fhedzi nne nde khusuu.

C Lindsay (tsho tou pambiwa)

Kha ri ንwale

Tshibode tsho vha tshi tshi dzula ngafhi?

Tshibode tsho vha tshi tshi bambela ngafhi?

Tshibode tsho aṭamela mini?

Tshibode tsho gavha mini?

Ńwalani tshirendo tshańu inwi muńe

Kha ri ńwale

Fhedzisani tshirendo nga u ńwala maipfi a re na pfanapheledzo o țahelaho mitaladzini.

yanga

vhalela

yanga

namela

madzanga

Tshirendanne

Kilasi ya Gireidi 4 ndi

Zwi a ntakadza vha tshi ri

Tshikoloni ndi ya nga baisigiri

Ndi tshi ćiphińa ndo i

Vhunga zwine ra funzwa e

Kha ri ńwale

Ńwalani tshirendo tshańu inwi muńe. Lingedzani u shumisa maipfi a re na pfanapheledzo magumoni a mitaladzi yothe ya malo yo nomboriwaho.

Thoho ya tshirendo

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

Madzina a ngelekanyo

Kha ri ንwale

Ńwalani madzina a vhudipfi hune ha sumbedzwa nga zwifanyiso izwi. Haya ndi madzina a ngelekanyo.

nyofho

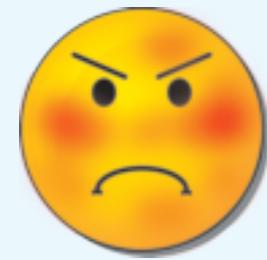
dakalo

tsinyuwo

mbiluuvhavha

Talani madzina a ngelekanyo

Dzina ḥa ngelekanyo ndi ḥa tshithu tshine ni si kone u tshi vhona, u tshi pfa, u tshi nukhedza, u tshi kwama na u tshi thetshela.

Kha ri ንwale

Fhedzisani mafhungo nga u ንwala madzina a ngelekanyo.

1. Mandu o pfa vhuhulu musi we a huvhala tshinungo tsha mulenzhe.

vhaisala

2. O pfa o nga maanda a tshi humbula uri ha nga koni u tamba.

sinyuwa

tshivhiti

3. A pfa o vhukuma ngauri zwi tou nga ha sedzi musi a tshi tshimbila.

tungufhala

vhutungu

4. Rothe ro pfa ro musi ambulentse i tshi swika.

nyofho

5. Ndi tshe tsha ita uri Mandu a dzhene mudavhini a tambe.

6. Vha tshiła tshiňwe tshikolo vho pfa vho nge vha kundwa.

Kha ri vhale

Vhalani luñwalo ulu ni kone u dzenisa madzina u itela uri luñwalo lu ambe zwi no pfala.

- Ñwalani madzina vhukuma ane a thoma nga malederedanzi kha mitaladzi midala.
- Ñwalani madzinazwao ane a rinwa zwithu kha mitaladzi mitswuku.
- Ñwalani madzina a ngelekanyo ane a bula vhudipfi hañu kha mitaladzi ya lutombo.

_____ wanga

Ndi khou ni ñwalela luñwalo ulu ndi lwondoni.

Ndo ða na mukomana wanga, _____.

Hafha _____ hu khou takadza nga maanda.

Mulovha ro ya _____ ra bva afho ra ya

Nga murahu ra ya suphamakete ra renga zwirengwarengwa.

Zwithu zwe zwa vha zwi tshi khou þahela hayani ho vha hua _____, _____,
na _____.

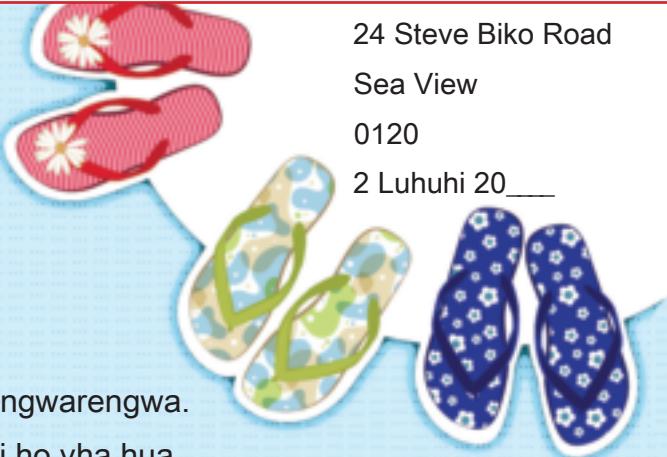
Ndo pfa ndi tshi tshuwa tshifhinga tshoþhe musi ndi tshi vhona dainaso yo aþama mulomo
yo þahisa _____ mahuluhulu!

Mulovha ro ya ra vhona filimu i no pfi “Dinosaurs in our world”.

Ndo pfa ndi tshi farwa nga _____

tshifhinga tshoþhe musi ndi tshi vhona dzidainaso khulukhulu.

Wañu

24 Steve Biko Road
Sea View
0120
2 Luhuhi 20 _____

Kha ri ñwale

Zwino kha ri elelwe bugu ye na vhuya na ðiphiña ngayo.
Anetshelani tshiþori tshayo nga mafhungo a re vhukati ha
mararu na maña.

Zwino ñwalelanî khonani yanu
SMS ni tshi mu tswela vhudipfi
hañu siani la bugu iyi.

Madzina vhukuma

M A I P F I

M

A

S

W

A

Dadzani garaṭa i no amba nga inwi. Phindulo dzoṭhe ndi madzina vhukuma, zwino oṭhe a tea u thoma nga ḥederedanzi.

Kha ri ḥwale

Nne

Ni pfi nnyi?

No bebwā ngafhi?

Duvha ḥanu ḥa mabebo ḥi ḥa lini?

Dzina ḥa tshikolo tsha ḥanu ndi ḥifhio?

Ni dzula vunduni ḥifhio?

Muṁwe wa khonani dzaṇu u pfi nnyi?

Mudededzi waṇu vha pfi vhonnyi?

Dzina ḥa bugu ine na i funesa ndi ḥifhio?

Mbekanyamushumo ya TV ine na i funesa ndi ifhio?

Ni nga tama u dalela shango ḥifhio?

Kha ri ḥwale

Zwino tangedzelani madzina vhukuma a re kha thebuļu i re afho fhasi.
A nga vha e madzina a vhathu, fhethu, mađuvha kana miňwedzi.

johannesburg	veronica	mandu	lusikisiki	makhulutshinna
musumbuluwo	tshidulo	vhengele ḥa bugu	durban	mandla
cape town	dzuvha	polokwane	dzuvha	dan
anna	khekhe	mboho	thuthuthu	pene
mabutswu	kholomo	fulwana	nngwe	tshienda
ḥavhuṇa	tshimedzi	july	tshiṇoni	tshiṭaha

ᬁwalani madzina vhukuma a no bva kha mutevhe u re afho ḥtha kha khołomo dzone dici re afho fhasi. Madzinazwao a ḥwaliwe kha khołomo mbili dza u fhedza.

Madzina vhukuma			Madzinazwao	
Muthu	Fhethu	Tshifhinga	Tshithu	Tshithu

TEACHER: Sign

Date

THAMBO (U RAMBIWA)

New Town Primary School Environmental Club

Vha Gireidi ya 4

Arali ni tshi tama u guda zwinzhi nga zwipuka na zwikhokhonono,
ivhani muraðo wa kílabá!

Hu ðo bvelela mini musi zwikolo zwi tshi vala?

Hu na lwendo lwa tshipentshela lwa u ya u tha
zwikhokhonono lwe lwa lugiselwa musi zwikolo zwi
tshi vala nga ñwedzi waTshimedzi.

Iðani ni dzumbulule ñotshi na zwisusu, vhusunzi, zwigoñoño zwa
mathomathoma na nzie zwi no wanala Green Valley Gardens.

Tshifhinga: 09:00–16:00

Deithi: Lavhuraru, 6 Lambamai

Hu takuwiwa: Kiðasirumu ya Gireidi 4D

Ni ðe na: Tshiswiñulo tshañu na tshinwiwa

Pene, noutubugu, muñadzi wa ñuvha na
khamera arali ni nayo.

U SI KHAKHELE ZWIKHOKHONONO

Deithi:

Kha ri ንwale Vhalani iyi thambo hafhu ni fhindule mbudziso idzi.

Vhagudi vha Gireidi ya 4 vho rambiwa uri vha fare Iwendode?

M A I P F I

M
A
S
W
A

Lwendo ulu lu ዥ thoma nga ጽuvha ስifhio nahone nga tshifhingade?

Vhana vha tea u ደ na mini?

Uri: "U si khakhele zwikhokhono" zwi amba mini?

Ni nga takalela u fara Iwendo lwo raloho lwa tshikolo? Ngani?

TSIKHOKHONONO

Tshikhokhono tshi na zwivhumbeo zwiraru zwa muvhili,
Zwi si ho n̄tha kana fhasi ha zwiraru.
Thoho, khana na thumbu,
Ndi zwone zwipiða zwi zwoðhe zwine
ra kona u zwi vhona.

Thoho i na zwipiða zwa mulomo zwe zwa
vhumbwa zwavhuði,
Ha dovha ha vha na maðombumbano.
Tshiphuphuledzi tshi phuphuledza zwi re tsini,
Zwi u phuphuledza, zwa pfa, zwa nukhedza.

Kha khana ndi hone he milenzhe ya sima.
Phere mbili dza milenzhe ya rathi yo fhelela.
Ndi hone he mabesu a sima honevho.
U itela u thamuwa na u kokovha.

Thumbuni ndi hone tshivhilelani.
Tshivhilela tshine ya tshila ngatsho.
Tsha u fema, mbebo na tsukanyo.
Na zwiliwa zwa u tshila ngazwo.

Kha ri ንwale

Vhalelani tshirendo n̄tha. Talelani phere dza maipfi a re na raimi. Ni shumise ቴhalutshedzo i re tshirendoni sa tsumbandila ya u ola tshifanyiso tsha tshikhokhonono.

TEACHER: Sign

Date

25

U bvafhi iwe tshisu?

Kha ri ambe

Kha ri vhale
Zwino vhalani zwirendo izwi.

Nda namela ndi a takala!

Lavhelesani zwirendo izwi. Ni kona u vhona mini khazwo? Zwi fhambana ngafhi na zwiñwe zwirendo zwe na vhuya na zwi vhala? Ni a zwi takalela? Bulani uri ngani.

T S H I S U S U K A N A H S T

U bvafhi
iwe tshisu?
nyalunako?

Ndi ngani wo ngalala
duvha lothe?

U bvafhi
iwe tshisu
nyalunako, wa
manakanaka?

Ndo monamona ngadeni
dalala ndi sa u vhone.

Wo
dzumba ngafhi
lo tsha lo tou
kelengende?
Ndo tingatinga ndo
tulutshela phapha dzau.

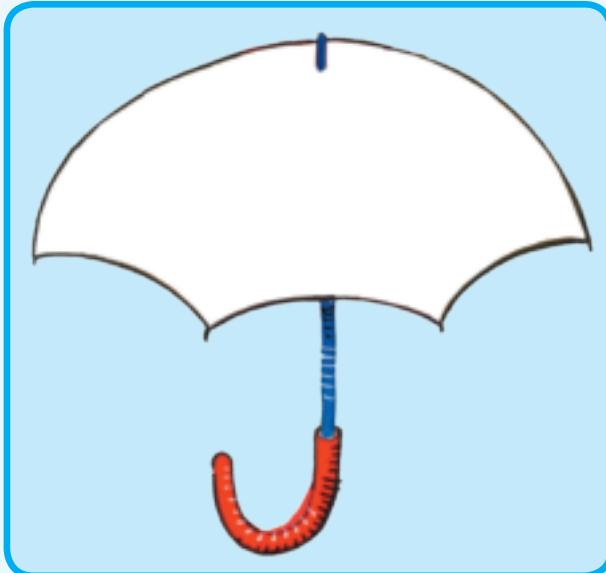
U bvafhi iwe
tshisu
nyalunako, wa
manakanaka, ndi sa
u wani?

Wo leleđa u tshi yafhi?
Wa leleđa maluvhani,
matswuku,
matshena na a
lutombo.

Kha ri ነwale

Zwino ነwalani zwirendo zwaṇu inwi muṇe nga zwifanyiso izwi. Ni thome nga u humbula nga zwifanyiso. Ni kone u elekanya nga mafhungo ane na ደ o a shumisa.

Kha ri ነwale

Dzhenisani zwiga zwa u vhala mafhungoni aya. Ni elelwe u shumisa malederedanzi kha madzina vhukuma. Shumisani zwiga zwa u vhala zwonezwone magumoni a mafhungo:

phathi ya tumi ya ሂuvha ሂ mabebo i ደ o farelwa durban nga fulwana

ntakadzeni ndi ene kapuṭeni wa thimu ቴukku ya swallows

nda vhidzelela khaladzi anga nomsa nda mu vhudza uri a ime

ndo renga gurannđa magazini bugu na pene

ndo ita sangwetshi nga tshisi ሥama ya khuhu tshilai ታmatisi na khukhamba

nne na veronica ri pfana na u ya u dala ha mme a lulu polokwane

Kha ri nwale

Lavhelesani zwifanyiso ni lingedze u wana uri ndi madzinazwao afhio e a bađekanya wa a vhumba madzinambumbano.

gombambudzi; mbulumadi; nguluvhedaka; libumbudzi; libukhomu; thavhandubi; ntsamavhuvhu; khuhumulambo; notshidonga; livhathavha; ndaulwanzhe; muvhudakhomu; bophampani; buvhikhomu; khangamusimbiri; lugwelutoni; muangammbwa

 <u>khovhe</u> + <u>naledzi</u> = khovhenaledzi	 + _____	 + _____	 + _____
+ _____	= _____	+ _____	= _____
+ _____	+ _____	+ _____	+ _____
+ _____	= _____	+ _____	= _____
+ _____	+ _____	+ _____	+ _____
+ _____	= _____	+ _____	= _____
+ _____	+ _____	+ _____	+ _____
+ _____	= _____	+ _____	= _____
+ _____	+ _____	+ _____	+ _____
+ _____	= _____	+ _____	= _____

Kha ri ite nyito

Olani ni ūebule madzinambumbano a inwi muñe.

Deithi:

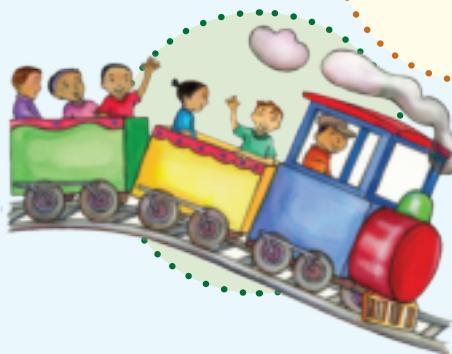
Maedzamibvumo

MAIPFI

M
A
S
W
A

Kha ri ñwale

thithithithi

miau

tswiii

wee

thothotho

trrrrr

katzkatzkatz

ndendende

Kha ri ite nyito

Olani
maedzamibvumo
a inwi muñe.

Kha ri ñwale

Phoshoo phashaa

Pii Pii

Fhandekanyani maipfi uri ni wane madzina a ngelekanyo a fumiñamu.

lufunonyohovhulwadzevhutshilotshituhumaanomaanda vivhotshivhitidikitelavengodakalotshituvho lwendo lunyadzo

TEACHER: Sign

Date

29

Imbani luimbo ni kha tshigwada.

Kha ri diphine

THE LION SLEEPS TONIGHT

In the jungle the mighty jungle
the lion sleeps tonight,

In the jungle the quiet jungle
the lion sleeps tonight.

Chorus

He, ha helelemama

Ohi'mbube

In the village, the peaceful village,
the lion sleeps tonight,

In the village, the quiet village,
the lion sleeps tonight.

Chorus

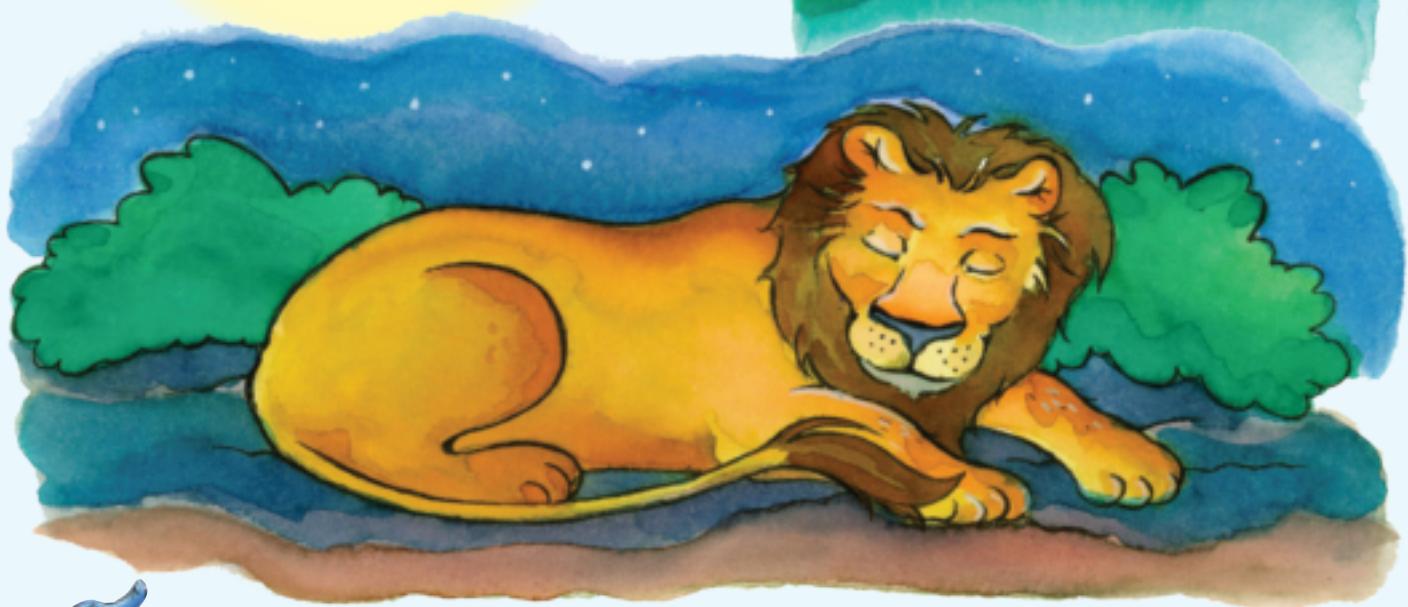
Hush my darling, don't fear my darling,
the lion sleeps tonight,

Hush my darling, don't fear my darling,
the lion sleeps tonight.

Chorus

Tsivhudzo ya mudededzi:

Arali vha sa ḥivhi kuimbele kwa luimbo ulu, kha vha humbele muṛwe wa vhadededzi a vha gudise lwone uri vha kone u lu imba khathihi na kilasi yavho.

Kha ri ambe

Talutshedzani khonani yanu nga fhethuvhupo ha luimbo ulu. Zwi khou itea tshifhingade? Afho fhethu hu vhonala nga ndilade? Ni vhonu u nga hu na mulalo kana a huna. Ndi ḥoroboni kana miqini ya mahayani? Maṭaka a vhonala nga ndilade?

Deithi:

Dzhenisani zwiga zwa u vhala kha phara iyi u itela uri ni kone u vhala nga vhubvo ha luimbo ulu.

nga 1930 muñwe muimbi wa muzulu a no pfi solomon linda o vha ene wa u thoma u rekhoda luimbo ulu ngei johannesburg

Ni elelwe u shumisa malederedanzi kha madzina othe na khoma vhukati ha madzina.

luimbo ulu vha lu nea dzina ja mbube line ja amba ndau nga tshizulu

luimbo ulu ndi lwone lu no qivheswa kha nyimbo dzi no bva afrika

luimbo lwa the lion sleeps tonight lwo no rekhodiawho na nga tshifura tshijapani tshipenishi na tshidenishi

Zwine na tea u elelwa.

Vhuthihi	Tshivhalo
mafhi	mafhi manzhi
swigiri	swigiri nnzhi
oilı/mapfura	oilı/mapfura manzhi
mułavha	mułavha munzhi
mađi	mađi manzhi
fułauru	fułairi nnzhi
muño	muño munzhi

U ditola

Ndi a kona u vhala tshitiori nda ɿalukanya milaedza mihwlane.	😊	😊
Ndi kona u fhindula mbudziso dza tholokanyangivho dzi no yelana na marivalwa.		
Ndi kona u kona u humbulela kufhelele kwa tshitiori.		
Ndi kona u ɿalutshedza vhaanewa vha re tshitiorini.		
Ndi kona u anetshela tshitiori tshe nda vhala tshi tshi tevhekana nga ngona.		
Ndi kona u pulanelia tshitiori ndi tshi shumisa mepe wa mihibumbulo.		
Ndi kona u ɿwala tshitiori tshi re na mathomo, mutumbu na magumo.		
Ndi kona u topola madzinazwao, madzina vhuluma na madzina a ngelekanyo.		
Ndi kona u topola madzina a no vhalea na madzina a sa vhalei.		
Ndi kona u dzenisa zwiga zwa u vhala mafhungoni.		
Ndi kona u ɿwala mafhungo a sa kondi (mafhungozwao).		
Ndi kona u vhumba madzinambumbano nga u ɿanganya madzina mavhili.		
Ndi kona u pfesesa mafhungomatsivhudzi o ɿwalwaho kha khvara ya bugu.		
Ndi kona u ɿwala tsenguluso ya bugu.		
Ndi kona u wana mafhungomatsivhudzi a tshi bva kha ɿinwalwa kana kha tshirendo.		
Ndi kona u humbulela tshitiori ndi tshi shumisa mutevhe wa zwifanyiso.		
Ndi kona u ɿwala tshiñwalwa tsha dayari.		
Ndi kona u ɿwala sms.		
Ndi kona u ɿwala tshirendo.		
Ndi kona u ɿwala tshirendo tsha tshivhumbeo.		
Ndi kona u topola maipfi tshirendoni.		
Ndi kona u maipfi a re na pfanapheledzo tshirendoni.		
Zwiñwevho:		
Zwiñwevho:		

TEACHER: Sign

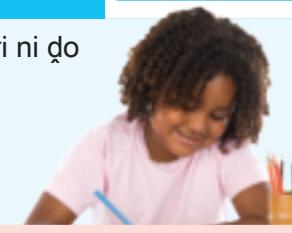
Date

Kha ri ḥwale

Pulanelani u ḥwala tshitɔri tshañu inwi muñe. Wanani uri ni ḫo ḥwala nga ha mini tshitɔrini tshañu. Dadzani mepe wa mihumbulu u re afho fhasi u itela u nea tshitɔri tshañu mathomo, mutumbu na magumo.

Zwino dadzani mepe wa mihumbulu.

Vhaanewa ndi vhonnyi?

Fhethuvhupo ndi hufhio?
Tshitɔri tshi bvelela ngafhi?

Ni ḫo ḥwala
nga mini?

Hu bvelela mini?

Tsho fhela hani?
Ndi zwifhio zwine zwa takadza khatsho?

Mathomo

Thomani nga u amba uri hu bvelela mini mathomoni

Mutumbu

Bulani uri ho bvelela mini musi tshitɔri tshi tshi ḫa vhukati.

Zwi tevhelaho

Bulani uri hu bvelela mini tshi no tevhela

Tshitɔri tshanga nñe muñe

Magumo

Tshitɔri tsho fhala hani?

Gerani siañari li tevhelaho ni ite bugu. Kha khavara yayo, ḥwalani dzina ḫa bugu yañu. Ḫwalani dzina ḫañu nga fhasi ha dzina ḫa bugu ngauri ndi inwi muñwali. Zwino ḥwalani tshitɔri tshañu tshi na mathomo, mutumbu na magumo.

- Lavhelesani zwifanyiso na ḫoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani mañ (u sikima) kha siañari ni wane uri ni ḫo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni sa athu vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pñsesi phara iyí, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nñtha.

NI DO NWALA NGA MINI?

MALUGANA NA MUÑWALI

Nwalani dzina ḥānu

Miñwaha yanu

Hune na dzula hone

8

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Liga la 2: petani kha mutalo wa zwihoma.

Nwalani dzina ḥānu hafha.

Liga la 3: sijepulareni kha lurumbu ulu.

Nwalani dzina ḥānu hafha (Ndi inwi muñwali).

1

Liga la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no sijepulara bugu yanu.

Liga la 1: petani kha mutalo wa zwihoma.

5

4

Isaniphanđa na tshifotitshayu hafha.

Nwalani mutumbu wa tshifotitshayu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u ñwala tshiñori tshañu inwi
muñe hafha.

2

Olani tshifanyiso hafha.

Fhedzisani tshiñori tshañu.

7

Išani phanda ñwala tshiñori tshañu inwi
muñe hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

9

Nwalaní urí hu bveléla mini magumoni a tshiñori.

Thero ya 2: Ngoho na khumbulelwa

Ngano

Themo ya 1: Vhege dza 5 - 6

17 Mutukana we a vhidzelela e "phele (wulufu)!" 36

U ñivhadzwa ngano.
U fhindula mbudziso dza phindulothopolwa dzi no kwama tshitiori.
Therisano nga tshitiori: mulaedza, vhaanewa na fhethuvhupo.
U tambo litambwa li no amba nga tshitiori.
Ndowedzo ya ñivhamaipfi.

18 Mutukana we a vhidzelela e "tshientatshikhaliñi!" 38

U tambo litambwa li no amba nga tshitiori.
Therisano na nyito ya u ñiwala nga fhethuvhupo, vhaanewa na puloto.
U vhambedza ngano mbili.
Vhagudi vha shumisa kuitele kwa u ñiwala na fureme kha a dzudzanya tshitiori tshawho.
U rekhoda maipfi maswa na ñhalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

19 Thangi 40

U ñivhadzwa thangi na maipfi a re midzi (matsinde).
Zwine thangi dza vha zwone.
Utopola thangi na u dzi shumisa kha u shandukisa zwine mafhuno a amba.
U tambo Mutambo wa Tshikalani.
Hu tshi shumisa mafhuno zwao na ndaelo.

20 Mirero na Thangi 42

Therisano nga zwine mirero ya amba zwone. U livhanya mirero na zwine ya amba.
U ñivhadzwa mitshila.
Zwine mitshila yo ñowelwaho ya amba.
U topola mitshila na maipfi ane a vha midzi (matsinde).
U shumisa mitshila migede mafhungoni.
U rekhoda maipfi maswa na ñhalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

21 Ñari la mivhalavhala 44

U vhala tshitiori.
Therisano nga vhaanewa vha zwipuka vha re na mvumbo dza vhathu, puloto na uri tshitiori tshi nga fhela nga ñgilade.
U anetshela hafhu thevhikan ya zwiitei zwi tshi yelana na vhaanewa vho fhambananaho.
Maipfi o shumiswaho manwalwani.
U ola "mepe" wa zwithu zwo iteaho tshitiorini.
Therisano ya tshigwada hu tshi humbulelwa uri tshitiori tshi do fhela nga ñgilade.

U nweledza thevhikan ya zwithu tshitiorini hu tshi shumisa maipfi a no nga tsha u thoma, ha tevhela, nga murahu na tsha u fhedzisela.

22 Zwe zwa tevhela 46

U isa phanda na tshitiori.
U bveledza litambwa ja u sumbedza u aluwa ha puloto.
U nweledza tshitiori hu tshi tevhedza thevhikan ya zwiitei.
U rekhoda maipfi maswa na ñhalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

23 U pulanelia tshitiori 48

U sumbedza maga o fhambananaho a tshitiori ha tevhela u ñiwala tshitiori tshi tshi tou tevhikan ho sedzeswa mathomo, mutumbu na magumo.
U rekhoda maipfi maswa na ñhalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

24 Thangi na mitshila 50

U rera ngazwo, u zwi sumbedza na u zwi ñalutshedza.
Mutambo wa maipfi. Mbambe ya mitshila na thangi. U topola thangi na maipfi a re midzi.
U vhumba mafhuno hu tshi shumisa maipfi a no bva kha mutambo.

Mañwalwa a u funza

Themo ya 1: Vhege dza 7 - 8

25 U vhala risipi 52

U vhala risipi ya sajadi ya mitshelo.
U wana mitengo ya thinganywa, u dzi topola na u topola zwichumiswa.
U ñiwala risipi dza zwiñiwa zwine zwa funeswa.
U shumisa masalamuñe.
U topola masalamasumbi.
U ñiwala mafhuno hu tshi shumisa masalamasumbi.

26 U shumisa masala 54

U shumisa masalamasumbi – ino, iyi, iyo na ija.
U ñiwala mafhuno hu tshi shumisa masala masumbi.

27 Ndi zwa nnyi? 56

U topola na u shumisa masala masumbavhune.
U nanga masala o teaho.
U rekhoda maipfi maswa na ñhalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

28 Itani tshikukwana tsha phonphom 58

U vhala mañwalwa a u funza.
U fhindula mbudziso dza tholokanyondiño dzi no kwama ndaela.

Therisano nga thevhikan na kushumiselwe kwa ndaelo.
U fha ndaela dzi re khagala.
Therisano nga matheriala a no khou todea na kuitele kwa zwithu.
U bveledza ndaela na matheriala ane a bva kha mutesvhe wa nyolo dzi no sumbedza kuitelwe kwa tshikukwana tsha khathoni ya tshinwiwa.
U shumisa mvetamveto kha u ñiwala sethe ya ndaela.

Mañwalwa a mafhungomatsivhudzi

Themo ya 1: Vhege dza 9 - 10

29 Mafhuno a ri mini? 60

U vhala atikili mbili dza gurannda.
Hu sedzeswa ñohyo ya mafhuno, deithi, phara ya marangaphanda na u shumisa zwa u tou vhona nga maño na khephusheni.
U fhindula mbudziso dzi no kwama mañwalwa u itela u wana ñhalutshedzo dza zwithu na u kona u topola milayo.
U shumisa ndongazwiga zwo teaho khathihi na kufhelele kwa mafhuno.

30 U vhiga mafhuno 62

U pulana na u ita mvetamveto dza gurannda hu tshi shumisa mbudziso dza "nnyi, lini na ngafhi".
U amba nga mihibulo vhe kha tshigwada.
U shumisa ñgilä dza u ñiwala.
U ñiwala mafhungomaitei e kha tshifhinga tsho fhiraho.
U ñiwala atikili ya gurannda hu tshi shumisa milayo ya ñohyo ya mafhuno, ñivhadjazamuriwali, nzw.
U lugisa na u kumedza tshipitshi tsho ñisendeka nga atikili ya gurannda.
U lugisa notsi dza tshipitshi tshi no tea u ñiwala tshi kha tshifhinga tsho fhiraho.
U shumisa vhunzhi.
U rekhoda maipfi maswa na ñhalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

31 U ita tshipitshi 64

Vhusevhedi ha kuvhigele kwa tshipitshi tshe tsha lugiswa.
Vhunzhi
Ñitoleni.

32 Ñwalani tshitiori 66

U pulanelia u ñiwala tshitiori ho sedzwia vhaanewa, puloto, fhethuvhupo na magumo.
U ñiwala tshitiori itshi kha themphuleithi ya bugu yo tou geriawaho.

Kha ri vhale

Tshiṭori itshi ndi lungano lwa sialala. Ngano dza sialala ndi zwiṭori zwe vhathu vha anetshelana tsha kalekale. Zwiṭori izwi two vha zwi sa tou ንвалиwa zwi tshi tou anetshelwa vhathu lunzhilunzhi. Roṭe ri na ngano dza sialala na fołokuloo, zwidate, ngano dza phukha, ngano dza vhahali, ngano dza vhubvo na nyimbo dza sialala. Vhunzhi hadzo hu na milaedza ya tshipentshela.

Kalekale ho vhuya ha vha na mulisa wa nngu wa mutukana we a vha e na mirwaha ya fumi. Duvha ḥinwe na ḥinwe o vha a tshi lisa sambi ḥa nngu mavhuwa dzi tshi fula hatshi. Duvha ḥinwe na ḥinwe o vha a tshi dzula fhasi ha kuri kuthihi ku re kha ndunduma o tielela nngu dzawe. Musi tshifhinga tshi tshi ya a vho pfa e na vhumvumvu. Ḫinwe ḫuvha a humbula u ḫimvumvusa a mbo vhidzelela a ri, “Phele wee! Phele wee! Nthuseni! Phele i khou pandamedza nngu dzanga!

Musi vhathu vha kusi uku vha tshi pfa mukosi uyu, vha mbo bva vha tshi ḥa u mu phalala, vha pandamedze phele iyi. Fhedzi vha tshi swika afha ndundumani ha si vhe na phele ine vha kona u i vhona. Tshe vha wana ho vha uyu mutukana we a vha sea.

“Inwi ንわna, ni songo vhidzelela ne ‘phele’ ngeno hu si na phele!” ndi muñwe wa vhenevha vhathu vha tshi mu kaidza zwenezwi vha tshi khou tsa ndunduma iyi.

Nga matshelo, mutukana a dovha a vhidzela, “Phele wee! Phele wee! Nthuseni! Phele i khou pandamedza nngu dzanga! Vhathu vha kusi uku vha tshi pfa mukosi uyu, vha mbo dovha hafhu vha bva vha tshi ḥa u mu phalala, vha pandamedze phele iyi.

Musi vha tshi zwi vhona hafhu u ri a hu na phele vha ri khae, “Iwe mutukana, u tea u ḥoda thuso musi hu na khombo ya vhukuma! U songo vhidzelela we ‘phele’ ngeno hu si na phele!”

Uyu mutukana a sokou ንwethuwa o vha lavhelesa vha tshi tsa ndunduma vha tshi ንuñuna Iwavhuvhili.

Ho no fhela mađuvha nyana, uyu mutukana a vhona phele ya vhukuma i tshi khou nukhedzanukhedza heneffo sambini. A pfa o tshuwa vhukuma a mbo zhamba a ri, “Phele wee! Phele wee! Nthuseni!”

Fhedzi vhathu vha humbula uri u khou tamba ngavho u fana na zwila kale Iwe na muthu na muthihi a si bve u ya u mu thusa.

Musi ḥo no kovhela, vhathu vha mangala uyu mutukana a sa vhuyi na nngu dzawe. Vha bva fulo ḥa u ya u mu ḥoda vha mu wana a tshi khou vhovhola e eṭhe.

“Ho vha hu na phele ya vhukuma! Yo ponda dziñwe dza nngu dzanga dziñwe dza shavha! Khezwi vhathu ni songo ḥa na nthusa ngauri ndo vhidzelela ndi tshi ḥoda thuso?” u ralo a tshi vhovhola.

Muñwe wa vhakalaha vha heneffha muđanani a lingedza u kwengweledza kutukana uku musi vha tshi khou humela hayani.

“Ri ḥo u thusa u ḥoda nngu dzau dzo xelaho musi ḥi tshi tsha,” vha ralo vho kapea tshanča tshavho kha shađa ḥawe. “Fhedzi ni tea u guda uri arali na dzulela u zwifha, a hu na ane a ḥo ni fulufhela ... na musi une na vha ni tshi khou amba ngoho!”

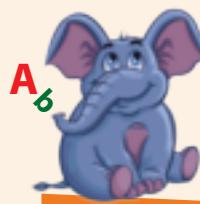

Kha ri ambe

Ndi nga mini hu songo vha na muthu we a ḫa u thusa mutukana uyu?

Itani litambwa la tshitiori itshi. Hu tea u vha na mulisa, phele, nngu na vhatu vha si gathi vha tshitshavha.

Divhamaiapfi

Wanani maipfi swoboni ya maipfi.

gungula

tshuwa

vhovhola

seisa

vhidzeleta

zwifha

ñwethuwa

g	u	n	g	u	l	a	p	i	b
r	m	n	b	z	x	q	w	u	i
t	s	h	u	w	a	m	e	r	c
n	v	h	o	v	h	o	l	a	b
z	ñ	w	e	t	h	u	w	a	i
x	z	w	i	f	h	a	i	b	d
v	h	i	d	z	e	l	e	l	a
w	e	s	e	i	s	a	g	o	i

Kha ri ñwale

Vhalani mbudziso idzi ni tagedzele ḫedere li re tsini na phindulo yone.

Ndi nga mini mulisa wa nngu o vhidzela uri "Phele"?

- A O vha e na vhumvumvu a tshi khou ḫodou ri vhatu vha mu mvumvuse.
- B O vha a tshi vhona u nga hu na phele.
- C O vha a tshi ḫodou u zwifha.
- D O vha a tshi khou shushedza phele uri i shavhe.

Ndi nga mini vhatu vha afho muðanani vha songo tsha mu phalala musi a tshi vhidzela?

- A Vho vha vhe masimuni vha tshi khou shuma.
- B Vho zwi dzhia uri u khou vha zwifhela hafhu.
- C A vho ngo mu pfa.
- D Vho vha vha tshi khou ḫoda uri phele i ponde nngu.

Ndi ifhio kha ḫoho idzi ine ya nga vha yone i no tea itshi tshitiori?

- A ḫuvha le phele ya ponda nngu
- B Mulisa wa nngu wa kutukana
- C Mutukana we a lila u phalalwa
- D Lo tsha lo tou kelengende ndundumani

Pfunzo ya tshitiori itshi ndi ifhio?

- A Arali ni tshi ḫoda thusa a ni nga wani vhaphalali.
- B Ni songo itesa phosho.
- C Arali wa dzulela u zwifha, a hu na ane a ḫo u fulufhela na musi une wa vha u tshi khou amba ngoho.
- D Muthu u tea u fulufhedzea.

Kha ri vhale

Thabo o vha a tshi pfana na u vhidza maṭo a vhathu. O vha a tshi anzela u vhidzelela mashaka na dzikhonani uri vha ḋe vha vhone tshiendatshikhalani tshe a tshi vhone. “Iḍani ni vhone tshiendatshikhalani!” ndi ene a tshi vhidzelela, kana a ri “Nthuseni wee, hu na UFO yo kavhaho zwinozwino!” (UFO zwi amba “*unidentified flying object*”.)

Tshifhinga tshothe Thabo a tshi vhidzelela, vhathu vha ḋorobo iyi yoṭhe vho vha vha tshi gidimela henengeo uri vha vhone tshiendatshikhalani tsha hone. Fhedzi vha tshi mbo ḋi wana hu si na tshithu. “tsho mbo ḋi fhufhal!” ndi ene a tshi vhudza vhathu.

Thabo o ita ngaurali lwa u thoma, Iwavhuvhili, Iwavhuraru – na lunzhilunzhi.

Zwino jiṇwe ḫuvha, a vhone tshiendatshikhalani tsha vhukuma. “Na mmbuyela!” ndi ene a tshi vhidzelela. “Tshiendatshikhalani tsho kivha mudavhini. Vhathu ṭavhanyani ni thusel!”

Fhedzi ha si vhe na ane a mu phalala.

Khathihi fhedzi, ha mbo tsa munna asili mudala a ri kha Thabo, “Ndi khou humbela thuso ya piṭirolo na zwiliwa zwa u fha vha muṭa wanga. Vhana vhanga vha khou ḫoda zwiliwa nga u ṭavhanya! Ri ḫiseleni maṭari manzhi u ya nga hune na nga kona!”

“Na mmbuyela!” ndi Thabo a tshi tzhemra. Hu na vhathu vhasili vha re na ndala ngeno mudavhini!”

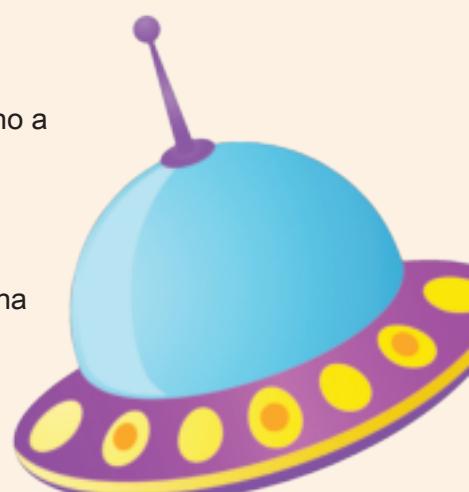
Fhedzi ha si vhe na ane a mu phalala.

Zwenezwo zwa ita uri Thabo a gidime na miri a tshi fhlula maṭari u bva afho a gidimela giratshini u renga piṭirolo. Ula munna asili a takala vhukuma.

Thabo a mbo fhasi vhudzuu, o vha a songo neta zwone ngeno tshiṭa tshiendatshikhalani tshi tshi mbo ḋi takuwa, asitshiṭa!

“Ndi mini tshiṭa Thabo?” ndi mme awe vha tshi vhidzelela musi vha tshi vhone tshiṭa tshiendatshikhalani tshi tshi khou swatiṭmela.

“Zwi ḫo thusa mini naho nda vha ṭalutshedza, Mmawe?” Ndi Thabo a tshi vhudzisa. “Vha nga si vuwe vho nkholwa musi.”

Deithi:

Kha ri ambe

Itani litambwa ja tshiṭori itshi. Hu tea u vha na munna asili, vhana vhasili, Thabo na mme awe.

Tshiṭori itshi tshi fana ngafhi na tsha "Mutukana we e "Phele!"?

Kha ri ḥwale

Elekanyani nga zwiṭori izwi vhuvhili hazwo ni ḫadze thebuļu.

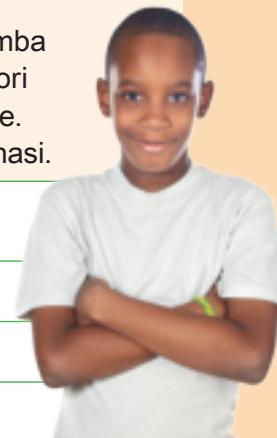
Tshiṭori	Muanewa muhulwane ndi nnyi?	Puloto ndi ifhio?	Mulaedza wa tshiṭori ndi ufhio?
Mutukana we a vhidzelela e "Phele (Wulufu)"!			
Mutukana we a vhidzelela e "Tshiendatshikhalani!"			

Kha ri ḥwale

Zwino ḥwalani tshiṭori tsha inwi muṇe tsha maipfi a no swika 120 tshi no amba nga musidzana kana mutukana we a lila thuso. Thomani nga u ḥwala tshiṭori tshaṇu kha bammbiri ja mvetamveto ni humbele khonani yaṇu uri a tshi ṭole. Ni kone u tshi ḥwala nga vhuronwane na vhudele tshikhalani tshi re afho fhasi.

Thoho ya tshiṭori tshaṇu	
Uyu muthu u vhadzilela a tshi ri mini?	
Hu bvelela mini ḫuvha ċine ha sa vhe na muphalali?	
Mvelelo dza hone ndi dzifhio?	
Mulaedza kana theroy a tshiṭori ndi ifhio?	

TEACHER: Sign

Date

Thangi ndi mini?

Lavhelesani tsumbo. Hu itea mini musi ri tshi ɣuma thangi kha tsinde ɣa ipfi? Ipfi ɣiswa ɣi vho amba mini?

Thangi a si ipfi ɣo fhelelaho. Ndi tshipida tsha ipfi tshi no ɣumiwa mathomoni a ipfi ɣo fhelelaho (kha tsinde ɣa/mudzi wa ipfi). Thangi iñwe na iñwe i na zwine ya amba. Musi thangi yo ɣumiwa kha tsinde ɣa/mudzi wa ipfi, i shandula zwine ipfi ɣo ɣa amba.

Thangi	Tsinde ɣa/mudzi wa ipfi
ku-	-tukana > <u>kutukana</u>

Thangi dzi tevhelaho dzi amba mini?

Thangi	Thalutshedzo
ku-	tshiñuku
ka-	tshivhalo
ɣi-	tshihulwane
di-	nyito i tea kha muñe wayo
ra-	mudzia/muñe wa

Tangedzelani thangi kha ɣiñwe na ɣiñwe ɣa maipfi aya. Ni kone u talela tsinde ɣa ipfi.

Kha ri ñwale

kudido   ramaano   ɣitshea
 kuðu   ɣisidzana   diðhavha
 ɣiri   kavhili   ramilayo
 kararu   ɣidu   ɣiruma

Tumani thangi kha maipfi o talelwaho nga fhasi u itela uri maipfi ayo a yelane na ayo mañwe o swifhadzwaho.

Kha ri ñwale

Vha dzula nduni ku re tsini na thavha.

O rengela ene muñe rokho.

Khotsi awe vho renga goli ljhulwane.

Malume anga vha pfi mabindu ngauri ndi **mudzia mabindu**.

O tshea ene munē nga lufhangā.

Kha ri diphine

Kha ri tambe mutambo wa tshikhalani. Shumisani madaisi na zwiswayi ni tshi tamba, ni thuntshelani tshikhalani ni kha nomboro ya 1.

Kha ri ambe

Ambani uri ni vhona u nga mirero iyi i amba mini. Talani mutalo u tshi bva kha murero u tshi ya kha ḥalutshedzo yawo kha khołomo i re kha tshanda tsha u la.

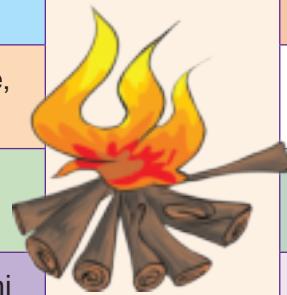
Mulomo a u ḫalelwı
nga mulambo.

U naka a hu fani
na u dihwa.

Mutsinda ndi khwiñe,
shaka ndi bulayo.

Mutshetshete wo
beba muñanzwa.

Tshi na phepho a tshi
sumbedzwi mulilo.

Muthu a tshi ḥoda tshithu u tou ḫishumela
nga ene muñe.

Mutsinda u a u fara zwavhuđi u
fhira shaka lau.

Muthu ane a u ḫivha a nga u thusa
a sa sedzi zwine wa vha nazwo.

Muthu wa mazuwo ha kundwi nga tshithu.

Muthu o nyadzeaho (mubebi) u fhedza o vha
na ḥwana a re na vhuimo vhutshiloni.

Mitshila ndi mini?

Mitshila i fana na thangi, zwi
fħambana fħedzi ngauri i
tumiwa i tshi tevhela midzi
kana matsinde a malpfi u
itela u shandula zwine ipfi la
amba.

Tsumbo:
-fulu zwi amba "zwinzhi",
zwine zwa amba uri
dakalofulu zwi amba dakalo
linzhi.

Midzi iyi i amba mini?

Mudzi	Thalutshedzo
-fulu	zwinzhi
-lume	tsha tshiduna
-ela	itela nyito

Kha ri ንwale

Talelani maipfi a re midzi kana matsinde.
Ni tagedzele mitshila i re magumoni a maipfi aya.

khombofulu

ndoulume

thusana

imbela

ndoukadzi

mukukulume

gemofulu

mbudzana

gumofulu

khosana

shumela

malume

shangoni

shangoni

rengisa

bikela

budzwana

dakalofulu

rumana

khambana

Nangani maipfi mañanu kha ayo ni a shumise mafhungoni.

Nangani ipfi ወone, ni ቅume mutshila wa **-ana** ni kone u ንwala ipfi ውiswa afho tshikhali.

khumba	Mvula yo na. Ndi hone _____ dzi tshi ደ ደala.
fara	Ni tshimbile no _____ musi ni tshi pfuka bada.
budzwa	Kholomo ya mboho ndi budzwa ya tsadzi yone ndi _____.
londa	Riñe sa mashaka ri tea u _____.
mbudzi	Ro ya bulasini ra vhone hu na _____ nnzhi dza mavhalavhala.
thusa	Vhana vha kiłasi yashu vha khou _____ u ንwala tshuñwahaya.

Kha ngano nnzhi dza sialala zwipuka zwi tshila sa vhathe. Vhalani tshiṭori itsi ni elekanye nga vhabvumbedza vha zwipuka.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni do vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfeſesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni n̄tha.

Ho vha hu na muri ngadeni. Muya wa thoma u vhudzula, kuṭari kuṭuku kwa thoma u dzinginyea.

Kwa wa. Kwa wa ku tshi tsa, asikuļa, u vhuya u swika ku tshi wela n̄tha ha hatsi phasi ha muri. Ho vha ho dzula tshimange heneffo hatsini. “Ri a vusa iwe kuṭari kudala kuṭukuṭuku,” hu amba tshimange. “Ri nga tambaroṭhe?”

Kuṭari kwo vha ku tshi ṭodou fhindula uri ee, musi maya u tshi dovha wa vhudzula. Vhudzuu! maya wa vhudzula, wa hwala kuļa kuṭari, kwa gonya, kwa gonya, asikuļa makoleni. Muya wa ku hwalela kulekule. Wa swika wa ku posa tsini na bada, kwe puṭaa zwavhuđi.

“Ri a vusa iwe kuṭari kuṭukuṭuku kwaṭada,” hu amba tshiqoni tshe tsha vha tshi tsini na bada. “Ri do dzula roṭhe?” “Hezwi zwithu ndi zwiñhevho,” hu amba kuṭari kuṭukuṭuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala. Zwino tshiqoni tshi ri muvhala wanga ndi Muṭada. Ndo ḳada a thi tsha ḫivha muvhala wanga!”

Kuṭari kwo vha ku tshi kha ḫi ri ku a vhudzisa tshiqoni musi maya u tshi dovha wa vhudzula. Vhudzuu! maya wa vhudzula, wa hwala kuļa kuṭari, kwa gonya, kwa gonya, asikuļa makoleni. Muya wa ku hwalela kulekule. Wa swika wa ku posa mudavhini muhulu, kwe puṭaa zwavhuđi.

Ho vha hu na kholomo mudavhini, dzi tshi khou fula hatsi. Iñwe ya idzi kholomo ya ḫa tsini na kuṭari. “Moo,” hu amba kholomo. “Ri a vusa kuṭari kuṭukuṭuku kwa tshitopana.”

“Hezwi zwithu ndi zwiñhevho,” hu amba kuṭari kuṭukuṭuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala, tshiqoni tsha ri muvhala wanga ndi Muṭada. Zwino kholomo i ri muvhala wanga ndi tshitopana. Ndo ḳada a thi tsha ḫivha muvhala wanga!”

Kwo vha ku tshi kha ḫi ri ku a vhudzisa kholomo musi maya u tshi dovha wa vhudzula. Vhudzuu! maya wa vhudzula, wa hwala kuļa kuṭari, kwa gonya, kwa gonya, asikuļa makoleni. Muya wa ku hwalela kulekule. Wa swika wa ku posa n̄tha ha thavha khulu.

Deithi:

M A I P F I

M
A
S
W
A

Kha ri ambe

Ndi mini tsho itaho uri kuṭari ku we murini?
Kuṭari kwo tshimbila hani ku tshi bva kha tshipuka tshiñwe
ku tshi ya kha tshiñwe?
Ndi nga mini murwali a tshi shumisa ipfi "vhudzoo"?
Hu na zwiñwe zwit̄ori zwine na zwi d̄ivha zwine khazwo zwipuka
zwa amba?
Ni vhona u nga hu ḋo bvelela mini tshi no tevhela tshiñorini itshi?
Ni vhona u nga tshiñorini itshi tshi ḋo fhela nga ndilade?

Kha ri ite nyito

Olani ndila ye kuṭari kwa tshimbila ngayo u bva murini u swika
kha kholomo.

Kha ri ḋwale

Zwino ṭalutshedzani zwe na ola ni tshi shumisa maipfi a no ri:
"tsha u thoma, "ha ḋa", "nga murahu" na "tsha u fhedzisela".

Tsha u thoma kuṭari kwo

Ha ḋa he kwa

Nga murahu

Tsha u fhedzisela

TEACHER: Sign _____ Date _____

Kha ri vhale

Kha ri vhone uri tshiṭori tshi
fhela nga ndilade

Kuṭari kwa lala heneffo tshifhinga nyana. Ha mbo swika mbudzi. “Ri a vusa kuṭari kuṭukuṭuku kutswuku,” hu amba mbudzi. “Wo ḫa u dzula na nne ngeno thavhani?” Hezwi zwithu ndi zwiñwewho,” hu amba kuṭari kuṭukuṭuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala, tshiṇoni tsha ri muvhala wanga ndi muṭada kholomo ya ri muvhala wanga ndi tshitopana. Zwino mbudzi i ri muvhala wanga ndi mutswuku. Ndo ḫaḍa a thi tsha ḫivha muvhala wanga!”

Kuṭari kwa sokou lala heneffala ku sa tsukunyei. “Ri a vusa kuṭari kuṭukuṭuku kwa buraunu,” hu amba nguluvhe. “Ndo ḫoḍou u ḫa zwenezwino. Ndi muya we wa u ḫisa fhano?” “Hezwi zwithu ndi zwiñwewho,” hu amba kuṭari kuṭukuṭuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala, tshiṇoni tsha ri muvhala wanga ndi muṭada kholomo ya ri muvhala wanga ndi tshitopana, mbudzi ya ri muvhala wanga ndi mutswuku. Zwino nguluvhe i ri muvhala wanga ndi buraunu. Ndo ḫaḍa a thi tsha ḫivha muvhala wanga!”

Kha ri ite nyito

Khathihi fhedzi kuñwe kutukana kwa mbo ḫi vhona kuṭari kwa ku doba. “Kha vha vhone,” u amba na mme awe. “Kha vha vhone kuṭari kwa muvhala wa musuku khokwu. Kha vha vhone aya mañwe maṭari. A na muvhala mudala na wa ḫaḍa na wa tshitopana na mutswuku na wa buraunu na wa musuku.” “Ee,” hu amba mme awe. “Zwino vhunga tshilimo tsho fhira, maṭari a na mivhala ya tshifheffo.”

Itani ḫitambwa ḫa tshiṭori itshi. Hu tea u vha na vhatambi vha ḫahe:

- Muthihi a vhe kutari
- Vhañwe vha vhe zwipuka na tshiṇoni
- Muthihi a vhe kutukana
- Muthihi a vhe mme
- Tsha u fhedzisela, muthihi a vhe muanetsheli

Muanetsheli u ḫalutshedza mafhungo ane a sa ḫo ambiwa nga zwipuka, tshiṇoni, kutukana, mme na kuṭari.

Deithi:

Kha ri ንwale

Kuṭari ku amba na zwipuka zwingana? Zwi ንwaleni kha mutevhe ni ambe uri tshipuka tshiñwe na tshiñwe tsho ri mini kha kuṭari.

Tshipuka	Tsho ri mini kha kuṭari?
1	
2	
3	
4	
5	

Kutukana kwo amba mini malugana na muvhala wa kuṭari?

Mme a uku kutukana vho fhedza vho ku vhudza mini malugana na muvhala wa kuṭari?

Ni vhona u nga itsi tshiṭori ndi tsha vhukuma? Ngani?

Ni vhona u nga tshiṭori itsi tsho bvelela nga ንwedzi ufhio? Ndi nga mini ni tshi ralo?

TEACHER: Sign Date

Kha ri ambe

Lavhelesani tshiṭori tsha kuṭari hafhu.

- Ambani uri tsho thoma hani.
- Bulani uri tsho fhela nga ndila ifhio.

Kha ri የwale

Olani tshifanyiso tsha u sumbedza kuthomele kwa tshiṭori itshi ni kone u የwala phara nga ha kuthomele kwatsho.

Thomani nga u የwala tshiṭori sa mvetamveto ni kone u humbelā khonani yaṇu uri a tshi dzudzanye. Tshi የwale ni vhouronwane zwikalani zwi re afho fhasi. Tshiṭori tshaṇu tshi tea u vha na vhulapfu ha maipfi a re vhukati ha 120 na 140.

Deithi:

Olani tshifanyiso tshi no sumbedza uri ho bvelela mini kha kučari musi ku tshi khou vhudzulwa
nga maya ni kone u ñwala phara nga zwe zwa bvelela kha mutumbu wa tshičori.

Kha ri ite nyito

Olani tshifanyiso tsha kufhelele kwa tshičori ni kone u ñwala phara nga kufhelele kwatsho.

TEACHER: Sign Date

Kha ri ite nyito

Vhalani mirero ni ambe
nga zwine ya amba. Olani
zwifanyiso zwa u sumbedza
mirero iyi. Tsha u fhedzisela,
rwalani fhungo ni tshi
sumbedza zwine murero
muñwe na muñwe wa amba.

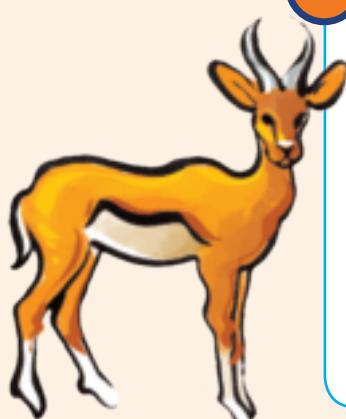
1

Tshe mulomo wa amba ndi
tshe mbilu ya ambavho.

2

A hu na khali i no fa i songo bika.

3

Ntsa ya la muñawa a i humi.

Deithi:

Mbambe ya mitshila na thangi

Kha ri diphine

Zwino lingedzani u ita mbambe ya mitshila na thangi. Itani mbambe na khonani yanu. Wanani uri ndi nnyi a no do t̄avhanya u wana na u talela thangi kana mitshila.

Kha ri nwale Nangani maipfi a no bva tshifanyisoni ni a shumise kha u vhumba mafhungo.

TEACHER: Sign

Date

Kha ri vhale

Dzhielani nzhele
uri ndaela iñwe
na iñwe i thoma
nga liiti.

Kha ri ñwale

Risipi ya saladi ya mitshelo

Zwishumiswa (Tħinganywa)

Maapula a 2

Zwilebula zwa 2 zwa swigiri

Miomva ya 2

Papawe īa 1

Swiri īa 1

Tshienge tsha 1

Kuitele

1. Swotolani maapula ni a tshetshekanye a bve dzikħubu.
2. Tshetshelelani miomva.
3. Vħadani papawe ni ċi tshetshekanye ċi bve dzikħubu.
4. Vħadani tshienge ni tshi tshetshekanye tshi bve dzikħubu.
5. Tanganyisani mitshelo iyi kha bawele.
6. Hamulelani swiri.
7. Shelani dzħusi nħha ha saladi.
8. Nunedzani swigiri.

Ni nga shumisa vhugai kha u ita saladi
ya mitshelo?

R1,50 muthihi

R2,00 ļithihi

R6,00 tshithihi

R4,00 ļithihi

Thanganyelo

Rannda	Senthe
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

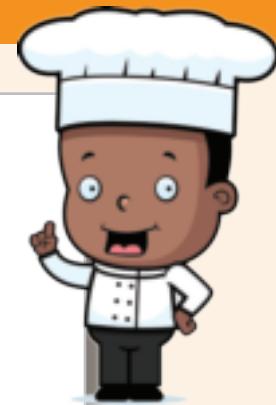

Kha ri ambe

Ni ita mini musi no no tshetshelela
miomva?

Ni ita mini musi ni sa athu nqedza swigiri
kha saladi?

Wanani uri ni do tea u shumisa
zwishumiswa zwa tafulani zwifhio kha
u ita saladi. Zwi ñwaleni.

Deithi:

Kha ri nwale

Zwino nwalani risipi yanu
inwi muñe ya zwiliwa
zwine na zwi funesa.

Kha ri ite nyito

Vhalani fhungo liniwe na liniwe, ni tagedzele lisala line na nga li shumisa
vhuimoni ha Madzina a muvhala **mutswuku**.

Musidzana u dzula Durban.

nne	iwe/inwi	riñe	ene	tshone	vhone
-----	----------	------	-----	--------	-------

Mutukana ndi mutambi wa bola wa biko.

nne	iwe/inwi	riñe	ene	tshone	vhone
-----	----------	------	-----	--------	-------

Ntakadzeni na Peter vha pfana na u tamba bola tshikolo tshi tshi bva.

nne	iwe/inwi	riñe	ene	tshone	vhone
-----	----------	------	-----	--------	-------

Mmbwa i pfana na u bambela mulamboni.

nne	iwe/inwi	riñe	yone	tshone	vhone
-----	----------	------	------	--------	-------

Lisala ndi ipfi line
la sala vhuimoni ha
dzina kana la shuma
na dzina fhungoni.
A pfufhifhadza
mafhungo na u ita
uri zwi leluwe u a
vhala.

TEACHER: Sign

Date

Kha ri ñwale

Ñwalani maipfi o teaho
fhethu ho teaho.

Masalamasumbi a sumbedza vhuimo ha tshithu
kana zwithu. A na vhuimo ho fhambananaho. Hu na
masumbaafhano, masumbaafha, masumbaafho na
masumbaafhala. Tsumbo: ino, iyi, iyo na ija.

_____ ndi dzhasi ļanga.

_____ ndi ñwedzi.

_____ ndi tshiṭaraṭa tshine nda dzula khatsho.

_____ ndi gungwa.

_____ ndi tshiṭaraṭa tsha
Biko Road.

_____ ndi baisigiri yanga.

Kha ri ñwale

Ñwalani mafhungo maṇa maṇwe na maṇwe a no
sumbedza ļisumbaafha na ļisumbafha.

Deithi:

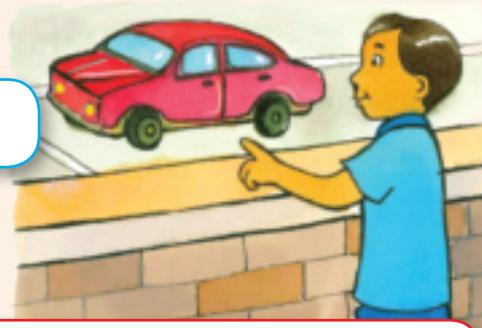
Shumisani masala masumbi ni tshi langiwa nga vhukule (tsini kana kule).

Sumbedzani **fhano**, **afha**, **afho** na **fhala**.

_____ ndi tshimange tshanga.

_____ ndi rokho yanga.

_____ ndi zwimange zwanga.

_____ ndi modoro wa mudededzi wanga.

_____ ndi ɳaledzi.

_____ ndi mimodoro.

Kha rī ńwale

Nwalani mafhungo maṇa maṇwe na maṇwe ane mavhili ao a thoma nga **iyi** na nga **itshi** na maṇwe mavhili a no thoma nga **ila** na nga **tshiila**.

TEACHER: Sign

Date

Ndi zwa nyi?

Talelani masala one mafhungoni aya.

Kha ri nwale

Heyi ndi thuthuthu **yawe/ya ene**.

Modoro **wavho/wa vhone** khoyu.

Iyi ndi pene **yanu/ya inwi**?

Heetshi ndi tshikolo **tshashu/tsha riñe**.

Heļi ndi jasi **lawe/la ene**.

Iyi ndi founu **yanu/inwi**?

Iyi mmbwa ndi **yanga/nñe**.

Ndi **tshawe/ene**.

Ndi **zwavho/vhone**.

Ndi **tshañu/inwi**.

Ndi **zwashu/riñe**.

Ndi **tshawe/ene**.

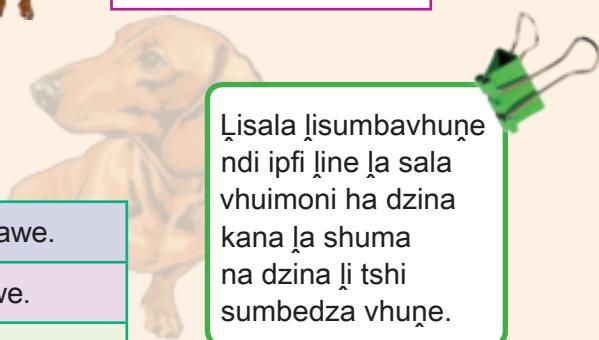
Ndi **tshanga/nñe**.

Mmbwa ndi **yanga/nñe**.

Kha ri nwale

Vhambedzani mafhongo a re kha tsha monde na mafhongo a re kha tsha u la are na masala masumbavhuñe one.

Hoyu ndi modoro washu.

Ndi tshawe.

Hetshi ndi tthisibe tsha Nomsa.

Ndi yawe.

Heyi ndi mmbwa yanga.

Ndi dzañu.

Hedzi ndi bugu dza khonani yanga.

Ndi dzawe.

Heyi ndi hemmbe ya Takalani.

Ndi washu.

Hedzi ndi bugu dzañu.

Ndi yanga.

Lisala lisumbavhuñe ndi ipfi lìne ja sala vhuimoni ha dzina kana ja shuma na dzina li tshi sumbedza vhuñe.

Shumisani masalamasumbavhuñe mitaladzini i si na tshitihu tsini na mafhongo.

Shumisani maipfi a tevhelaho uri a ni thusé.

dzavho

yawe

yashu

zwawe

Ndi **modoro wa John**. Ndi **wawe**.

Hedzi ndi bugu dza vhatukana.

Heyi ndi rokho ya Ann. Ndi _____.

Ndi _____.

Heyi ndi goloi ya riñe. Ndi _____.

Hezwi ndi zwienda zwa Jim. Ndi _____.

Heyi ndi founu ya Takalani. Ndi _____.

Heyi ndi bulasi ya vha hoyu muña. Ndi _____.

Deithi:

Kha ri ñwale

Livhanyani
mafhungo a re kha
kholomo ya u thoma
na a re one a re kha
kholomo ya vhuvhili.
Lavhelesani maipfi o
talelwaho nga fhasi.
Mafurase matswuku
a ðo ni thusa u
nanga masala one
ane na ðo thoma
ngao mafhungo.

Kha ri diphine

Nñe na vha hashu a ri dzuli Makhado.
Maria ha iti tshuwahaya nga madekwana.
Mmbwa ya hashu a i li khovhe.
Inwi a ni tambi tshese nga masiari.
Ntakadzeni ha bambeli tshikoloni.
Vhana a vha pfani na maapula.
Nñe a thi na tshifuohaya tsha mmbwa
Mukomana wanga na nñe a ri edeli nga awara ya 8 (malo).

Ene u tamba thenisi.

Inwi ni tamba bola.

Vhone vha pfana na maswiri.

Riñe ri dzula Makhado.

Ene u vha a tshi khou talela TV.

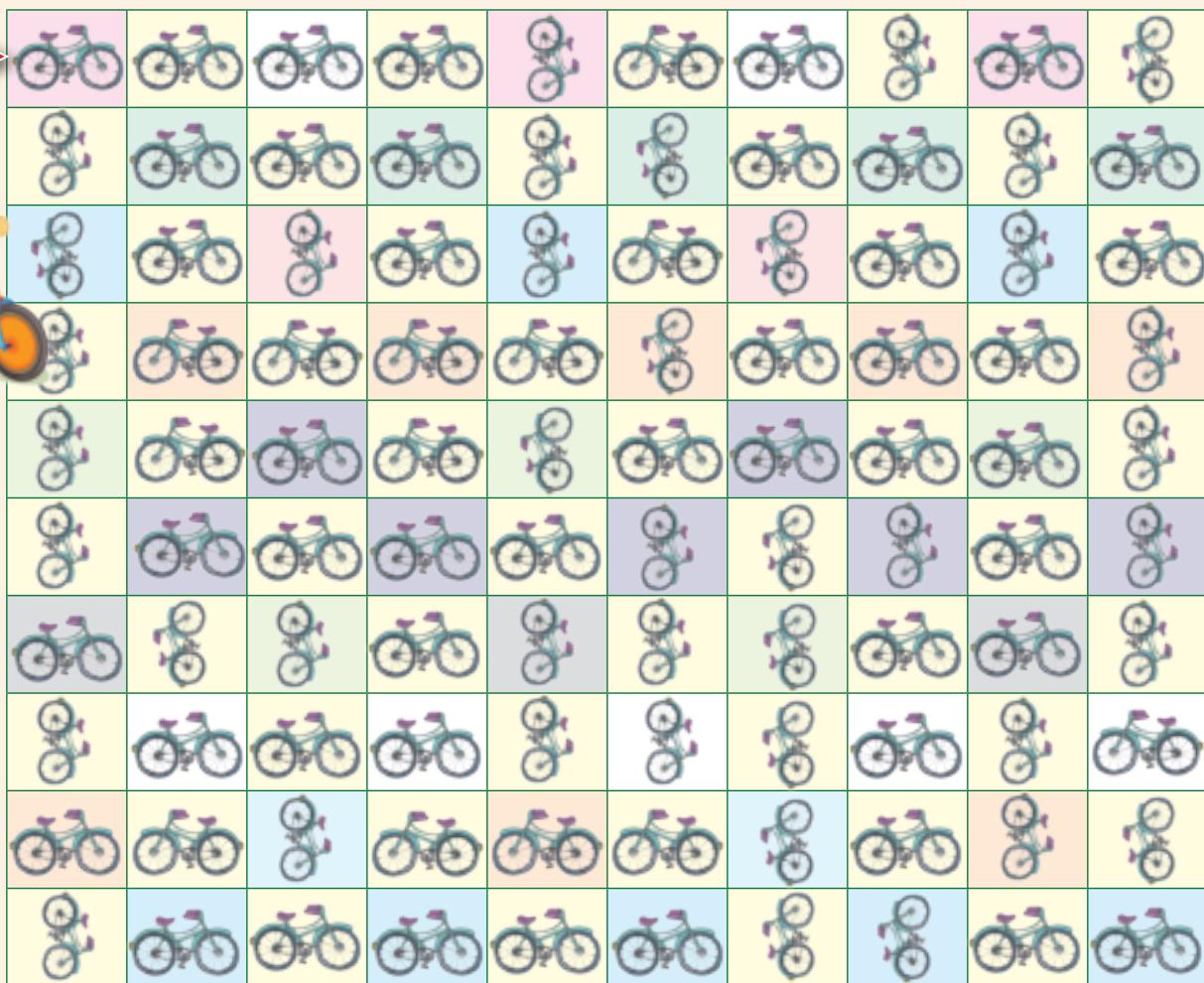
Yone i ja marambo.

Riñe ri edela nga iri ya 9.

Nñe ndi na ndou.

Thusani Jim uri a wane ñdila ya u hayani. Ni tea u tshimbila no livha he baisigiri ya asedza hone u itela u mu thusa u wana ñdila kha meizi (mukwita).

MATHOMO

HAYANI

TEACHER: Sign

Date

Itani tshikukwana tsha phomphom

Kha ri ambe

Kha ri ite nyito

Vhalani ndaela ni kone u ḥalutshedza khonani yaṇu uri ni tea u ita mini kha u khavhisa tshikukwana itshi.

Zwine na tea u vha nazwo

Tshikate tsha wuļuya u luka
Tshifhuṭabibi tshithihi kana luđaraṭa lwa u vhofha
Maṭo, mulomo na milenzhe zwi no bva kha
siaṭari ḥa zwigeriwa
Guļuu i no fara

Kuitelwe kwa phomphom

- 1 Olani zwitendeledzi zwihiwlane zwivhili, zwi no fana kokotolo, kha tshipiḍa tsha khadibodo. Zwi gereni.
- 2 Olani zwitendeledzi zwituku zwivhili nga ngomu ha zwitendeledzi zwihiwlane. Zwi gereni, u itela uri zwitendeledzi zwaṇu zwihiwlane zwa khadibodo zwi vhe zwe no vha na mabuli vhukati
- 3 Mameredzani zwitendeledzi izwi zwivhili, ni zwi pombe nga wuļ ya ḥaḍa i tshi fhira kha buli ni tshi i tanda u mona na zwitendeledzi nga nnda u swika zwe no tandiwa tshothe. Ni nga shumisa vhutambo vhuvhili kana vhuraru u itela u pomba zwitendeledzi nga u ṭavhanya.
- 4 Ni tshi shumisa tshigero tshi no fhira, gerani wuļ memeni dza zwitendeledzi izwi zwivhili.
- 5 Tomani tshifhuṭabibi kana vhuđaraṭa ha u vhofha uri ni ite milenzhe ya tshikukwana.
  - Lunzhedzani luđali lwa wuļ vhukati ha zwitendeledzi zwa khadibodo ni vhofhe zwi khwaṭhe. Vhofhani mapfundo mavhili, ni kone u bvisa magaraṭa.
  - Zwino itani phomphom ḥukhu nga zwiļa zwitendeledzi zwituku. Itani zwi no fana na zwa u thoma nga nnda hauri phomphom iyi a i ḥodi milenzhe.

Zwino itani tshikukwana tshaṇu.

- 6 Nambatedzani phomphom mbili nga guļuu.
- 7 Petani tshifhuṭabibi kana luđaraṭa lwa u vhofha uri ni ite milenzhe mivhili ya tshikukwana.
- 8 Gerani milenzhe, maṭo na mulomo zwi tshi bva kha siaṭari ḥa zwigeriwa ḥi re murahu ha bugu yaṇu.
- 9 Nambatedzani izwi zwithu kha phomphom dzanu nga guļuu.

Kha ri ḥwale

Rinani tshikukwana tshaṇu dzina.	
Ni fanela u vha na mini uri ni kone u ita dziphomphom?	
Ndi nga mini ni tshi tea u vha na guļuu?	

Deithi:

Tshikukwana tsha khathoni

Kha ri ite nyito

Lavhelesani zwifanyiso ni ñwale ndaela dza u ita tshikukwana tsha khathoni Ñwalani ndaela sa mvetamveto u thoma ni kone u dzi ñwala nga vhuronwane afho fhasi.

Ni nga shumisa maipfi a tevhelaho uri a ni thuse.

pennde

khathoni ya makumba

nga nn̄da

nga ngomu

geredzelani

tshigero

Ni tea u vha na matheriala afhio?

zwivhumbeo zwa thiraiengle

Ndaela

1

2

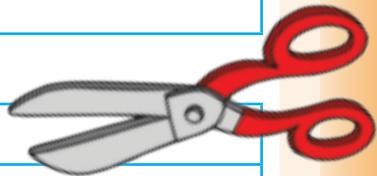
3

4

5

6

7

TEACHER: Sign _____ Date _____

A

Dzina ja gurannda

DENZHE LA VHANA

Deithi

22 Lambamai 2015

Nwana wa miñwaha ya 11 u andadza bugu ya u bika

Thoho ya mafhungo

Zoe Bain Ndīvhadzamuvhigi

Phara i re marangaphanda

Jack Witherspoon u fana na mutukana muñwe na muñwe a re na miñwaha ya 11. U tamba nga tshikeitibodo, u tamba bola ya milenzhe nahone u pfana na u bika.

Kha ri ambe

Vhalani atikili A na B vhuvhili hadzo. Musi ni kha tshigwada, ambani nga idzi atikili. Ambani nga phindulo dza mbudziso dzi tevhelaho.

Thoho dza mafhungo ndi dzifhio nahone dzi kunga dzangalelo lashedu nga ndila ifhio?

Ndi zwifhio zwi re kha phara ya u thoma nahone zwi kunga dzangalelo lashedu nga ndilade?

Atikili iñwe na iñwe i khou amba nga mini?

Atikili iñwe na iñwe i amba nga zwiitei zwifhio?

Fhedziha Jack, we a fhedza miñwaha minzhi tshee a bebwa a tshi khou lwa na vhuhota, u kha di tou bva u andadza bugu yawe ya u bika ya u tou thoma i no pfi “Twist it up”.

Jack thoma u takadzwa nga u bika e na miñwaha ya sumbe musi we a fhedza tshifhinga tshilapfu e sibadela. O vha a tshi anzela u talela mbekanyamushumo kha thelevishini ya henengei sibadela, ha vha hone he a tangana hone na tshanele ya Food Network.

A thoma u diitela risipi dzawe ene muñe zwenezwi e sibadela, a ri musi a tshi vhuya hayani, a thoma u dici edzisa.

Bugu ya Jack i khou rengiwa liphasini lothe, nahone u ita kosekose ya tshelede i no bva kha thengiso ya bugu a i fha vhana vha vhashai uri i vha thuse musi vha tshi lwala.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani mañ (u sikima) kha siatari ni wane uri ni do vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. Arali ni sa pñsesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhalen iñtha.

Tshikolo tsha New Town tshi a wina hafhu

8 Thafamuhwe 2015

Bheki Phakati

Gireidi 4 ya Tshikolo tsha New Town yo wina pfufho musi hu tshi fhululedza World Book Day mulovha. Kiłasi ya Gireidi 4 vho vhalela zwiłori vhana vha Gireidi 1 na 2 afha tshikoloni tshavho. Nwana muñwe na muñwe wa Gireidi 4 o vhalela zwiłori vhana vha Gireidi dza fhasi. Vhana vha kiłasi ya Gireidi 4 yo tou diitela bugu dzavho vhone vhañe.

Dziñe bugu dzo lambedzwa nga vhaandadzi nga mahala. Vhana vhañku vha Gireidi 1 na 2 vho takalela bugu idzi dza makolokolo. Vhunzhi ha vhana vha bva miñani ya vhashai lune vha si vhe na bugu dzavhuđi ngaurali miñini yavho.

Mułatisano wa Design a Bookmark.

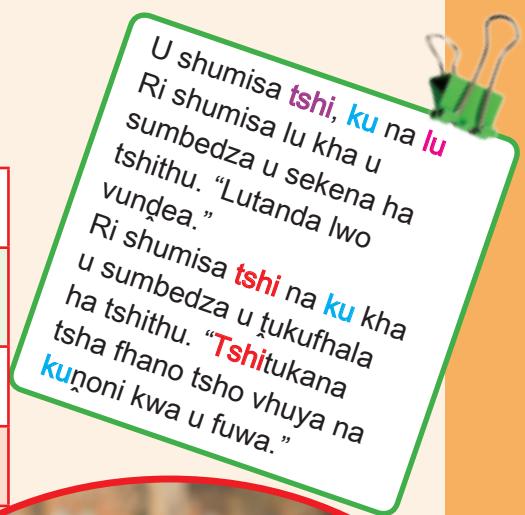
Vhasidzana vhavhili vha kiłasini ya Gireidi 4 vho wina Mułatisano wa *Design a Bookmark*. Vhawini, Bongi Dube na Mary Smit, vhe vha vha songo takala zwone, vho wina pfufho ya bugu dza fumi nge vha ita tswayabugu dzi songo ñowelwaho.

Kha ri ñwale

Shumisani thangi dza u ɯukufhadza dza **tshi**, **ku** na **lu** kha madzina a re zwitangeni ni a ñwale afho zwikhali.

Vha ri vho vhuya na _____ kwa Mbahe (mutukana)	(Nndu) _____ ku no rengiswa khakwo aisikhirimu kwo vula.
Ni songo mu nyadza na ri ndi _____ lu ño ni mangadza (musekene)	Ñeani (tshimange) _____ lwo xelaho vhudzulo.
Khaphu yo winwa nga _____ (musidzana) tsha fhano.	(Nndu) _____ tshi no rengiswa khatsho aisikhirimu tsho vula.
(Thanda) _____ lwo vundea.	Hu pfi (khaladzi) _____ kwawe kwo wina pfufho ya bugu.

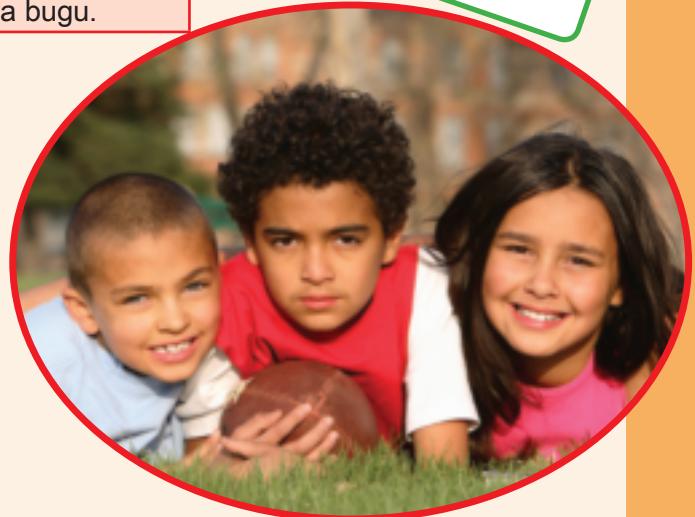
Itani ndongazwiga dzo teaho magumoni a mafhungo aya.

Yoo Jack o ñwala bugu ya bvumo_____

Ñamusi ño vha li ɯuvha la Bugu la Lifhasi_____

Ndi nnyi we a wina pfufho_____

Ndi nga mini Tshikolo tsha New Town tsho wina pfufho_____

TEACHER: Sign

Date

Kha ri ite nyito

Shumani na khonani yanu ni pulanele atikili ya gurannda i no amba nga zwe zwa koniwa tshikoloni tsha hanu. Atikili yanu i tea u vha na vhulapfu ha maipfi a vhukati ha 60 na 80.

1

Handwriting practice lines for writing the number 1.

2

Handwriting practice lines for writing the number 2.

3

Atikili yanga ya gurannda ndi:

Handwriting practice lines for writing the sentence "Atikili yanga ya gurannda ndi:"

4

Handwriting practice lines for writing the sentence "Atikili yanga ya gurannda ndi:"

- Shumisani mepe wa mihumbulu uri u ni thuse u pulanelu u ñwala
- Ñwalani mvetamveto ● Humbelani khonani yanu a dzudzanye mvetamveto yanu ● Vusuludzani mañwalwa yanu ni ite ndulamiso dzo teaho ● Zwino ñwalani mañwalwa a ya buguni yanu nga vhudele.

Deithi:

M A I P F I

DENZHE LA VHANA

Thoho

Deithi

Olani tshifanyiso tshi no amba nga atikili iyi

TEACHER: Sign _____ Date _____

Kha ri ite nyito

Lugisani tshipitshi tshi no amba
nga atikili yanu ya gurannda.

Shumisani vhusevhedi hu
tehelaho uri hu ni thuse.

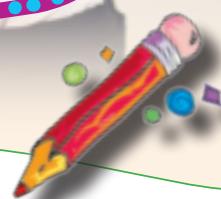
VHUSEVHEDI HA TSHIPITSHI TSHO LUGISWAHO

- Mukumedzo wanu u tea u vha na na mathomo,
mutumbu na magumo.
- Dubekanyani zwiitei nga ngona.
- Ni elelwe u ima nga ngona.
- Shumisani khalo yone ya ipfi.
- Ni vhe na vhutanzi uri vhothe vha
khou ni pfa.
- Ambani ipfi lo tamba.
- Lavhelesani vhathetshelesi.

Kha ri nwale

Djiteteli notsi pfufhi.

Deithi:

Dzhenisani madzina a re na thangi dza madzina dza vhunzhi dzo teaho afho zwikalani. Tsumbo: **Muthu muthihi, Vhavhili vhathu.**

Kha ri nwale

1 Muđi muthihi Mivhili _____	2 Liño lìthihi Mavhili _____	3 Sekwa lìthihi Mavhili _____	4 Lwayo luthihi Mbili _____
5 Tamaćisi lìthihi Mavhili _____	6 Mutukana muthihi Vhavhili _____	7 Mulilo muthihi Mivhili _____	8 Tshisibe Zwivhili _____
9 Mulenzhe muthihi Mivhili _____	10 Musadzi muthihi Vhavhili _____	11 Khovhe nthihi Mbili _____	12 Mbevha nthihi Mbili _____
13 Shango lìthihi Mavhili _____	14 Nwana muthihi Vhavhili _____	15 Luaviavi luthihi Mbili _____	16 Lulungu luthihi Mavhili _____

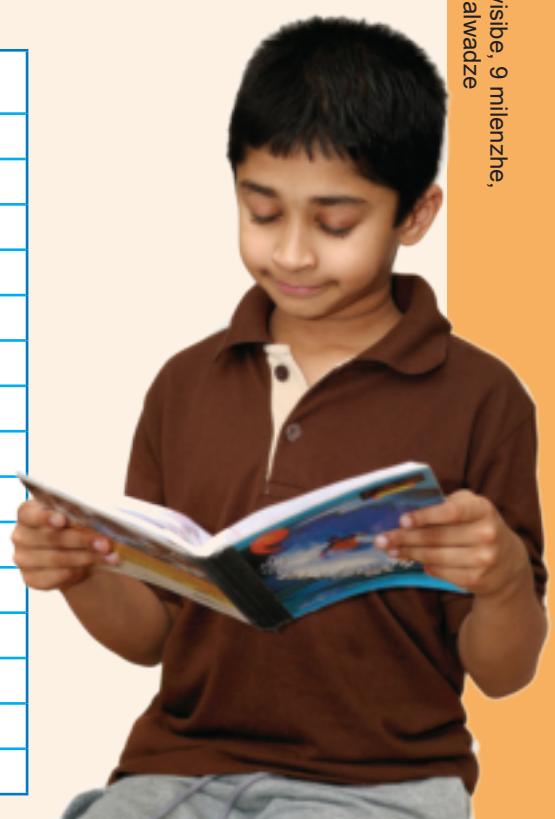
1 miđi, 2 zwikolo, 3 mano, 4 zwisidzana, 5 vhatukana, 6 mađamati, 7 miungo, 8 zwisibe, 9 milenzhe, 10 vhasidzana, 11 khovhe, 12 mbeyha, 13 makole, 14 vhana, 15 nyavinyavi, 16 mawadze

U ditola

Ndi a kona

- u vhala lungano lwa sialala.
- u vhala risipi.
- u vhala ndaela.
- u vhala atikili ya gurannđa.
- u topola ḥoho ya mafhuno, ndivhadzamuñwali na marangaphanda.
- u pulanelu u nwala tshitori.
- u pulanelu u nwala ndaela.
- u pulanelu u nwala risipi.
- u humbulela zwiṭori na kufhelele kwazwo.
- u ita litambwa ja tshitori.
- u topola vhaanewa, puloto na fhethuvhupo.
- u shumisa thangi na mitshila.
- u shumisa masalavhuñe na masalamasumbi.
- u shumisa thangi dza u ḥukufhadza tshi, ku na lu.
- u shumisa ndongazwiga dzo teaho magumoni a mafhuno.

TEACHER: Sign

Date

Kha ri nwale

Ambani na khonani yanu nga tshiṭori tshire na khou ḥodou tshi nwala. Nwalani mihumbulo yanu kha siaṭari ili.

Deithi:

- Shumisani mepe wa mihumbulu uri u ni thusu u pulanela u nwala
- Nwalani mvetamveto • Humbelani khonani yanu a dzudzanye mvetamveto yanu • Vusuludzani maṇwalwa yanu ni ite ndulamiso dzo teaho • Zwino nwalanai maṇwalwa a ya buguni yanu nga vhudele.

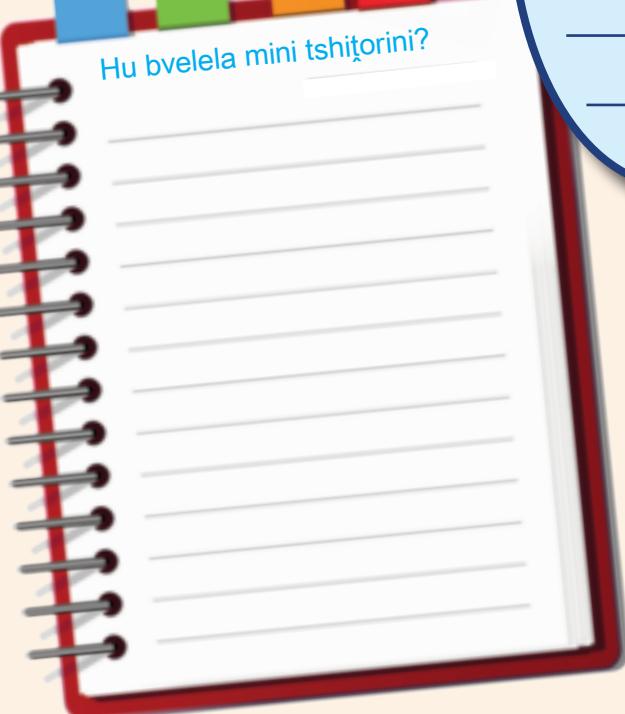
Vhaanewa vhanga ndi vhonnyi?

Tshiṭori itshi tshi itea ngafhi?

Tshiṭori tshi ambā nga

Hu bvelela mini tshiṭorini?

Tshiṭori tshi fhela nga nqilade?

Diiteleni bugu. Gerani siaṭari li tevhelaho ja heyi bugu. Gerani kha mitaladzi yo ḥukhukanyiwaho. Petani kha mitaladzi heyi. Kha khavara yayo, nwalanai dzina ja bugu yanu. Nwalani dzina laṇu nga fhasi ha dzina ja bugu ngauri ndi inwi muṇwali. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino nwalanai tshiṭori tshaṇu buguni.

KHAVARA YA NGA MURAHU

MALUGANA NA MUŃWALI

Nwalani dzina ḥānu

Mińwaha yanu

Hune na dzula hone

8

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Liga la 2: petani kha mutalo wa zwithoma.

Liga la 3: sitepulara kha lumppulu.

Nwalani dzina ḥānu hafha.

Nwalani dzina ḥānu hafha (ndi inwi muńwali).

1

Liga la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no sitepulara bugu yanu.

Liga la 1: petani kha mutalo wa zwithoma.

5

4

Išani phanđa na tshitoritshau hafha.

Nwalani ur hu bvelela mini magumoni a tshitorit.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u የውላ ተከተሪ ተሻኑ ድንብ.

2

Fhedzisani ተከተሪ ተሻኑ.

7

3

9

Isani phandä na ተከተሪ ተሻኑ ድንብ.

Nwälani ur ሆነ bvelala mini magumoni a ተከተሪ.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thero ya 3: Zwi kha zwothe zwine ra vhala

Mañwalwa a mafhungomatsivhudzi
Themo ya 2: Vhege dza 1 - 2

33 Mutsho u ri mini? 70

U vhala mafhungomatsivhudzi a u tou vhonwa. U vhala tshati ya mutsho na tshatidungo ya kunele kwa mvula. Therisano yo qisendekaho nga tshati ya mutsho.
U qula mafhungomatsivhudzi a tshi bva kha tshati ya mutsho hu tshi vhambedzwa mutsho wa fhethu ho fhambananaho.

34 Mutsho wa ñamusi ndi . . . 72

U ita tshati ya mutsho hu tshi shumiswa zwigeriwa.
U vhiga mvumbo ya mutsho kha mbekanyamushumo ya TV.
Vhagudi vha ela kuvhigele kwavho khathihi na kuvhigele kwa vhañwe ngavho kiñasini.

35 U shumisa mañaluli kha u talula madzina 74

U shumisa mañaluli kha u ɏalutshedza zwifanyiso.
U qivhadzwa digirii dza mbamedzo.
U vhumba mafhungo hu tshi shumiswa mañaluli e a ñewa.
U fhedzisa tshitori hu tshi shumiswa mañaluli o teaho.
U rekhoda maipfi maswa na ɏalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

36 Zwo itea kale 76

Tshifhinga tsho fhiraho: maiti a wanalesaho (maanzeli) na a sa wanalesi.
U ñwala zwiñwaliwaho dayarini zwi kha tshifhinga tsho fhiraho.
U topola maiti a re kha tshifhinga tsho fhiraho.
U ñwalulula mañwalwa a tshi bva kha tshifhinga tshi ñaho a tshi ya kha tsho fhiraho.
Mañaluli a mbamedzo/digirii dza mbamedzo.

37 U vhalela mafhungo matsivhudzi 78

U vhala ñiñwalwa ja mafhungomatsivhudzi – phamfuñethe. Tholokanyondiñho yo qisendekaho nga phamfuñethe.
U ita phamfuñethe i re na zwi no tou vhonwa zwi tshi ñea vhatu mafhungomatsivhudzi.
U rekhoda maipfi maswa na ɏalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

38 U netshedza mafhungomatsivhudzi 80

U pulanelu u ñwala phamfuñethe.
U ita phamfuñethe i ñea vhatu mafhungomatsivhudzi re na zwi no tou vhonwa nahone zwo tou ñwaliwa.
U rekhoda maipfi maswa na ɏalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

39 U vhala tshati urí ni wane mafhungomatsivhudzi 82

U vhala tshatidungo ya mitambo.
U fhindula mbudziso dzi no kwama tshatidungo.
U ita ñoñdisiso na u shumisa mafhungomatsivhudzi e a waniwa kha u ita tshatidungo.
U vhigela tshigwada tshatidungo.

40 U vhambedza zwithu 84

Nðowedzo ya digirii dza mbamedzo.
U shumisa digirii dza mbamedzo kha u ɏalutshedza nyolo/tshifanyiso.
Digirii dza mbamedzo dzine dza tea u elelwa.
U rekhoda maipfi maswa na ɏalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

U vhala nganeapfufhi na u ñwala ɏalutshedzo ya mvumbo
Themo ya 2: Vhege dza 3 - 4

41 U vhala tshitori: Vhudifari ha Lulu 86

U fhedzisa tholokanyondiñho yo qisendekaho nga tshitori.
U sedzesuuri muanewa muhulwane u shanduka nga ñilađe u bva mathomoni u swika magumoni a tshitori.
U ita ngaganyamvumbo mbili dza muanewa: u rangani na nga murahu.
U bveledza ñitambwa ñi no sumbedza vhabvumbedzwa vho fhambananaho vha tshitorini.
U shumisa mañaluli kha u ɏalutshedza muanewa a re tshitorini.

42 Elekanyani ñga tshitori ñtshi 88

U ñwala zwi ñwalwaho dayarini zwi tshi vhonwa ñga ñtshi ña muanewa.
U topola maipfi ñtshi a no ɏalutshedza e a shumisa kha ngaganyamvumbo ya muanewa.
U topola vhonefhungo na maiti mafhungoni.
U rekhoda maipfi maswa na ɏalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

43 Ñwalani tshitori 90

U pulanelu u ñwala tshitori hu tshi ɏalutshedza na u bveledza muanewa.
U shumisa mepe wa mihibbulu kha u ɏalutshedza mvumbo khulwane dza muanewa.
U ɏalutshedza uri muanewa u shanduka nga ñilađe u bva mathomoni u swika magumoni a tshitori.

44 Musi maiti e mushumoni 92

U ñwala mafhungo a no yelana na maiti e a shumisa zwifanyisoni.
U livhanya maiti a tshifhinga tsha zwino na a tshifhinga tsho fhiraho khathihi na thutha maiti a si one.
U rekhoda maipfi maswa na ɏalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.
U vhala tshitori ho sedzeswa vhaanewa vhaluwane.
Tholokanyondiñho i re mbudziso ñoñdisisi dzi no kwama vhaanewa.

45 Dayari ya tshiphirini ya Mandu 94

U vhala tshitori ho sedzeswa muanewa muhulwane.
Tholokanyondiñho i re na mbudziso dza ɏalaphindulo dzi no kwama vhaanewa.

46 Ndi vhatude? 96

U nweledza tshitori dayarini hu tshi tevhedza tshifhinga tsho fhiraho.
Therisano nga muanewa muhulwane na mvumbo yawe.
U topola mvumbo dza muanewa muhulwane na u shumisa mañaluli kha u mu ɏalutshedza.
U ñwala ɏalutshedzo ya muanewa muhulwane.
Ndogazwiga: maambelwa na pheleledzo dza mafhungo.

47 Maiti hafhu 98

Mapfanisi sa tshipida tsha nyito
U shandula maiti a re mafhungoni a tshi bva kha tshifhinga tsha zwino a tshi ya kha tshifhinga tsho fhiraho.
Pfano ya ñefhungs na ñiti.
U rekhoda maipfi maswa na ɏalutshedzo dza kha dikishinari ya ene muñe.

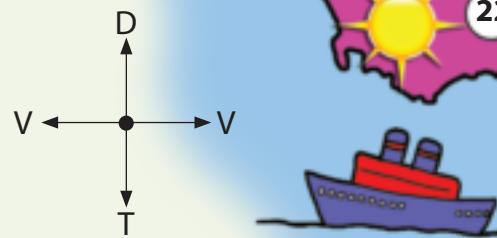
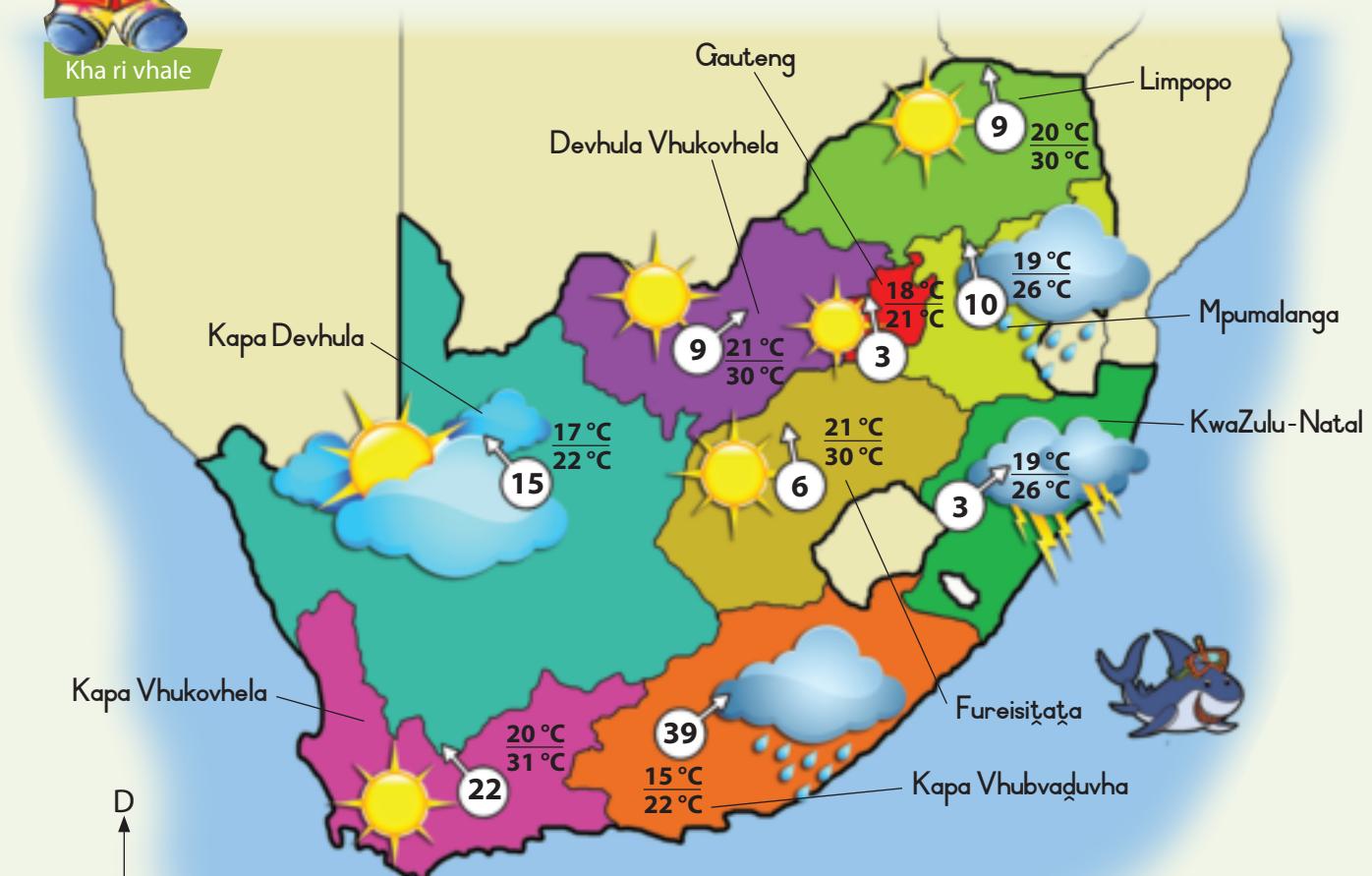
48 Pulanelani u ñwala tshitori 100

U shumisa kuitele kwa u ñwala,
u songa mutumba, u ita mvetamveo
na u dzudzanya.

Kha ri vhale mepe wa mutsho.

Kha ri ambe

Ambani na khonani yanu nga mepe wa mutsho.

Khii ya zwiga zwa mutsho			
Muya	22	Makole fhała na fhała	
Thempheretsha	20°C / 31°C	Mvula	
Phenyo na mvula ya mithathabo		Mutsho wa masana	
Makole		Khuli	

- Tshati i ni vhudza mini nga mutsho wa vunduni ja hanu?
- Mutsho wo tou ralo zwavhukuma qamusi?
- Ambani nga mutsho wa mavundu manwe.
- Vhathu vha Kapa Vhubvaduvha vha tea u ambara zwiambarođe kha mutsho wo raliho?
- Hune mutsho wa vha wavhudisa.

Deithi:

Mvula ya ንwedzi: Newville

Kha ri ንwale

Didzhieni ni tshi khou ya u vhala mvumbo ya mutsho kha TV ni tshi khou shumisa mepe u re kha siaṭari ḥa seli. ንwalani zwine na ዕ amba kha vundu ዘinwe na ዘinwe.

ጀwalani madzina a mavundu.	Talutshedzani mutsho. Thomani nga u amba uri thempheretsha i ዕ vha ifhio, ni kone u amba uri i ዕ na, hu ዕ vha na makole kana u ዕ vha mutsho wa masana naa.

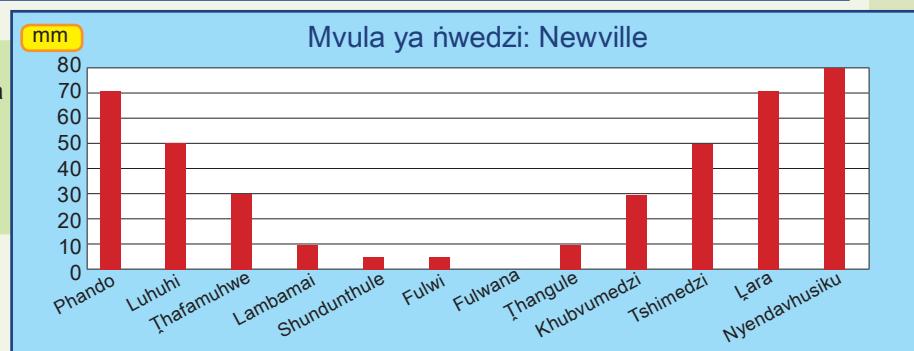
Kha ri vhale

Vhalani tshati ine ya khou sumbedza tshikalo tsha mvula tsha Newville kha miñwedzi ya fumbili (12). Ambani na muñwe nga inwi uri ho na mvula nngafhani ንwedzi muriwe na muriwe.

Kha ri ንwale

Zwino fhindulani mbudziso hedzi.

Ndi nga ንwedzi ufhio he ha nesa mvula?

Ndi nga ንwedzi ufhio he ha vha ho oma?

Ndi miñwedzi ifhio i no wela kha khalañwaha ya mvula?

ጀarwaha ho na mvula nngafhani?

Ndi miñwedzi ifhio ye ya vha na tshikalo tshi no lingana tsha mvula?

Ndi miñwedzi ifhio ye khayo hu si ne mvula?

Ni vhona u nga tshifhinga tsha khwiñesa tsha u thoma u lima ndi tshifhio? Ngani?

fhis-a

fhis-e-sa

fhis-e-ses-a

TEACHER: Sign

Date

71

Kha ri ite nyito

D

V

V

T

Kha ri ambe

Musi no no nambatedza zwiga izwi, ambanī na khonani yanu
nga tshati ya mutsho. Ni ambe uri mutsho wo ima nga ndilade
vunduni liñwe na liñwe.

mvula	makole	makole fhaļa na fhaļa	mutsho wa masana	khuli	phenyo na mvula ya mithathabo	gambogo	muya	mutsho wa masana
-------	--------	-----------------------------	---------------------	-------	-------------------------------------	---------	------	---------------------

Kha ri ንwale

Didzhieni ni tshi khou vhudza vhaṭaleli vha TV nzulele ya mutsho. Ṭalutshedzani nzulele ya mutsho ya vunduni ዘንዣና እና ዘንዣ. Hoṭhe vhudzani vhaṭaleli zwine na vhona vha tshi nga ambara zwi no yelana na mutsho wa henefho. Vha vhudzeni uri mutsho uyu u ደንብ kwama mishumo ya hayani nga ndilade (tsumbo: u kuvha), kana uri vha tea u ደላ zwiđolo zwa u thivhela ፈቃዣ ነው. Ṭalutshedzani vhorabulasi uri ndi mutshode une vha tea u u lavhelela.

Vundu	Nzulele ya mutsho
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	

Kha ri ambe

Zwino
vhigani
mvumbo
ya mutsho
yanu.

Lo tsha, ndi nne
a no khou vha ደስራ mvumbo
ya mutsho wa ታምህር.

U ditola

Ndo

vhiga mutsho nga ndila i no pfala?

fha vhatu mafhungomatsivhudzi o
linganaho a no kwama mutsho wa vundu
የዘንዣና እና ዘንዣ?shumisa luamba lwo teaho vhaṭaleli vha re
vhatu vhahulwane?

shumisa maipfi one a "mutsho"?

vha ndo lavhelesesa vhaṭaleli vhanga musi
ndi tshi khou vhiga?

U shumisa maṭaluli kha u ṭalula madzina

MAṬALULI: Ni do vha ni tshi kha q̄i zwi humbula uri madzina ndi thinwa dza vhathu, fhethu na zwithu. Maṭaluli a ri nea mafhungomatsivhudzi a no kwama muthu, fhethu kana tshithu. A ṭalutshedza **madzina**.

A ri vhudza nga mbonalo, vhudippi, munukho kana muthetshelo wa zwithu kana muthu nahone a ita uri zwine ra amba kana ra ḥwala zwi takadze.

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso izwi. Zwoṭhe zwi amba nga madzina. Vhudzani khonani yaṇu uri izwi zwithu zwi vthonala, zwi nukha, zwi phuphuledzea na u thetshelea nga ndilade.

Kha ri ḥwale

Zwino livhanyani maṭaluli a re kha khołomo ya u thoma na madzina a re kha khołomo ya vhuvhili.

zheuzheu
naka
magodzhogodzho
luvhilo
q̄ifha
fhisā
nakelela
dudela
nukha

tie
bada
maluvha
masilapere
matshipisi
mashika
goloi
khekhe
kumangana

Nangani phara ṭhanu dza madzina na maṭaluli dzine dza bva kha mitevhe i re afho n̄ha ni dzi shumise mafhungoni maṭanu.

Deithi:

MAIPFI

M
A
S
W
A

Kha ri ńwale

Vhalani tshiɔtori tshi re afho fhasi. Ni kone u ńwala litoluli ja dzina línwe na línwe uri ni zwi vhone uri tshiɔtori itshi tshi vho takadza nga ndilade.

Illo ńuvha! _____.

Watshi yanga ya _____ ya mbo lila.

Nda tsa mmbeten wanga wa _____.

Nda mbo ambara vhurukhu hanga ha _____ na dzhesi
yangya ya _____.

Nda nwa dzhusi ine ya _____ khathihi na u ja sangwetshi
ye ya vha i tshi _____.

Ndi tshi fhedza nda namela bisi ya _____.

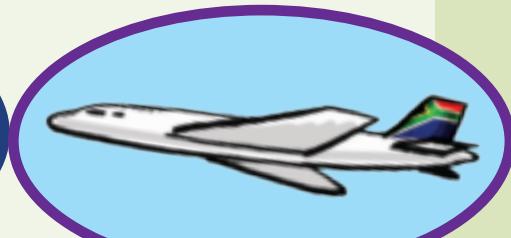
Zwino ńwalani mafhungo a malo a no amba nga kufhelele kwa tshiɔtori itshi. Ni shumise małaluli kha u ńtalutshedza madzina othe e na a shumisa.

i na luvhilo

i na luvhilosa

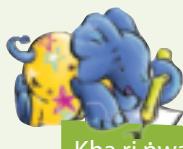
i na luvhilosesa

TEACHER: Sign

Date

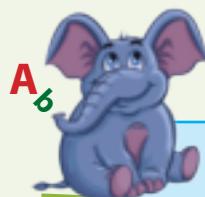
75

Tshifhinga tsho fhiraho: Ri shumisa mapfanisi a ȝefhungo kha u sumbedza zwifhinga. Mapfanisi a tshifhinga tsho fhiraho a vhonala nga pfalathaphuwi o.

Kha ri ȝwale

Dayari yanga

Divhamaipfi

Ńwalani tshińwalwa tsha dayari tsha maipfi a no hovhelela 40 nga zwe na ita mafheloni a vhego yo fhiraho. Maiti oþe ane na ðo a shumisa a vhe e kha tshifhinga tsho fhiraho.

Talani mutalo ni tshi livhanya maiti a re kha tshifhinga tsha zwino na maiti a re kha tshifhinga tsho fhiraho.

dzi ɻa
vha tshimbila
u sea
ni vuwa
ri tamba
tshi thoma
vha ȝoda
tshi ya
zwi dzhia
lu gidima
tshi tshimbila
zwi imba
ku gidima
li bambela
a renga
vhu edela

o sea
no vuwa
dzo ɻa
vho tshimbila
tsho thoma
ro tamba
tsho ya
vho ȝoda
lwo gidima
zwo dzhia
zwo imba
lo bambela
tsho tshimbila
ho edala
kwo gidima
o renga

Zwino tagedzelani mapfanisi a re kha vhuthihi.

Ni talele nga fhasi mapfanisi a re kha vhunzhi.

Deithi:

Kha ri vhale

Vhalani imeili ye Jim a twalela Mandu. O i nwala i kha tshifhinga tshi daho. Tangedzelani maiti a re kha imeili ya Jim. Ni kone u nwala zwe a nwala zwi kha tshifhinga tsho fhiraho.

M A I P F I

M
A
S
W
A

Ha manduK@gmail.com

I bva kha jimS@yahoo.com

La 11 Thafamuhwe 2015 15:14

Mandu wanga

Matshelo ndi khou ya khempheni ya bola ya milenzhe. Ri do tshimbila lwendo lwa awara tharu ri tshi ya. Ri do ja tshilalelo musi ro no pakulula bege dzashu nahone ri do edela lo no swifhala. Ri do vuwa nga matshelonitsheloni ra ja vhuragane. Vho Khoutshu (mugudisi) vhashu vha do ri sumbedza kuitele kwa nyonyoloso. Ri do tamba bola tshifhinga nyana ra kona u vhona muvi dza bola.

I bva kha

Jim

Rumelani

Handwriting practice area with five horizontal lines for each row.

o naka

onakesa

o nakesesa

TEACHER: Sign

Date

77

U vhalela mafhundo matsivhudzi

Kha ri vhale

Vhunzhi ha vhana vha ita nyonyoloso tshifhinga tshothe vha sa swiki hune vha humbula uri vha khou i ita. Vha ita nyonyoloso musi vha tshi khou tamba mudavhini kana luvhandeni lwa u tambela kana vha tshi khou raha bola tshikoloni kana vha tshi gidimela bisi.

Musi ni tshi ita nyonyoloso, ni thusa muvhili wañu uri u khwaþhe u itela uri u kone u ita zwine na tama u ita. Lingedzani u shumisa muvhili wañu duvha liñwe na liñwe! Khezwi ni sa iti zwa u bambela, u dzhoga, u tshimbila, u namela baisigiri, miþharamuwo, u dantsa, u tshina kana u tamba bola kana nitebolo.

Nyonyoloso i ni ñea mbilu yo takalaho.

Musi ni tshi ita nyonyoloso mbilu yañu i a bommbesa malofha, ni fema nga u þavhanya nahone muvhili wañu u wana okhisidzheni nnzhi.

Hezwi zwi ita uri mbilu i khwaþhe.

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maþo (u sikima) kha siaþari ni wane uri ni do vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni sa athu vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfelesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni ñtha.

Musi ni tshi khou vhala

Miniti muñwe na muñwe wa nyonyoloso u na mushumo.

Nyonyoloso i khwaþhispa misipha

Nyonyoloso i khwaþhispa misipha yañu. Ni nga ita nyonyoloso nnzhi ni sa neti.

Nyonyoloso i ita uri ni lungulule muvhili

O nyolowa na u þaramuwa zwi lungulula muvhili. Hezwi zwi amba uri ni nga kona u tshimbida zwanda na milenzhe ni sa pfi mirado yo hwetekana kana i tshi vhavha.

Nyonyoloso i ita uri tshileme tshañu tshi langee.

Musi ni tshi ita nyonyoloso, muvhili wañu u vhulunga mapfura a tshikalao tsho linganelaho. Zwi ni thusa uri tshileme tshañu tshi langee – ni si nonese.

Phungudzani u þalela TV na u tamba mitambo kha khomphyutha

Mutakalo wa vhana

Vhana vha tea u ita nyonyoloso tshifhinga tshinzhi vha sa fhedze tshifhinga tshinzhi vho þalela TV

Kha ri ñwale

Vhalani atikili ni fhindule mbudziso idzi.

Ulu ndi lushaka lufhio lwa mañwalwa?

A	Ndi risipi
B	Ndi lungano
C	Ndi liñwalwa ja mafhungomatsivhudzi
D	Ndi þhalutshedzo

Mañwalwa aya a ri vhudza uri vhana vha tea u fhedza tshifhinga tshinzhi vha tshi khou ita mini?

A	Vha sa ñesi
B	Vha sa þaleli TV
C	Vha sa iti nyonyoloso
D	Vha sa tshimbilesi nga mimodoro

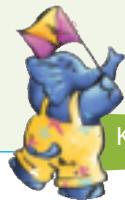
Deithi:

MAIPFI

M
A
S
W
A

Atikili iyi i amba nga mbuelo tharu dza nyonyoloso. Ndi dzifhio?

Ni vhona u nga muñwali u khou amba mini nga maipfi a “mbilu yo takalaho”?

Nwalani phamfulethe ya inwi muñe ni tshi sumbedza vhuhulu ha nyonyoloso.

Kha ri ite nyito

TEACHER: Sign _____ Date _____

U netshedza mafhungomatsivhudzi

Kha ri ite nyito

Pulanani na u ñwala phamfuþethe ya inwi muñe.

Ni ðo ñwala nga mini?

1

Ni ðo bula mafhungomatsivhudzi afhio?

Handwriting practice lines for question 1.

2

Ndi nga mini mafhungomatsivhudzi
aya e na mushumo?

Handwriting practice lines for question 2.

3

Ndi vhonnyi vhane vha ðo vhuelwa nga
mafhungomatsivhudzi aya?

Handwriting practice lines for question 3.

4

Vhadivhi vha ri mini nga þohó iyí
ya mafhungo?

Handwriting practice lines for question 4.

Ni khou þodou vhudza vhatu mafhungomatsivhudzi afhio? Bulani mihibulo mivhili.

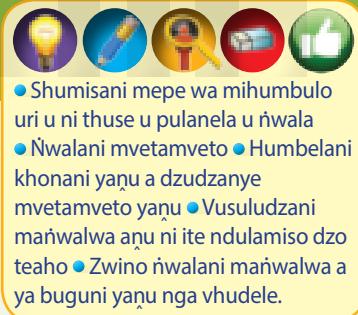
Handwriting practice lines for the sentence above.

Handwriting practice lines for the sentence above.

Ndi nga mini mafhungomatsivhudzi aya e na ndeme?

Handwriting practice lines for question 5.

Handwriting practice lines for question 5.

Deithi:

Kha ri ñwale

Musi no no dzudzanya marwalwa aŋu, a ñwale ni nga vhudele afho tshikhalani tshe na ñewa. Ñwalani thoho tshibogisini tshiñwe na tshiñwe.

1		2	
3		Olani tshifanyiso tsha u sumbedza thoho.	
4		Ñwalani khephusheni ya tshifanyiso.	

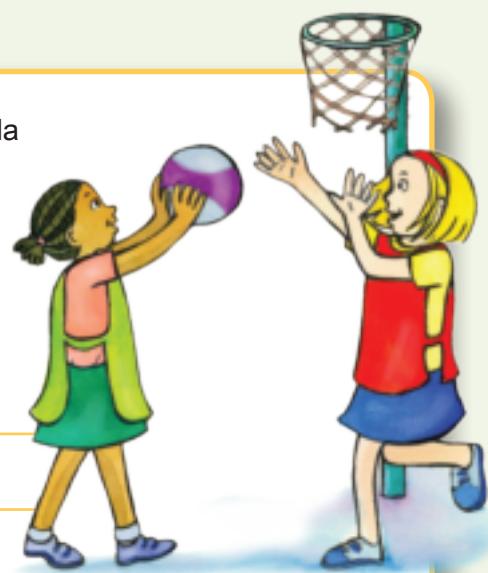
TEACHER: Sign _____ Date _____

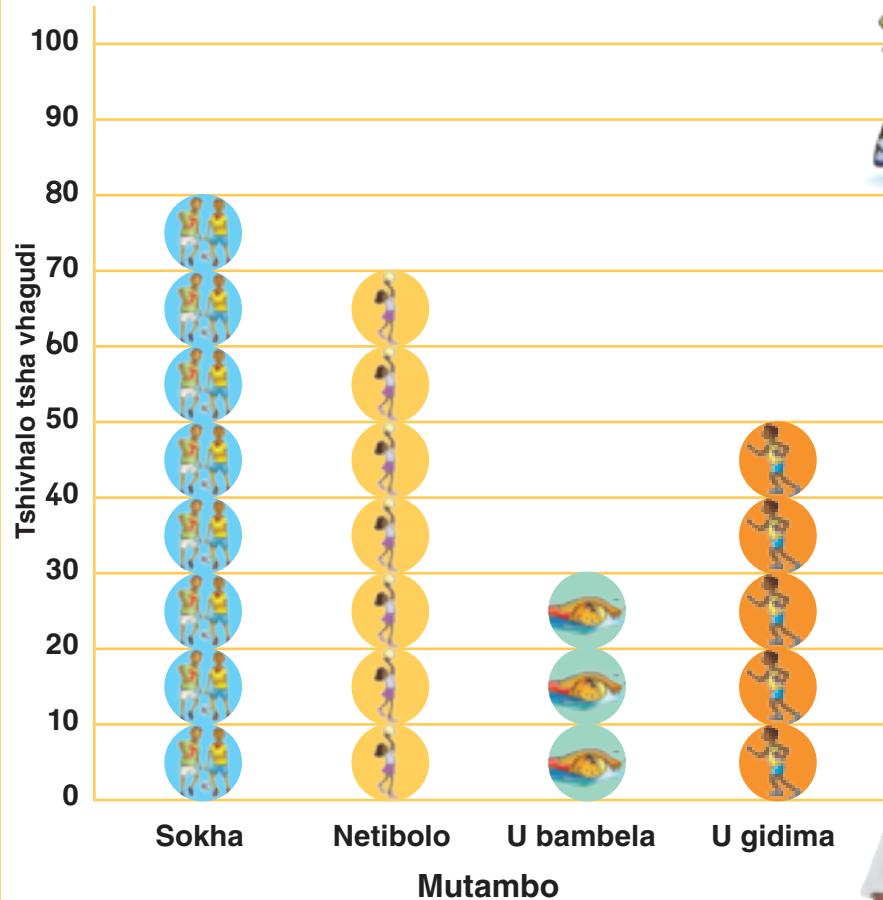
Kha ri ambe

Nyolo i re afho fhasi i ri vhudza uri vhana vha takalela mitambo ifhio.

I lavheleseni lwa tshifhinga nyana.

Mitambo ine vhana vha i funesa

Kha ri ambe

- Tshifanyiso tsho raliho tshi vhidzwa upfi ndi tshatidungo. Heyi i khou ri vhudza uri vhana vha takalelsa mitambo ifhio.
- Lavhelesani mutalo u re fhasifhasi ni vhudze khonani yanu mitambo ye ya buliwa.
- Lavhelesani nomboro dzi re kha tshanda tsha u monde tsha tshati ni ambe nomboro dze dza buliwa.

Deithi:

Kha ri nwale

Zwino fhindulani mbudziso hedzi.

M A I P F I

M
A
S
W
A

Vhana vhanzhi vha takalelesa mutambo ufhio?

Vhana vhanzhi a vha takalelesi mutambo ufhio?

Ndi vhana vhangana vha no takalela sokha?

Ndi vhana vhangana vha no takalela netibolo?

Ndi vhana vhangana vha no takalela u gidima?

Ndi vhana vhangana vha no takalela u bambela?

Kha ri ite nyito

Vhudzisani khonani yanu uri u takalelesa mutambo ufhio? Khałarani zwibuloko zwi re kha thebuļu i re afho fhasi ni tshi sumbedza mitambo ine vha i takalelesa. Thomani fhasi ha thebuļu.

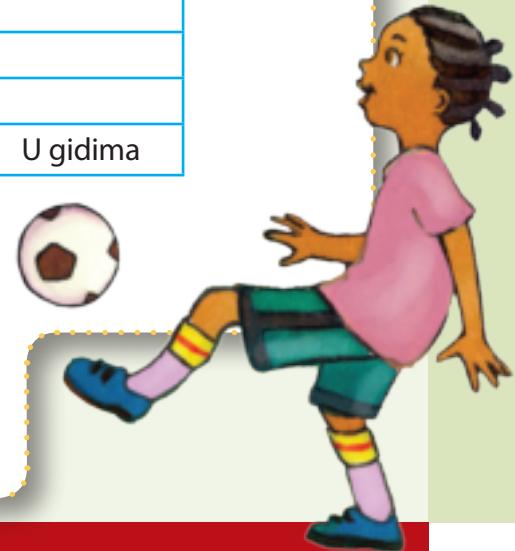
10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
1				
	Sokha	Netibolo	U bambela	U gidima

Thebuļu yanu i do nga sa hei.

10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
1				
	Sokha	Netibolo	U bambela	U gidima

Vha takalelesa mutambo ufhio? _____

A vha takalelesi mutambo ufhio? _____

TEACHER: Sign _____ Date _____

Kha ri ñwale

Nwalani liṭaluli ḥo teaho ni tshi ṭalutshedza tshiñwe na tshiñwe tsha zwifanyiso izwi.

ndenyese

ndapfu

ndapfusa

khwaṭhesa

ndenya

ṭhukhu

khulwane

khwaṭha

khulwanesesa

ndapfusa (navhesa)

ṭhukhusa

ndapfusa

No guda uri maṭaluli a ṭalutshedza madzina, sa tsumbo: Mmbwa **ṭhukhu** kana Mmbwa ndi **ṭhukhu**.

Ri a kona u shumisavho maṭaluli kha u vhambedza zwithu:

Tshimange ndi **tshiṭuku**. Mbevha ndi **ṭhukhusa**. Lusunzi ndi **lutukusesa**.

_____	khulwanesa	_____
ndapfu (navħa)	_____	_____
_____	_____	ṭhukhusa
_____	_____	ndapfusesa
_____	ndenyesa	_____

Deithi:

Digirii dza mbambedzo

Kha ri ḥwale

Jim

Ntakadzeni

Ajay

Fhedzisani mbambedzo

Jim u na maluvha **manzhi**.

Vhurukhu ha Jim ndi **vhulapfu**.

Ntakadzeni u na maluvha _____.

Vhurukhu ha Ntakadzeni ndi _____.

Ajay u na maluvha _____.

Vhurukhu ha Ajay ndi _____.

Vhonani

Pam

Devi

Vhonani o **lapfa**.

Bugu ya Vhonani ndi **khulwane**.

Kanakana o _____.

Bugu ya Kanakana ndi _____.

Devi o _____.

Bugu ya Devi ndi _____.

Ndi na tshilede **thukhu**.

Mushonga uyu u a **vhavha**.

Ene u na tshelede _____.

Uyu u a _____.

Uyu u na tshelede _____.

Uyu ndi wone u no _____ kha yothe.

Haya ndi mañwe
a mañaluli ane
na tea u a
elelwa.

khulu   **khukhulu**   **khulukhulukhulu**   **tsekene**   **tsekenetsekene**   **tsekenetsekenetsekene**

thukhu   **thukhuthukhuhukhu**   **thukhuthukhuthukhuhukhu**   **zwinzhi**   **zwinzhizwinzhi**   **zwinzhizwinzhizwinzhi**

TEACHER: Sign

Date

U vhala tshiṭori: Vhudifari ha Lulu

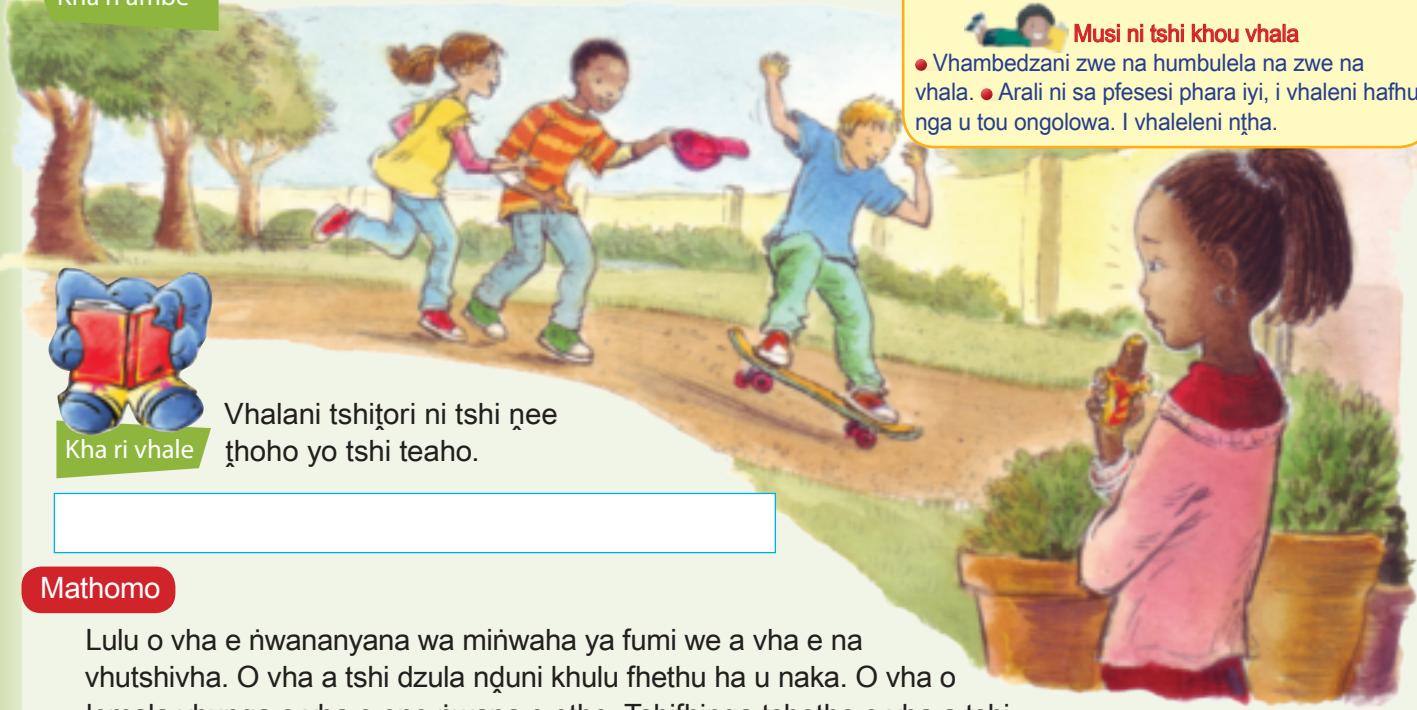
Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso ni vhudze muñwe nga inwi uri ni vhona u nga tshiṭori itshi tshi amba nga mini.

Kha ri vhale

Vhalani tshiṭori ni tshi ḥee ḥoho yo tshi teaho.

Mathomo

Lulu o vha e ḥwananyana wa miñwaha ya fumi we a vha e na vhutshivha. O vha a tshi dzula nduni khulu fhethu ha u naka. O vha o lemala vhunga o vha e ene ḥwana e eṭhe. Tshifhinga tshoṭhe o vha a tshi ja zwiliwa zwa maṭhakheni zwe a vha a tshi zwi ṭongisela khonani dzawe musi a tshi ṭafuna, ngeno a sa vha fhi. O vha a sa ḥei muthu thoyi dzawe na dzone. Liñwe ḫuvha nga Mugivhela nga masiari, Adam, Ndavhe na Kate vha ya u tamba na Lulu. Vha humbula u mu laya.

Mutumbu

Ndavhe a ḥuwa na tshikeitibodo tshawe tthiswa. Vhana avha vha sielisana u namela tshikeitibodo tsha Ndavhe vha tshi tsa vha tshi gonya phanda ha giratshi ya ha Lulu.

Lulu a humbela vhabebi vhawé uri vha mu rengèle tshikeitibodo sa mpho ya Khirisimusi fhedzi vha hana.

A sinyuwa na u mbumbumala musi khonani dzawe dzi tshi hana a tshi namelavho.

“Musi inwi ni nga kha ḫi rengelwa tshikeitibodo tshanu, Lulu,” ndi John a tshi vhidzelela. “Ndi hone ni tshi ḫo diphina na riñe!”

Lulu a pfa o ḫungufhala na u khethululwa. O vha o lavhelela u diphina nga u tamba masiari ayo, fhedzi zwino u vho pfa e na vhumvumvu nahone o ḫungufhala. A zwi vhona uri o vha a sa fari khonani dzawe zwavhuḍi nauri na vhone vha nga vha vho vha tshi pfa vho vhaisalavho.

Magumo

Khathihi fhedzi, a mbo ḫelwa nga muhumbulo. “Khezwi ni sa dzheni ngomu nduni ra nwa dzhusi na khekhe ya tshoko-leithi?” u ralo a tshi amba navho. “Ri tshi fhedza ri ḫo tamba mitambo kha khomphiyutha yanga.”

Khonani dza Lulu dza pfa dzo mangadzwa nga Lulu muswa. Vha pfa vho takala uri ha tsha humbulela ene e eṭhe. Vha vha na lutendo Iwauri u bva zwino u ḫo fhavho vhañwe vhathu thoyi dzawe na malegere misi yothe.

(Tsho pambiwa kha Mulingo wa ANA.)

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ḥoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṭo (u sikima) kha siatari ni wane uri ni ḫo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfecti phara iyi, i vhaleleni n̄tha.

Deithi:

M A I P F I

M
A
S
W
A

Kha ri ḥwale Tangedzelani ḥedere ji re tsini na phindulo yone.

Musi zwi tshi thoma, Lulu o vha e khonaniđe?

A	Ya mafunda na vhuhwavho
B	Ya vhutshivha na vhunwa
C	I no funa vhathu na mafunda
D	Ya vhutsha na tshiṭuhu

Lulu o vha a tshi dzula ngafhi? Fhethu . . .

A	hu re muḍanani wo fhumulaho.
B	hu re na bada yo ḫalesaho goloi tsini na lwanzhe.
C	hu re na miđi yo nakesaho.
D	hu re na dzifulethe ndapfu ḫoroboni.

Khonani dza Lulu dzo mu dalela lini?

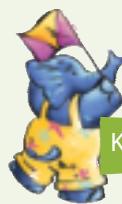
A	Nga masiari a Mugivhela ḫuvha lo bva
B	Nga madekwana a Mugivhela a murotho
C	Nga matsheloni a Mugivhela a mađumbu
D	Liṅwe ḫuvha nga masiari tshikolo tshi tshi bva

Khanani dza Lulu dzo ita mini uri a zwi vhone uri zwine a khou ita zwo khakhea?

A	Muḍanani wo fhumulaho.
B	Vho amba nae uri a songo tsha dzima vhathu zwithu.
C	Vho vha vha tshi ḫoda u tamba nga thoyi dzawe.
D	Vho mu rengela mpho ya Khirisimusi.

Ndi fhungo ḥifio ji no ri vhudza uri Lulu o vha e na vhutshivha.

Khonani dza Lulu dzo vha dzi tshi vhona vhutshivha hawe sa nđowelode?

Kha ri ite nyito

Itani ḫitambwa ja tshiṭori itsi musi ni kha tshigwada tsha vhoiwe. Ni tea u vha na vhaanewa vhaṇa: Lulu, Mary, John na Ndavhe.

TEACHER: Sign

--

Date

--

Elekanyani nga tshiṭori itshi

Kha ri ḥwale

Didzhieni hu inwi Lulu. Nwalani phara ya maipfi a no swika 40 ni tshi nweledza zwe zwa bvelela kha inwi ḥamus.

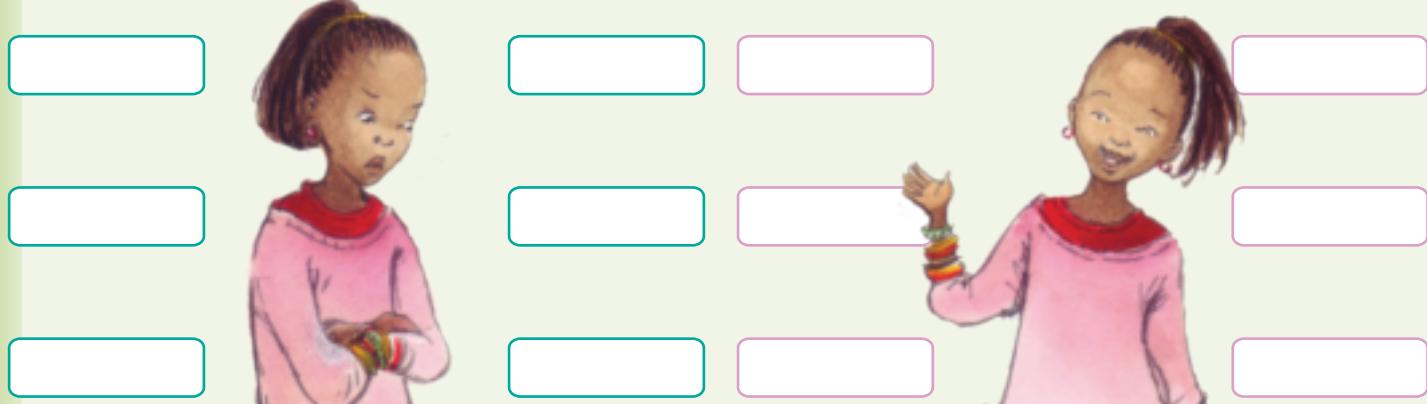
Nwalani maṭaluli ane a ṭalutshedza uri Lulu o vha e muthude mathomoni a tshitori na magumoni atsho.

Kha ri ḥwale

wa mbilummbi wa vhukonani wa mafunda wa vhutsha wa waṭali

wa vhutshivha wa vhulenda wa mafunda wa vhutsha wa tseda a sa funi vhathu a no thusa

muvhi wa vhūṭali ndeňwa o sinyuwaho wa u dzula o mbumbumala o takalaho

Deithi:

M A I P F I

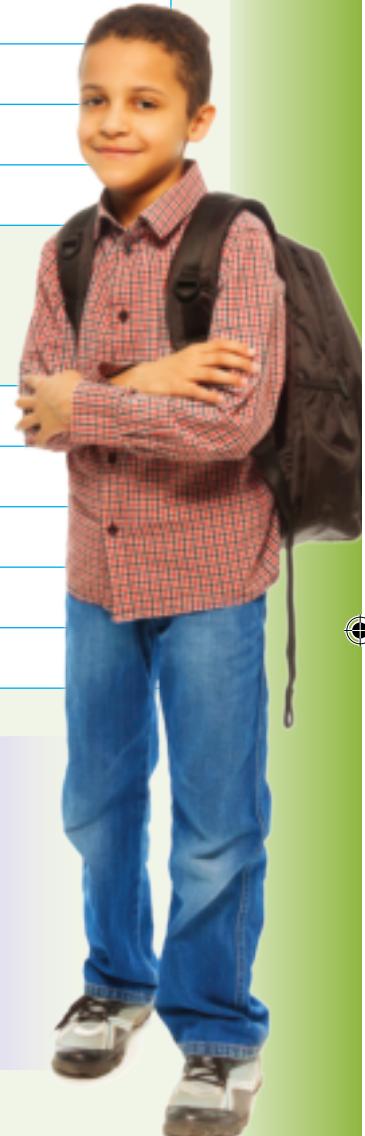
M A S W A

Kha ri ክውለ

Nwalani ታላትሱድزو ya mvumbo ya Lulu mathomoni a tshitor. Musi no no fhedza, talelani nga fhasi maipfi othe e na a shumisa ane a ታላትሱድزو mvumbo.

Zwino ነውልናን ታላትሱድزو ya khonani yaṇu ya mbiluni nga maipfi a fuṇa. Musi no no fhedza, talelani nga fhasi maipfi othe e na a shumisa ane a ታላትሱድزو mvumbo.

Ri ታላ maiti

Maiti ndi maipfi ane a ri vhudza uri muthu kana tshithu tshi khou ita mini.

Mutukana u raha bola. ታሪ ወა wa.

Liiti ndi ሽone ipfi ግi re na mushumo muhulwane fhungoni; arali ግi siho fhungo ግi nga si ambe zwi no pfala, tsumbo, Mutukana bola kana ታሪ ወა. Maiti a Tshivenda a vhumbwa nga nyito (lipfanisi ወა ነፍሁኖን እና mudzi wa liiti), Mutukana u raha kana ታሪ ወა wa.

Kha ri ክውለ

Vhalani mafhuno ni talele maiti othe kana maipfi othe a nyito. Ni kone u tangedzela muthu kana tshithu tshine tsha khou ita nyito iyo. Maipfi othe ane na do tangedzela ndi madzina.

Lulu o ወा tshokoleithi na matshipisi.	Vha vho tamba ngadeni ya ha Lulu.
Lulu o ita tie.	Mmbwa yo pandamedza John.
Vhana vho tamba mitambo kha khomphiyutha ya Lulu.	Mmbwa i a huvha.
Lulu o ነea vhaኞwe vhana thoyi dzawe.	Lulu a shela dzhusi vhana vha i nwa nga u ታvhanya.

TEACHER: Sign _____ Date _____

Kha ri ambe

Pulanelani tshiṭori tsha muthu a no nga Lulu ane a shandula kutshilele kwawe musi tshiṭori tshi tshi aluwa.

Kha ri ኮwale

Shumani ni na khonani dzaṇu ni ḥisikele tshiṭori tsha muthu we a vha a sa funi vhathu fhedzi a fhedza a tshi vho funa vhathu.

Fhedzisani mepe uyu wa mihibulo ni tshi pulaneli tshiṭori tshaṇu.

- Shumisani mepe wa mihibulo uri u ni thuse u pulaneli u ኮwala
- Nwalani mvetamveto • Humbelani khonani yanu a dzudzanye mvetamveto yanu • Vusuludzani marivalwa aṇu ni ite ndulamiso dzo teaho • Zwino ኮwali marivalwa a ya buguni yanu nga vhudele.

Muanewa muhulwane ndi nnyi nahone vhaanewa vharinwe ndi vhafhio?

Muanewa muhulwane u vha e muthude mathomoni a tshiṭori?

Hu bvelela mini tshi no mu shandula?

Muanewa muhulwane u vha o no vha muthude magumoni a tshiṭori?

Thoho

Deithi:

Kha ri ንwale

Zwino shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni
thuse kha u ንwala tshiṭori.

Itelani kiłasi ḥitambwa ḥa tshiṭori itshi.
Ambani uri muanewa muhulwane ndi
nnyi nauri puloto ndi ifhio.

Ñwalani ቃහο

Muanewa
muhulwane
u vha o no
vha muthude
magumoni a
tshiṭori?

Mathomo

Hu bvelela
mini tshi no mu
shandula?

Mutumbu

Muanewa
muhulwane
u vha o no
vha muthude
magumoni a
tshiṭori?

Magumo

TEACHER: Sign _____ Date _____

Musi maiti e mushumoni

Musi ni na muñwe nga inwi, lavhelesani tshifanyiso ni bule uri ni kona u vhona nyito nngani dzi no khou bvelela tshifanyisoni itshi. Toðani nyito dzi no nga sa **u raha** na **u gidima**. Haya ndi maiti.

Kha ri ambe

Kha ri ñwale

Ñwalani maiti kha khoñomo ya u thoma ni kone u ñwala fhungo ni tshi shumisa liiti. Ñwalani mafhungs ayo e kha tshifhinga tsha zwino. *Mutukana u raha bola.*

<i>u raha</i>	<i>U raha bola.</i>

Zwino ñwalululani mafhungs ayo e kha tshifhinga tsho fhiraho.

Kha ri ñwale

Lavhelesani mutevhe wa maiti a re kha tshifhinga tsha zwino na a re kha tshifhinga tsho fhiraho. Hwayani o khakheaho. Ñwalani maipfi othe a re kha tshifhinga tsha zwino kha thebuļu.

u la

vha ñwala

tshi pfa

ro amba

tsho nwa

kwo edela

ri nwa

lu fara

o la

ndi dzhia

tsho fara

zwi lwa

o funza

zwo lwa

vho ñwala

tshi humbula

ri amba

u funza

ku edela

ndi ðivha

ndo dzhia

ndo ðivha

no humbula

Tshifhinga tsha zwino	Tshifhinga tsho fhiraho

Tshifhinga tsha zwino	Tshifhinga tsho fhiraho

Kha ri ñwale

Zwino wanani maiti one a re kha tshifhinga tsho fhiraho. A ñwaleri kha thebuļu yone ya tshifhinga tsha zwino.

Nangani nyito yo teaho ñefhungo wa fhungo ļinwe na ļinwe i tshi bva zwitangeni. Ni kone u i ñwala kha mavhaka.

Ntakadzeni _____ (u renga/tshi renga) tshikeitibodo tthiswa.
Avha vhatukana _____ (zwi ðodou renga/vha ðodou renga) zwikeitibodo.
Kumbwa kuļuku kutshena _____ (ku ed <u>ela</u> /tshi ed <u>ela</u>) fhasi ha mmbete wa Mandu.
Mmbwa mbili khulwane _____ (dzi ed <u>ela</u> /i ed <u>ela</u>) ngadeni.
Mutukana _____ (u funesa/tshi funesa) malegere.
Vhana _____ (vha funesa/lu funesa) malegere.
Ann _____ (u namela/zwi namela) baisigiri yawe.
Ann na Mandu _____ (u namela/vha namela) basisigiri dzavho.
Ene _____ (o ya/zwo ya) tshikoloni nga bisi.
Rine _____ (ro ya/zwo ya) tshikoloni nga bisi.

Kha ri vhale

Lavhelesani ḥoho na zwifanyiso ni ambe uri ni vhabona u nga tshiṭori itshi tshi amba nga mini.

Ni na dayari?

Vhatu vha ḥwala mini dayarini dzavho?

Mandu o vha a tshi pfana na u ḥwala dayarini yawe ḫuvha ḥiñwe na ḥiñwe. ḫuvha ḥiñwe na ḥiñwe o vha a tshi ḥwala zwe a ita wonoyo musi. O vha a tshi ḥwala zwiphiri zwawe zwe a vha a sa ḥodi zwi tshi ḫivhiwa nga vhabañwe vhatu. O vha a tshi zwi ḫivha uri u tea u wana fhethu ho khudaho hune a nga dzumba hone dayari yawe. A ḫingaṭinga kamarani yawe ya u eđela a tshi ḥoda fhethu ho teaho. Ho no vha fhaļa, a humbula i dzumba fhasi ha mmbete.

Ḥiñwe ḫuvha nga masiari, musi Mandu na khonani yawe Ann vho no vhabuya tshikoloni, Mandu a wana dayari yawe yo vuliwa heneffo fhasi kamarani yawe. “Yoo, vhabonani Ann! Hu na muthu we a vha a tshi khou vhala dayari yanga!” u a tzhemba.

“Ni songo vhabilahela,” ndi Ann a tshi mu eletshedza. “Wanani fhethu ha khwiñe hune na ḥo i dzumba hone tshifhingani tshi ḥaho.”

Vha thoma u sedzelusa dayari iyi “Iđanu vhabona minwe yo tsukisaho,” Ndi Ann a no ralo. “Hovhu ndi hone vhuṭala hune ra ḥo tevhela.”

“Ndi a zwi ḫivha uri ndi kukaladzi kwanga Thabo kwo zwi itaho,” ndi Mandu a tshi amba. Zwanda zwa Thabo zwi dzula zwi na tshika.” Fhedzi a dovha a zwi elekanya uri kukaladzi kwawe ku na miñwaha miñanu fhedzi nahone a ku athu u kona u vhala.

Vha mbo ḫiñ wana luhudzi lu re na vhabutshena vhabukati ha masiaṭari a dayari iyi. “Hovhu ndi vhuṭala vhabuhulwane,” u ralo a tshi amba. “Muthu ane a vha na mavhudzi o raliho ndi ene we a vhala dayari yanga. Fhano mudini a hu na muthu a re na mavhudzi o raliho. Hu nga vha hu nnyi? Ndi ḫivha nnyi a re na mavhudzi o raliho?” u a vhabudzisa, o sedza mavhudzi a Ann a re na vhabutshena.

Avha vhasidzana vha humbula u ita tshikwekwe. Mandu a vhabuyedzedza iyi dayari fhasi ha mmbete. A ḫuñedza fuļauru fhasi tsini na mmbete.

Arali ha nga vha na muthu ane a ḥo sendela tsini na dayari yawe vha ḥo vhabona ḫayo dzawe kha fuļauru. Vhasidzana avha vha mbo bva afha kamarani vha ya vha dzumbama vho lindela.

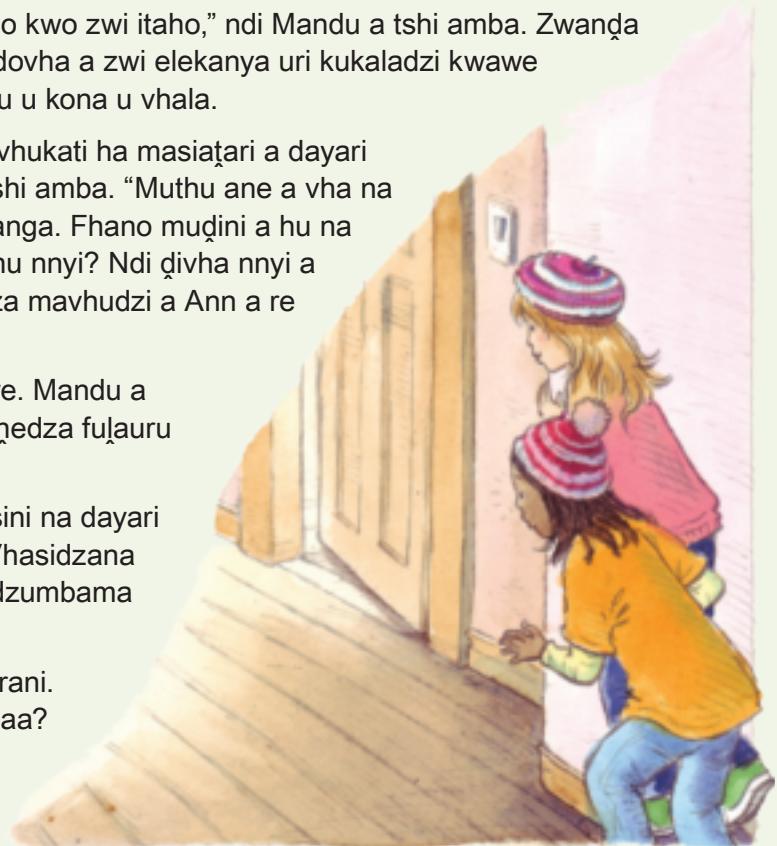
Hu si kale vha pfa kwatshakwatsha ngei kamarani. Vha ḫidima vha tshi ya. Vha ḫangana na mini naa?

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ḥoho ni lingedze u humbulela uri marīwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani mađo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḥo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhabedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfectesi phara iyi, i vhabeni hafhu nga u tou ongolowa. I vhabeleni n̄tha.

Deithi:

Fhasi ho vha ho qala vhutala dza marimba a re na fulauru. Mubvanamafhongo khoyu! Ndi Zola, mmbwa ya Mandu, i re na vhukuse vhutshena. Yo vha i tshi khou tamba nga dayari! Vha kundwa u zwi kholwa!

Hoo, Zola ndi yone muvhali wa dayari! "Tshifhingani tshi daho," ndi Ann a no ralo, a tshi khou farafara mavhudzi awe, "ni tea u wana fhethu ha vhukuma ha u dzumba dayari yanu."

Tsho pambiwa kha mulingo wa ANA wa 2012.

Kha ri ambe

Vhaanewa vhahulwane ndi vhafhio tshiṭorini itshi?

Puloto ndi ifhio?

Fhethuvhupo, fhethu hune tshiṭori tsha khou bvelela hone, ndi hufhio?

Kha ri ካዊ

Wanani maipfi afho tshiṭorini a no amba zwithihi na haya:

muiti wa zwithu

ṭavha mukosi

tsha u fasha

Ndi nga mini Mandu o dzumba dayari yawe?

Ndi nga mini o humbulela kukaladzi kwave Thabo?

Vho ita tshikwekwe tsha mini?

Ndi nga mini Mandu o humbulela Ann?

Kha ri ite nyito

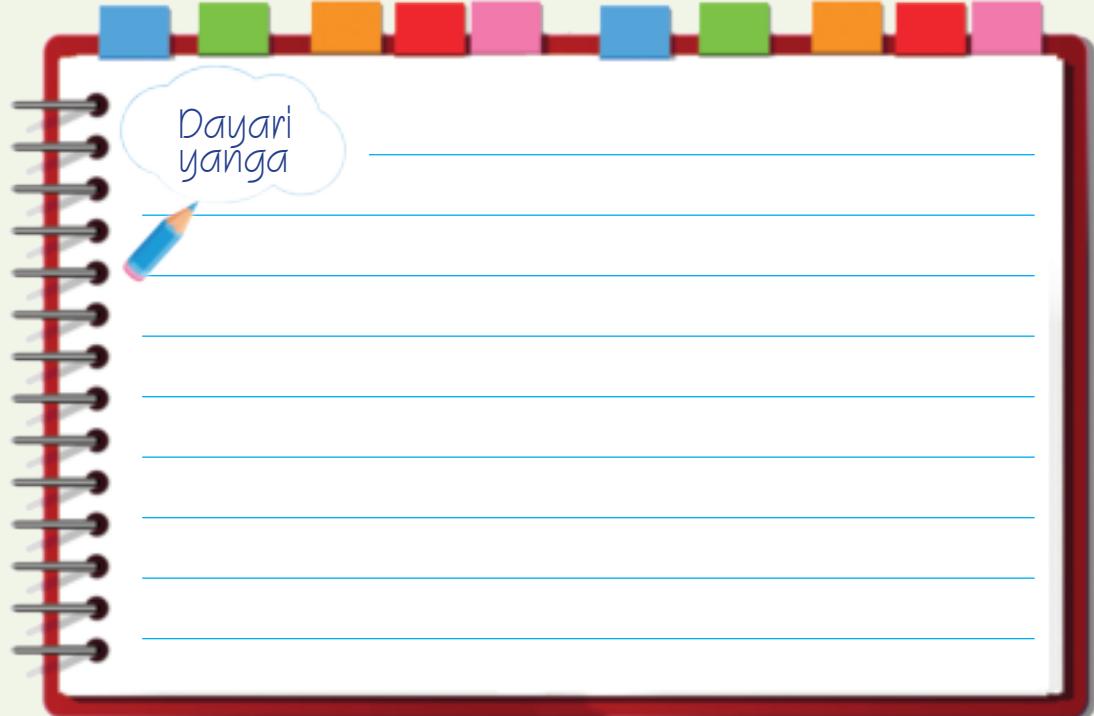
Nomborani mafhungo aya a tshi thoma kha 1 u swika kha 6 ni tshi sumbedza u tevhekana ha tshi tori nga ngona.

- O wana luvhudzi lu re na vhutshena dayarini yawe.
- A wana vhu talha ha minwe dayarini yawe.
- A wana uri hu na muthu we a vha a tshi khou vhala dayari yawe.

Kha ri īwale

Diiteni Mandu.
Nwalani
tshi nwalowiwa tsha
dayari ni tshi
nweledza zwe
zwa bvelela kha
inwi qnamusi.

Shumisani
tshifhinga tsho
fhiraho.

Kha ri ambe

Ambani na tshigwada tsha nu nga mvumbo ya Mandu.
Ambani nga zwine Mandu a amba na u ita.
Ri zwi divha nga mini uri Mandu ha tendi u kundwa?
Ri zwi divha nga mini uri u a kona u luka maano?
U na tshivhumbeode?

Nwalani ma ta luli
a no ta lutshedza
(u ta lula) Mandu.

Deithi:

M A I P F I

M
A
S
W
A

Zwino ñwalani phara i no ɏalutshedza Mandu.

Kha ri ñwale

Mandu ndi mutħu a no tħakadza. U

Ñwalululani mafhuno a teħelaho sa mafhuno maambelwa.

"Thabo, ndi inwi we na dzhia dayari yanga?"

Mandu a vhudzisa

"Hai. Nxe ndi na miñwaha mitanu fħedzi nahone a thi koni u vhala."

Thabo

"Ri nga vha ri tshi khou ita mini masiari oħra?"

Hu fħindula Ann

Kha ri ñwale

Dženisanī zwiga zwa u vhala mafhungoni aya.

tshikolo tshi tshi bva vhasidzani avha vha namela bisi vha tshimbila u bva vhuimabisi u swika hayani ha mandu

ndilani vha ima vhengeleni vha renga yogati miomva na mafhi

vha ya tshiżarañi tsha mandela street vha khonela kha tsha monde he vha džena kha fifth avenue

TEACHER: Sign

Date

Kha ri ñwale

Vhalani maipfi
a tevhelaho nga
vhuronwane.

u amba	o amba
vha imba	vho imba
u elela	wo elela
l̄i fhufha	lo fhufha
a shuma	o shuma
tshi lila	tsho lila

zwi renga	zwo renga
i thusa	yo thusa
dzi vhala	dzo vhala
lu fhaṭa	lwo fhaṭa
vhu lila	ho lila
u bika	o bika

vha lisa	vho lisa
u naka	wo naka
l̄i kovhela	lo kovhela
a vhonala	o vhonala
tshi ḋifha	tsho ḋifha
zwi kokodza	zwo kokodza

Zwino shumisani sethe tharu dza maipfi kha u fhedzisa mafhungo haya.

Namusi

Mulovha

Namusi

Mulovha

Namusi

Mulovha

Kha ri ñwale

Tangedzelani ipfi l̄one mafhungoni aya.

Ni do kona u zwi vhona uri mafhungo aya othe o ñwalwa e kha tshifhinga tsha zwino.
A ñwalululeni e kha tshifhinga tsho fhiraho. Shumisani mutevhe u re afho n̄tha uri u ni thuse.

Mandu **u/vha** sinyutshela uri dayari yawe yo vhaliwa.

Mulovha

Nne **ndi/ri** namela tshikeidibodo tshanga.

Mulovha

Deithi:

M A I P F I

M
A
S
W
A

Vhasidzana **u/vha** ita tshikwekwe tsha u wana mubvanamafhungo.

Mulovha

Vhana **u/vha** tshikoloni.

Mulovha

Thimu ya bola ya milenzhe **i/tshi** siqediamu.

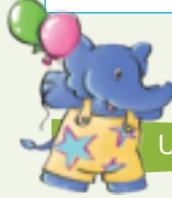
Mulovha

Riñe **ri/tshi** na mugudisi muswa wa bola ya milenzhe.

Mulovha

Nñe **ndi/ri** na bege ntswa ya bugu.

Mulovha

U diphina

Thusani Mandu uri a tevhele vhuṭala
ha marimba.

MATHOMO

MAGUMO

TEACHER: Sign _____ Date _____

Vhaanewa ndi
vhonnyi?

Kha ri ñwale

puloto ndi ifhio?

Fhetñuvñupo ndi hufhio?

I fhela nga ndilade?

Kha ri ite nyito

Tambelani kíiasi litambwa ja
tshiṭori tshañu.

- Shumisani mepe wa mihungulo uri u ni thusé u pulaneli u ñwala
- Ñwalani mvetamveto ● Humbelani khonani yanu a dzudzanye mvetamveto yanu ● Vusuludzani mañwalwa anu ni ite ndulamiso dzo teaho ● Zwino ñwalani mañwalwa a ya buguni yanu nga vhudele.

Deithi:

Kha ri nwale

Shumisani mepe wa mihumbulo kha u nwala
tshītori tsha maipfi a no swika 120.

Mathomo

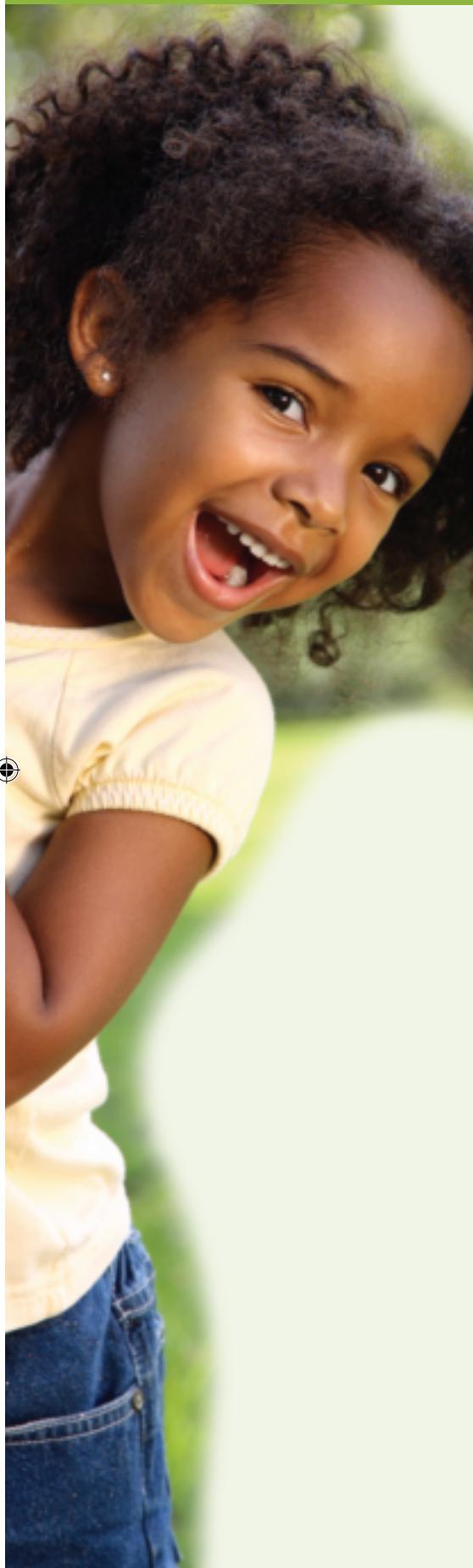
Mutumbu

Magumo

TEACHER: Sign

Date

Uditola

Ndi a kona	Smile icon	Frown icon
u vhala tshati ya mutsho.		
u vhala tshatidungo.		
u vhala mañwalwa a mafhungomatsivhudzi.		
u vhala zwiñtori		
u ola tshati.		
u pulanelna na u ñwala tshiñtori.		
u pulanelna na u ñwala phamfuléthe.		
u ñwala phara.		
u humbulela uri zwiñtori zwi ño fhela nga ndilade.		
u nweledza tshiñtori.		
u ñwala ngaganyamvumbo ya muanewa.		
u shumisa mañaluli.		
u shumisa maitimaanzeli na a si maanzeli.		
u shumisa tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho na tshiñdaho.		
u ñwala phara.		
u topola maiti.		
u vha na vhutanzi uri fhungoni hu na pfano vhukati ha ñefhungo na liiti.		
u shumisa maipfi maambelwa.		

Thero ya 4: Ngoho na khumbulelwa

Ngano**Themo ya 2: Vhege dza 5 - 6****49 U vhala ngano****104**

Mafhungomatsivhudzi a no kwama ngano Nyito dza u rangela u vhala dzi no yelana na zwifanyiso, ḥoho na fureme dzo fhambananaho.

Gerani tshitiori ni tshi pete ni tshi nambatedze buguni.

U vhala tshitiori tsha *Sankambe na tshibode*.

Dadzani mapulo a maipfi a si na tshithu khathihi na zwibogisi u itela u fhedzisa tshitiori.

50 Musi mbambe yo no fhela**107**

Therisano nga tshitiori, vhaanewa, fhethuvhupo na puloto.

Vthagudi vha ola mudavhi wa mbambe vha tshi langwa nga ḥhalutshedzo dzi re tshitiorini.

Tholokanyongdivho: U fhiundula mbudziso dzo phindulothopolwa.

U shumisa mataluli kha u ḥalutshedza Sankambe na tshibode.

Ńwalani ḥhalutshedzo ya mvumbo ya muthihi wa vhaanewa vha re tshitiorini.

51 U anetshela mafhuno**108**

U nweledza tshitiori hu tshi tevhedzwa thevhekano ya zwiitei hu tshi shumiswa matumi: Tsha u thoma, ha tevhela, nga murahu, tsha u fhedzisela.

U ita ndugiselo dza u vha muvhigo wa mitambo zwi tshi kwama mbambe vhukati ha Sankambe na tshibode.

U ńwala notsi dza muvhigo.

U ḥola muvhigo hu tshi shumiswa mutevhemuṭoli.

U ǵvhadzwa maitimapfukeli.

U talela maitimapfukeli na u topola tshifhinga.

U rekhoda maipfi maswa na ḥhalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muṇe.

52 Maiti ndi maipfi**110**

Ńwalani phara nga zwe na ita mafheleloni a vhege yo fhiraho. Talelani maiti a re kha tshifhinga tsho fhiraho.

Ńwalani phara nga zwine na tama u ita musi tshikolo tsho vala. Talelani maipfi a re kha tshifhinga tshi ḫaho.

Ńwalani phara nga zwine zwa khou bvelela kijasini zwino. Talelani maipfi a re kha tshifhinga tsha zwino.

Tambani mutambo wa mbambe ya maitimatikedzi.

53 Tshidula na khumba**112**

U rangela u vhala: U lavhelesa zwi no tou vhonwa ha humbulelwa zwine tshitiori tsha amba ngazwo.

Therisano nga vhaanewa, puloto, fhethuvhupo na magumo.

54 U elekanya nga tshidula na khumba**114**

U ńwala tshitiori hu tshi shumiswa matumi one na fureme ya u ńwala i re na zwifanyiso.

55 Vhonefhungo, maiti na zwiitwa**116**

U ǵvhadzwa ńefhungsna tshiitwa.

U talela ńefhungsna, ḥiti na tshiitwa mafhungoni.

U ǵvhadzwa maiti a no shuma na zwiitwa na ane a si shume na zwiitwa.

U vhambedza maiti a no shuma na zwiitwa na ane a si shume na zwiitwa.

U wana na u talela mafhungoni maiti a no shuma na zwiitwa na ane a si shume na zwiitwa.

Ńwalani tshińwalwaho dayarini ni tshi ḥalutshedza zwe na ita mafheleloni a vhege yo fhiraho. Topolani maipfi a re kha tshifhinga tsho fhiraho khathihi na zwiitwi zwi re mafhungoni.

56 Ni khou ri mini?**118**

U rera nga maidioma, u ńwala uri a amba mini ha kona u olwa tshifanyiso tsha u sumbedza zwine a amba.

Maiwalwa a u funza**Themo ya 2: Vhege dza 7 - 8****57 U ita khiramphethe (panekuku)****120**

U amba nga thinganywa, kuitele na zwishumiswa.

Tholokanyongdivho nga thevhekano ya ndaela.

U psesesa ndaelo (malaeli).

U amba nga ǵvhamaipfi na theminolodzhi ye ya shumiswa.

58 Ndi ńwala risipi yanga**122**

Ńwalani risipi ni tshi shumisa fureme ye na newa. Dzhenisani thinganywa, kuitele na zwishumiswa.

Topolani na u talela maiti othe e a shumiswa kha risipi.

U ǵvhadzwa mamudi.

U shumisa mamudi mafhungoni.

U wana na u talela mamudi mafhungoni. Fhedzisani mafhungo a no thoma nga mamudi.

59 U laedza ndila**124**

U ńea ḥhalutshedzo ya nzulele ya fhethu ho fhambananaho tshikoloni nga mulomo.

Olani mepe wa tshikolo tsha hanu ni sumbedze masia o fhambananaho

u thoma getheni u ya fhethu ho fhambananaho afha tshikoloni.

Khethekanyo ya maipfi. U khetekanya maipfi a bva madungo na u vhala madungo aya.

60 U vhala mepe**126**

U ńea phindulo nga mulomo na nga u tou ńwala dzi tshi phindula mbudziso dzi no kwama zwa u tou vhonwa.

U tambo mutambo wa zwifhingga, hu tshi itwa ndowendowye ya tshifhingga tsha zwino, tshi ḫaho na tsho fhiraho.

61 Hune zwithu zwa vha hone**128**

U vhala mepe hu tshi shumiswa mbonalo dzo fhamananaho.

U vhambedza mbonalo/kuvhonele na u phindula mbudziso dzo ǵisendekaho nga zwenezwi.

U ǵvhadzwa maitimatikedzi.

U fhedzisa mafhungo hu tshi shumiswa maitimatikedzi.

U ńwala mafhungo hu tshi shumiswa maitimatikedzi.

62 U laedza ndila**130**

O laedza ndila nga mulomo hu tshi shumiswa fomete mbili dzo fhambananaho dza mepe.

63 Wanani risipi**132**

U shumisa zwifanyiso kha u wana thevhekano ya risipi.

U ńwala ndaela dza u ita tshishuwangazwanda.

64 Kha ri ńwale**134**

U shumisa mepe wa mihibulo kha u pulanelo tshitiori.

U ńwala tshitiori tsho ǵisendekaho nga mepe wa mihibulo.

Kha ri vhale

Kha themo ya u thoma no vhala lungano lwa Mutukana we e “Phele”. Kha vhege dzino nna ri do sedza ngano dziñwe.

Lungano ndi mini?

Tshiṭori tsha lungano tshi amba nga zwivhubwa zwa manditi, zwipuka, zwimela na fhethu. Lu anetshela tshiṭori tshi re na mualedza u re na pfunzo ngomu. Vhunzhi ha ngano ndi dza kalekale hahone vhunzhi hadzo, sa Mutukukana we e “tshiendatshikhali”, dzi tou vusuludza dza kale nga ndila ya musalauno, fhedzi pfunzo i nthihi. Kha ngano nnzhi, ni do wana hu na phukha dzine dza amba sa vhathu, fhethuvhupo hu no tshila hu re na maṭaka na milambo.

Kha ri ambe

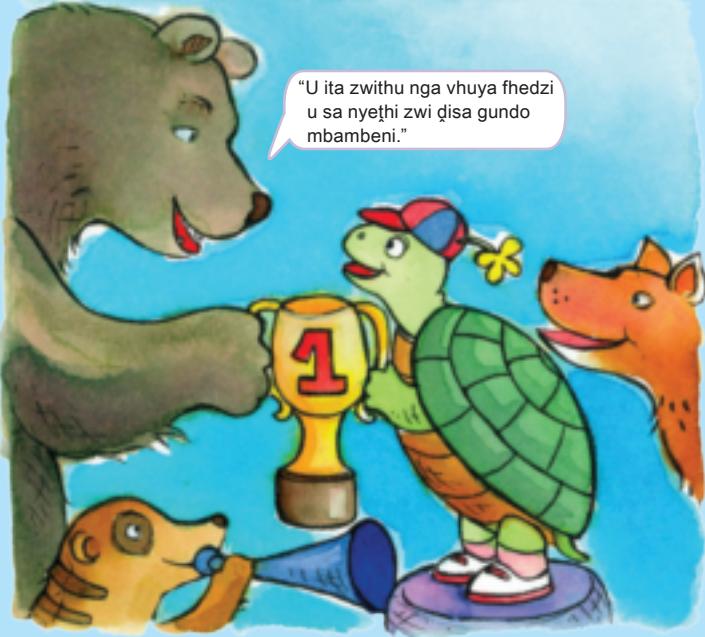
- Lavhelesani zwifanyiso zwi re kha siaṭari ḥa seli. Ndi zwa lungano lu no amba nga mini?
- Lu na phukha dzi no amba sa vhathu?
- Lavhelesani tshifanyiso ni ambe uri fhethuvhupo ndi hufhio, hune tshiṭori tsha khou bvelela hone
- Bvisani siaṭari ḥi tevhelaho buguni yanu. Gerani siaṭari kha mitaladzi mitswuku ni ḥi pete kha mitaladzi mitswu yo ḥukhukanyiwaho uri ni ite bugu. Musi no no fhedza, vhalani tshiṭori ni kha tshigwada tsha vhoiwe. Dadzani mapulo a maipfi a si na tshithu. Itani na u ḥwala zwipiḍa zwa tshiṭori zwi no khou ḥahela afho kha mitaladzi i si na tshithu.

Kha ri ite nyito

Musi no no vhala tshiṭori, shumisani ḥalutshedzo iyi kha u ola mudavhi we Sankambe na tshibode vha ita mbambe khawo.

Phukha dza vhidzelela dzo takala musi tshibode tshi tshi pfuka mutalo. Dza vhudzelela nga phosho khulu ye ya pfiwa na nga dziinwe phuka dzi re ḫakani liriwewho li re dzikilomitha dzi re na tshivhalo u bva afha. Musi tshivhingwi tshi tshi ḫekedza tshibode khaphu, tsha ri:

8

Liga ja 2: petani kha mutalo wa zwithoma.

Sankambe na Tshibode

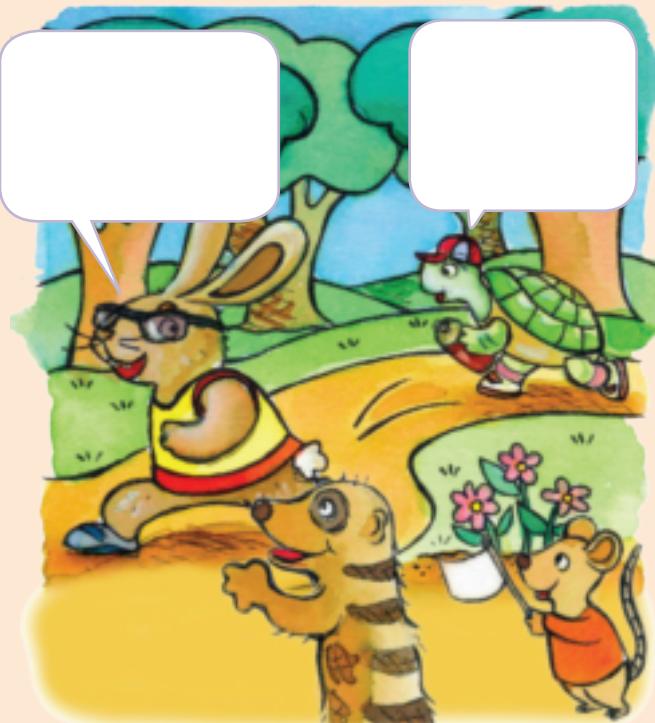

1

Liga ja 1: petani kha mutalo wa zwithoma.

Sankammbe tsho fhirela tshibode. Tshi dzulela u sedza murahu tshi tshi ḫoda u vhona hune tshibode tsha vha hone. Tsha sea tshibode.

5

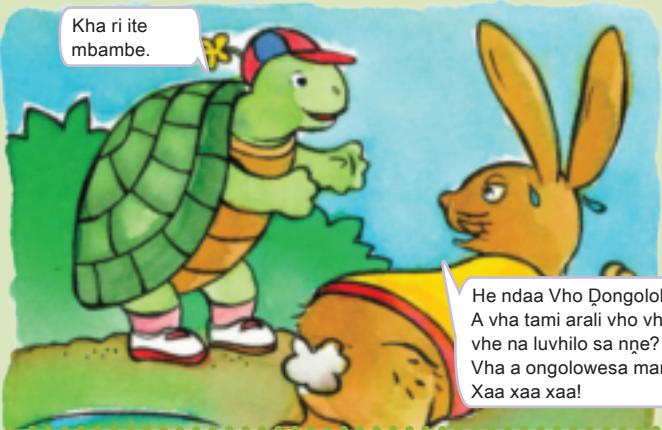
Nangoho ḫuvha la mbambe la mbo swika. Phukha dzoṭhe dza afho ḫakani dza da u tikedza Sankambe. Dza vhidzelela dzi tshi fhfhedisa dzifulaġa. Dza vhudzula mavuvuzela na u imba nyimbo.

Tshivhingwi tsho vha tshi tshone mugidimisi wa mbambe. "Magona fhasi, redii, GOO!"

Kha ri ye Vho Tshibode!
Vha songo nembelela!

4

Sankambe na tshibode vho vha vha tshi dzula ḫakani. Sankambe tshi tshi dihudza nga luvhilo Iwatsho. Tsho vha tshi tshi dzulela u kolela tshibode ngauri tsho vha tshi tshi tshimbila nga u ongolowa.

Sankambe tsho pfa tsho mangala nga maanda musi tshibode tshi tshi ita khaedu yauri vha ite mbambe. "Ri ḫo gidima tsimuni, ri tshi pfuka muse wa kherotsi ra gonya asizwiла u swika kutivhani kwa masekwa," ndi tshibode tshi no ralo. Hu si kale phungo ya mbambe ya vha yo ya na ḫaka lo̥the. Phakha dzo̥the na zwiñoni zwa i pfa phungo iyi.

2

Sankambe tshi humbula u lugisela mbambe nga u khwathisa muvhili.

3

Phukha dza pfa dzo takala vhukuma dza thoma u vhidzelela na u khuza musi dzi tshi vhona tshibode tshi tshi khou swika hu no winiwa hone, mutualoni. Dza khuza dzi tshi lidza na mavuvuzeļa.

Phosho iyi ya karusa Sankambe. Tshibode zwino tsho vha tsho no vha tsinitsini na u pfuka mutualo! Sankambe tsha mbo vukuluku, tsha gidima tshi murahu ha tshibode.

7

Sankambe tsho vha tshi na lutendo Iwauri tshi ḫo kunda hu si na khakhathi. Sankambe tsha humbula u di awetshela fhasi ha muri tshi tshi khou thetshesela muzika. Musi tshibode tshi tshi vho sendela tsini, Sankambe tsha tou kona fhedzi u kakara tsha gidimela mutualoni.

6

Musi mbambe yo no fhela

Kha ri ḥwale

Vhalani mbudziso ni kone u tangedzela ḥedere ji re tsini na phindulo yone.

Vhaanewa vhahulwane vha lungano ulu ndi vhonnyi?

A	tshibode na tthisusu
B	sankambe na tshibode
C	tshivhingwi na tshibode

Ndi zwifhio zwi no ḥalutshedza mvumbo ya Sankambe tshothe.

A	vhulenda na vhuhwavho
B	vhutshivha na vhutsha
C	u ḫihudza na u nyefula vhaṅwe

Fhethuvhupo ha lungano ulu ndi hufhio?

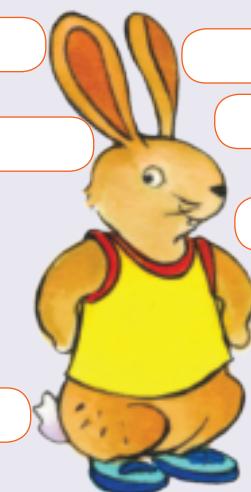
A	ᬁakani
B	zuu
C	Vhugalaphukha ha Kruger

Pfunzo ya itshi tshiṭori ndi ifhio?

A	Arali wa vhidzelela vhaphalali a hu na ane a nga u thusa.
B	U ita zwithu nga vhuya fhedzi u sa nyethi zwi ḫisa gundo mbambeni.
C	Muthu u tea u fulufhedzea.

Ni a tenda uri tshiṭori itshi ndi lungano? Bulani uri ngani.

Elekanyani nga maṭaluli ane na nga a shumisa kha u ḥalutshedza mvumbo dza muvhudu na tshibode. A ḥwaleni zwibogisini.

Shumisani maiwe a maipfi a no bva kha nyito yo fhiraho kha u ḥwala phara i no khou ḥalutshedza muthihi wa vhaanewa avha vhavhili.

TEACHER: Sign

--

Date

--

Nweledzani tshiṭori tsha Sankambe na tshibode nga mitaladzi i no swika malo.

Kha ri nwale

Kha ri nwale	Tsha u thoma	Ha tevhela	Nga murahu	Tsha u fhedzisela
--------------	--------------	------------	------------	-------------------

Kha ri ambe

Diiteni muvhigi wa mitambo. Zwino ni tea u vhiga nga mbambe ya Sankambe na tshibode. Ni do amba zwifhio?

Vhigelani muvhigo waṇu tshigwada tshaṇu.

Nwalani miñwe mihibulo hafhu.

*Muvhigo wa ḥamusi
wa mitambo. Hu vhiga
_____ . Mbambe ya
vhukati ha Sankambe na
tshibode yo vha hone ngei
Green Tree Forest ḥamusi.*

Uditola

Ndo

Vhiga mitambo nga ndila i no pfala nahone
zwi tshi tevhelea?

Vhudza vhathu mafhungomatsvhudzi o
linganaho a no kwama mbambe, vhaanewa
na fhethuvhupo?

Shumisa luambo lwo teaho vhana?

Zwinwe hafhu nga maiti.

Liiti jihulwane fhungoni ji pfi ndi liitilipfukeli. Maiti mapfukeli a ri vhudza zwine muthu a ita kana zwine vhatu vha no fhira muthihi vha khou ita. A shandulwa nga zwifhinga.

Mulovha ndo tanzwa zwigedelo. Namusi ndi khou tanzwa zwigedelo.

Kha ri ḥwale

Talelani nga fhasi maitimapfukeli a re mafhungoni aya. Ni bule uri a kha tshifhinga tsho fhiraho kana tshifhinga tsha zwino.

Tshifhinga	
Ndi ya vhengeleni.	
U ya ha dokotela.	
Vho ya tshit̄ediamu.	
U tamba bola ya milenzhe.	
Ndo nwa mad̄i.	

Tshifhinga	
U ya vhuimabisi nga milenzhe.	
O nwa mafhi.	
Vha ṭalela TV.	
Ndo namela baisigiri yanga.	
U a ṭamba mano.	

Shumisani maiti aya mafhungoni ni ambe uri amfhungo ayo a kha tshifhinga tshifhio.

u fha

o ṭuwa

o fha

ro ḥa

u ṭuwa

tshi gidima

tsho gidima

ri ḥa

Tshifhinga

Kha ri nwale

Ńwalani mafhungo maṭanu nga zwe na ita mafheleloni a vhege o fhiraho.

Ni tangedzele maiti oṭhe a re kha tshifhinga tsho fhiraho.

Ńwalani mafhungo maṭanu nga zwine na tama u ita nga holodei ya Nyendavhusiku.

Ni tangedzele maiti oṭhe a re kha tshifhinga tshiḍaho.

Lavhelesani u mona na kiłasi. Ńwalani mafhungo maṭanu nga zwine zwa khou bvelela zwino.

Tangedzelani maiti oṭhe a re kha tshifhinga tsha zwino.

Maitimatikedzi

U diphina

Gidimani mbambe. Vhalani maiti a re kha ḥhireke ya ṭaḍa. Khonani yanu u tea u vhalo maipfi a re kha ḥhireke ya lutombo. Wanani uri hu ḫo wina nnyi. Vhudzisani uri maitimatikedzi a re na tshivhumbeo (ḥhireke ya ṭaḍa) o vhumbwa a tshi bva ngafhi. A no wana phindulo nnzhi o wina.

A tshivhumbeo

ṭwela u   tolou

ṭoda u   ṭodou

kha u   khou

soka u   sokou

kona u   konou

bva u   bvou

dza u   dzou

᠁ ri   ḫe

ita u   tou

A maitikwao

vuwa   vuwa

vhuya   vhuya

ṭwa   ḫwa

bva   bva

ṭuwa   ḫwa

sala   sala

tenda   tenda

dzula   dzula

Kha ri ambe

Ambani na muñwe nga inwi nga khathuni iyi. I ri anetshela tshiñori tshi no yelana na tshiñori tsha Sankambe na tshibode. Lavhelesani zwifanyiso ni wane uri tshiñori itshi tshi amba nga mini.

Kha ri ñwale

Vhaanewa ndi vhonny?

Fhetuvhupo ndi hufhio?

Puloto ndi ifhio?

Tshi fhela nga ndilade?

Deithi:

Kha ri ḥwale

Shumisani zwifanyiso uri zwi ni thuse u ḥwala tshitiori tshi no amba nga tshiḍula na khumba. Shumisani zwiṅwe zwa zwiṭanganyi uri zwi ni thuse kha u ṭanganya phara.

Zwiṭanganyi

tsha u thoma, zwenezwoha, ha tevhela, nga murahu, zwi sa athu ralo, ho no vha kale, zwa khunyelela, nga itsho tshifhinga.

Magimō

TEACHER: Sign Date

U elekanya nga tshi^qula na khumba

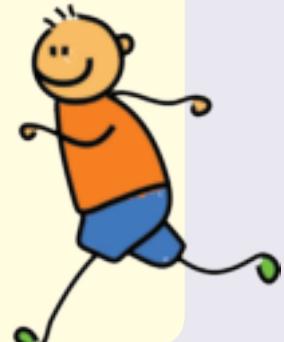
Kha ri vhale

Vhalelani nthā
zwi^qori zwa^qu
ni tshi vhalela
tshigwada tsha^qu.
Zwi^qori izwo
zwi a fana? Zwi
fhambana nga
mini?

Kha ri ite nyito

Itani litambwa ni
kha tshigwada
tsha^qu. Hu tea u
vha na khumba,
tshi^qula na
muanetsheli wa
tshi^qori.

Kha ri nwale

Vhalani tshi^qori tsha^qu ni ite mutevhe wa maiti o^qhe e na a shumisa. Tangedzelani
maiti ane a vha kha tshifhinga tsho fhiraho.

Kha ri ambe

Diiteni muvhigi wa mitambo zwino ni tea u vhiga nga mbambe ya tshi^qula na khumba.
Ni do amba zwifhio?

Vhigelani muvhigo wa^qu tshigwada tsha^qu.

Nwalani mihwe mi^qumbulo hafhu.

Muvhigo wa namusi
wa mitambo. Hu vhiga
_____. Mbambe
ya vhukati ha tshi^qula na
khumba yo vha hone ngei
Green Tree Forest namusi.

U dit^qola

Ndo	✓	✗
Vhiga mitambo nga ndila i no pfala nahone zwi tshi tevhelea?		
Vhudza vhathu mafhungomatsivhudzi o linganaho a no kwama mbambe, vhaanewa na fhethuvhupo?		
Shumisa luambo lwo teaho vhana?		

Maiwe maiti hafhu

Mutevhe wa maiti a tshipentshela a no pfi stetivi (mabulanzulele) khoyu. Maiti aya ndi a no **fana na**, **tounga**, **yelana**, **fana na**, **divha**, **kona na** talukanya. Ri a shumisa kha u amba nga nzulele nthani ha nyito.

Tsumbo: Ndi a ṭalukanya u ḥwala tshitorì (ṭalukanya ndi ḥiti ḥa stetivi ḥi no khou sumbedza nzulele ngeno ḥwala ḥi ḥiti ḥi no khou sumbedza nyito).

Kha ri nwale

Nangani nyito yo teaho *nefhungo* wa fhungo *linwe* na *linwe* i tshi bva zwitangeni. Ni kone u i *rwala* kha mayhaka.

Nne _____ (ndi a tenda/tshi a tenda) uri tshiñwahaya yashu yo dalesa.

Uyu _____ (u tendelana/vha tendelana) na nne.

I nga _____ (i do na/yo na) matshelo.

Avha _____ vha nga (vho xela/zwo xela).

Khezwi inwi _____ (ni sa kholwi/vha sa kholwi) zwe na pfa?

Iwe _____ (u a kholwa/tshi a kholwa) zwe wa pfa.

Bugu iyi _____ (i bva/tshi bva) ha mmane.

Bugu idzi _____ (dzo rengwa /dzi do rengwa) mbamulovha.

Namusi tshone _____ (tshi edela/tsho edela) nthu ha sofa.

Lufhangā _____ (lu tshea/li tshea)

Khumba _____ (tshi |a/i |a) matari.

Rine _____ (ri pfana/zwi pfana) na mutsho u m

Who _____ (soka u litsha/sokou lits)

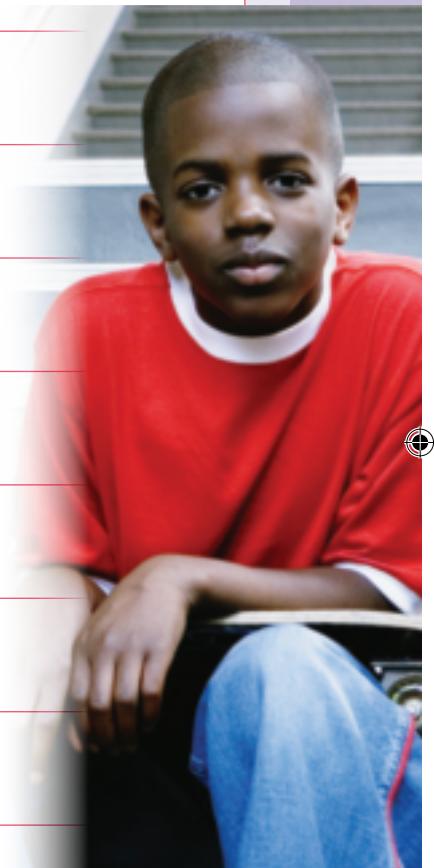
Zwimange _____ (zwi khou nanzwa/kha u nanzwa) maf

Ni ri inwi (no renga/dzo renga) buuu nngana?

Mulovha rothe _____ (ri fhira/ro fhira) nga laiburari.

Bugu idzi (dzo rengwa /dzi do rengwa) mba

Na namusi tshikolo _____ (tshi do dzhena/ku do dzhena) no

Zwino divhumbeleni mafhungo ni tshi shumisa maiti a tevhelaho.

tama	
tea	
čanganedza	
elelwa	
nukhedza	
thetshela	

Vhōṇefhongo, maiti na zwiitwa

Kha ri የwale

Vhalani mafhongo aya ni na khonani yanu.

Talelani ḥefhongo nga muvhala mutswuku. Nefhongo ndi muthu kana tshithu tshi no khou ita nyito.

Talelani ḥiti nga muvhala wa lutombo. ḥiti ndi ipfi ḥa nyito.

Talelani tshiiṭwa nga muvhala mudala. Ili ipfi ḥi ri vhudza uri nyito i kwama nnyi kana mini.

Wanani ni talele nga fhasi maiti a re mafhungoni aya. Ni kone u tangedzela tshiiṭwa.

Tshimange tsho pandamedza mbevha.

Ann u takalela Ntakadzeni.

Vhoguga vho fhisa zwiliwa.

Mutukana o pwasha fasiṭere.

Musidzana u leledisa khaithi.

Ro baka khekhe.

Maṇwe maiti ha ambi arali a si na zwiitwa mafhungoni.
Ri a vhidza uri ndi maiti a no shuma na zwiitwa.

Musidzana o pwasha fasiṭere.

Ndi ḫadza ngilasi yanga.

U a ṭamba khofheni.

Mandu o dzumba dayari yawe.

Tshivhingwi tsha thoma mbambe.

Ann o የwala imeili.

Zwino lavhelesani mafhongo aya. Talelani ḥefhongo na ḥiti. Mafhongo a tevheleho ha na zwiitwa.

Maiti a si na zwiitwa a a kona u shuma mafhungoni a no amba.

U a vhala.

Mmbwa i a edela.

Ri a ḥa.

Vha a shuma.

U a lila.

Vha a gidima.

Tshimange tshi a hona.

Gungwa ḥo ḥupela.

Deithi:

Kha ri ḥwale

Zwino wanani ni talele nga fhasi maiti a re kha phara iyi.

Ndo vha ndo tama u imba khontsatini fhedzi nda vho ya ha dokotela.

Thekhisi a yo ngo swika nda vho tou tshimbila. Dokotela o themendela uri ndi le miroho minzhi. Ndi do i lima ngadeni yanga.

Kha ri ḥwale

Nwalani kha dayari yanu ni tshi amba nga zwe na ita mafheleloni a vhege o fhiraho. Musi no no fhedza, talelani ɻefhungo nga muvhala mutswuku, liti nga muvhala wa lutombo na tshiitwa nga muvhala mudala.

TEACHER: Sign _____ Date _____

Kha ri ambe

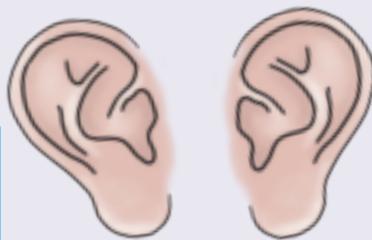
Ambani na tshigwada tshañu nga thalutshedzo dza vhukuma dza maidioma a re na mivhala. Ni kone u ñwala uri ni vhona u nga maidioma aya a amba mini.

Kha ri ñwale

Mandu ha na n̄devhe. Ndi ngazwo o dzhena khakhathini.

Maidioma ndi kuambele kune kwa amba zwithu zwi no fhambana na zwa nga misi. Ri a shumisa lunzhilunzhi musi ri tshi khou amba.

Nngwe yo dzhena n̄duni. Zwino mme anga vha tea u ḥoda mushumo.

Vhaña vha fhaña vho ja ḥoho ya khanga. Hupfi vho no pfulutshela Thohoyandou zwino.

Ni vhee bugu dza vhoiwe zwavhuđi. Hu na vhathu vha re na gunwe kułasini yashu.

Ndo vha ndo sia bugu ya tshurwahaya tshikoloni. Nda tou vhamba maano uri ndi kone u ita mushumo wanga.

Thimu yashu ya netibolo yo ri u wina ra takala na zwikunwe.

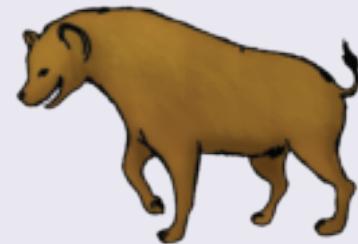

Deithi:

Ntakadzeni vhathu vha a mu funa. A si muthu a no isa mbilu kule.

Musi tshikolo tsha Maruđe tshi tshi kora tshikoro tsha vhuvhili.
Ro mbo đi zwi đivha uri lwatsi lwo vundea.

Hu na vhathu vha no pfana na u gembuļa. Vha tshi vhona u nga vha
nga vha na mashudu a phele.

Thesite ya mbalo yo vha i sa kondi. Yo vha i dzhia wo lala.

Kha ri ite nyito

Nangani ljiidioma ljihihi kha a re kha siačari ili ni ole tshifanyiso tsha zwine maipfi
a nga a khou amba zwone.

TEACHER: Sign Date

Vhalani risipi ni fhindule mbudziso:

Kha ri vhale

Kha ri ñwale

Risipi ya khiramphethe (panekuku)

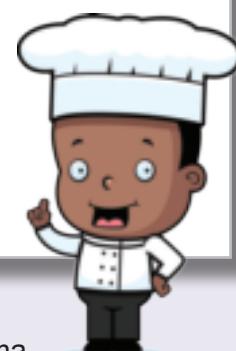
Zwishumiswa (thinganywa)

Zwilebulu zwituku zwa 4 zwa botoro
 Zwilebulu zwituku zwa 2 zwa luvhanda lwa u baka
 Knaphu ya fulauru ya 1
 Makumba a 2
 Lebula khulwane dza 3 dza swigiri
 Knaphu ya 1 ya mafhi
 Muñgo wa u tou ñuñedza
 ½ ya kulebulu kutuku kwa vanila

Kuitele

- Nokisanibotoro kha mullo u sa fhisesi.
- Tanganyisani thinganywa dzo omaho kha bawele khulwane ya u tanganyisela.
- Tanganyisani thinganywa dzo ñukalaño hu tsyi katelwa na botoro kha bawele thukru.
- Shelani thinganywa dzo ñukalaño baweleni ya dzo omaho ni rithe lwa minete muthihi.
- Kapulelani gwindi panini i no khou fhisia, nga lebula.
- Musi hu tsyi pupuma mapulo nga ntsha, rembulusani dzikhiramphulethe.
- Musi vñurumbu vñuvhilli haño ho no vña na muvñala wa burauuu ya musuku avñelani vñathu no shela sirapu.

Vhalani risipi nga vhuronwane ni kone u fhindula mbudziso dzi no i kwama.

Thinganywa dzo omaho ndi dzifhio? Dzi ñwaleni.

Deithi:

Thinganywa dzo ḥukalaho ndi dzifhio? Dzi ᷻waleni.

Panekuku dzi avhelwa vhathe nga ndilade?

Mulilo u re fhasi zwi amba mini?

--

U rembulusa zwi amba mini?

--

Buraunu ya musuku ndi mini?

--

U totela muṇo zwi amba mini?

--

Gwindi ndi mini?

--

Ni tea u ita mini musi no no shela thinganywa dzo ḥukalaho ngomu baweleni?

TEACHER: Sign _____ Date _____

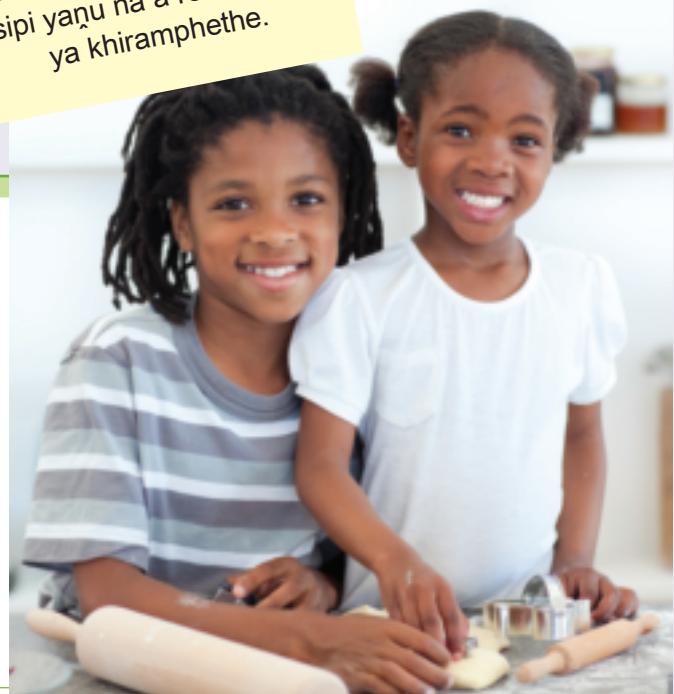
Ndi ንwala risipi yanga

Kha ri ንwale

Zwino ንwalani risipi ine na i funesa.

Talelani maiti othe a re kha
risipi yanu na a re kha risipi
ya khiramphethe.

Risipi ya _____

Thinganywa

Kuitele

Zwishumiswa zwi no ተdea

Kha ri ambe

- Talutshedzani tshigwada tshañu risipi iyi nga u tevhekana hone.
- No shumisa maipfi a khonadzeo na a ndaela lungana?
- Maipfi o raliho a pfi ndi mamudi.

Lavhelesani maipfi a re mamudi.

li

nga

tea

fanela

mutshila-ni kha maiti

kha

Maipfi aya a ni vhudza mini?

Ri shumisa nga kha u sumbedza vhukoni, khonadzeo na kha u humbela thendelo.

Ri shumisa tea, fanela na mutshila-ni kha maiti kha u sumbedza ndaela.

Deithi:

Kha ri ነwale

Wanani ni talele mamudi a re mafhungoni aya.
Ro dzula ro ni itela Ja u thoma.

Ni tea u ደንብ na zwiambaro zwa u bambela uri ni bambele.

Bisi i nga kha ግብ takuwa tshikoloni nga 09:00.

Ni fanela u ደንብ na mbuvha yaኑ.

Ni tea u ita tshuñwahaya yaኑ ዲህንዋ na ዲህንዋ.

Ndi nga kha ግብ tamba bola matshelo.

A no ngo fanela u daha.

Ndi nga si tambe ዘመኒ. Ndi tea u vhalela thesite.

Ndi nga ታኩኩያ u ya tshikoloni ዘመኒ?

Shelani fulauru baweleni.

Lalani no muma mulomo.

Kha ri ነwale

Zwino fhedzisani mafhungo aya.

Ni songo

Ndi tea

Ni fanela

Vheyani

Ndi nga khadī

Kha ri ite nyito

Nwana muswa o thoma tshikoloni tsha hanu namusi. Mu thuseni uri a talukanye nzulele ya afha tshikoloni.

Kha ri ite nyito

Vhalani kutshimbilele nga vhuronwane. Ni kone u tshimbila ni tshi ya fhethu ho fhambananaho hu re kha pulane ya tshikolo. Musi no no wana afho fhethu, nwalani madzina aho kha mepe.

Kilasi ya Gireidi ya 4	Ndi kilasi ya u thoma kha tsha u ja.
Ofisi ya thohoyatshikolo	Musi vha tshi ya hone vha khonela kha tsha monde. Ndi lufhera lwa vhuvhili kha tsha u ja.
Thoilethe	Musi a tshi tou dzhena nga gethe u fanelu u khonela kha tsha monde. U do dzi wana kha lufhera lwa vhuña kha tsha u ja.
Mudavhi wa u tambela	Musi a tshi tou dzhena u fanelu u khonela kha tsha monde a dzhena nga vothi ji re kha tsha u ja.

Deithi:

Zwino olani mepe wa tshikolo tsha haṇu.

U ɖiphina

Kha ri ንwale

ጀwalani nga kutshimbilele kwa u bva getheni ḥa tshikolo ni
tshi ya kiłasini.

Khethekanyo ya maipfi

Kha ri ንwale

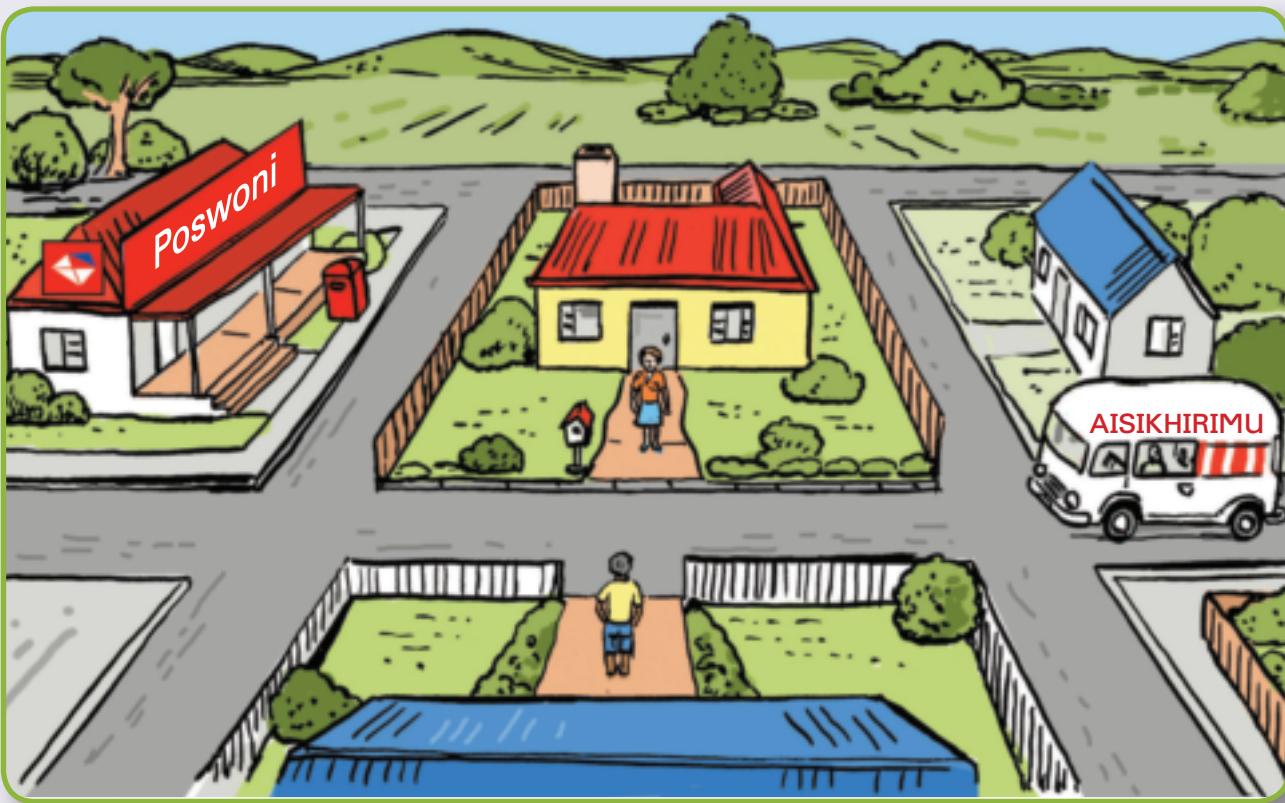
Padulani maipfiaya a bve madungo. Ni nwale tshivhalo tsha madungo
a re kha ipfi afho tshibogisini. Musi no no fhedza, shumisani maipfiaya
kha u vhumba mafhungo. A ንwaleni kha bugu yanu ya ndowedzo.

Zwi ɖivheni
uri maipfi a u
fhedzisela ndi
mitshila.

mu/di/ni	3	gumofulu	<input type="text"/>	rahana	<input type="text"/>	mbilwana	<input type="text"/>
thavhani	<input type="text"/>	ṭhanganyelo	<input type="text"/>	shululela	<input type="text"/>	ndoukadzi	<input type="text"/>
rengela	<input type="text"/>	thusana	<input type="text"/>	humisa	<input type="text"/>	kwashekana	<input type="text"/>
shumisa	<input type="text"/>	ndoulume	<input type="text"/>	khulukadzi	<input type="text"/>	mbudzana	<input type="text"/>
vhalela	<input type="text"/>	hamela	<input type="text"/>	gukulume	<input type="text"/>	dakalofulu	<input type="text"/>

TEACHER: Sign Date

Hune Jabu na Thivhu vha dzula hone

Lavhelesani tshifanyiso ni kone u nwala maipfi a no khou ṭahela.

Kha ri nwale

1. Thivhu u dzula nduni i re na mutumbu wa ṭada na ḥanga
2. Arali Thivhu a nga khonela kha tsha monde a nga kona u swika veneni ya
3. Jabu u dzula nduni i re na ḥanga ya O ima o sedza Thivhu.
4. Arali Jabu u nga khonela kha tsha monde tshanu. A dovha a khonela kha tsha
A nga renga zwiṭemmbé heneffo
5. Musi Thivhu a tshi ṭoda u renga zwiṭemmbé, u khonela kha tsha getheni ja
hawe ngauri i kha tshanda tshawe tsha u ja.

Mutambo wa tshifhinga – ndi nnyi ane a do wina.

- Kungulusani daisi.
- Tshimbidzani fulaga.
- Shumisani zwibulatshifhinga zwi re kha makumba matshena kha u vhumba fhungo.
- A no fhedza u thoma ndi ene muwini.

Thomani mafhuno
a 18 – 26 nga
Nga vhuya madekwana
ano ndi do ...

**Thomani mafhuno
a 9 – 17 nga
Mulovha ndo ...**

Shandulani
zwivhumbeo zwa maiti
o talelwaho nga fhasi.

MATHOMO

Thomani mafhuno a
1 – 8 nga Mugivhela u
daho ndi do ...

MAGUMO

**Thomani
mafhungo a
27 – 34 nga
Zwino ndi khou**
...

Kha ri ambe

- Arali na nga ima kha tshidulo kiłasini yanu na sedza fhasi, ni vhona mini?
  - Arali na nga ima murahu ha kiłasi na sedza kiłasi yanu, ni vhona mini?
  - Arali na nga ima phanda ha kiłasi na sedza kiłasi yanu, ni vhona mini?
  - Edzisani.

Kha ri nwale

nhwale	Itani mutevhe wa zwithu zwa fumimbili zwi re kilasini i re kha tshifanyiso 1.	Itani thiki khazwo arali zwi tshi wanalavho na kha tshifanyiso 2
--------	---	---

Tshifanyiso 2: Mbonalo ya kili ya pulane

Kha ri nwale

Lavhelesani nyolo idzi ni fhindule zwi tevhelaho.

Tshifanyiso 1

Tshifanyiso 2

Muoli o vha o ima ngafhi musi a tshi ola tshifanyiso itshi?	Nga murahu kana nga n̄tha	Nga murahu kana nga n̄tha
Afha kiłasini hu dzula vhana vhangana?		
Ndi mini tshi re tsini na fasiłtere?		
Hu na mafasiłtere mangana kiłasini?		
Hu na shelefu nngana kha shelefu ya dzibugu?		

Kha ri የwale

Kha themo iyi no funzwa maiti manzhi vhukuma. Nangani ni የwale ሥitilitikedzi (ṣititi ሥ thikho) እ re ሁone fhungoni ሥinwe na ሥinwe. Ni wane ni talele nga fhasi ሥitilianzeli (ṣihulwane/እ no wanalesa).

vha	1.	Ro _____ ri tshi tamba netibolo.
vhuya	2.	Ha ngo _____ a shumisa khomphiyutha.
ṭwa	3.	U _____ o edela.
ṭuwa	4.	Tshikolo tshi do _____ tshi tshi bva zwenezwino.
tshi	5.	Ndi _____ vhala bugu ndi a takala.
athu	6.	Ha _____ vhala bugu a takala.
sokou	7.	O vha a tshi khou _____ ambaamba kha founu.
tou	8.	Ni _____ vhuya na tshuñwahaya hayani.
ṭodou	9.	U _____ dzhena tshikolo yunivesithi o no phasa.
konou	10.	A _____ shuma sa muinzhiniara wa bvumo.
kha ደ	11.	U _____ fhedzisa tshuñwahaya yawe.
bva u	12.	U kha ደ _____ fhedzisa tshuñwahaya yawe.

Maiti a thikho ndi
mathusi

A thusa maitimaanzeli
kha u ታphudza
zwine a amba.
A anzela u rangela
maitimaanzeli
mafhungoni.

1 vha, 2 vhuya, 3 ታwa, 4 ታuwa,
5 tshi, 6 athu, 7 sokou u, 8 tou,
9 ታdou, 10 konou, 11 kha ደ,
12 bva u

Zwino nangani ipfi ሥithihi kha tshiñwe na tshiñwe tsha zwibogisi zwi re na mivhala ni vhumbe mafhungo aṇu inwi muṇe.

Kha ri ñwale

Tangedzelani ipfi lone.

Tshiṭaraṭa tsha Hadebe tshi **devhula/tshipembe** ha Tshiṭaraṭa tsha Mandla.

Tshikolo tshi **devhula/tshipembe** ha Tshiṭaraṭa tsha Mandla.

Sibadela tshi **devhula/tshipembe** ha Tshiṭaraṭa tsha Hadebe.

Zwino ñwalani phindulo yone.

Sibadela tshi kha tshiṭaraṭa tshifhio?

Phakha i kha tshiṭaraṭa tshifhio?

Tshiṭishi tsha zwidzimamulilo tshi kha tshiṭaraṭa tshifhio?

Ñwalani mafhungo mararu nga hune zwithu zwa vha hone kha mepe uyu.

Deithi:

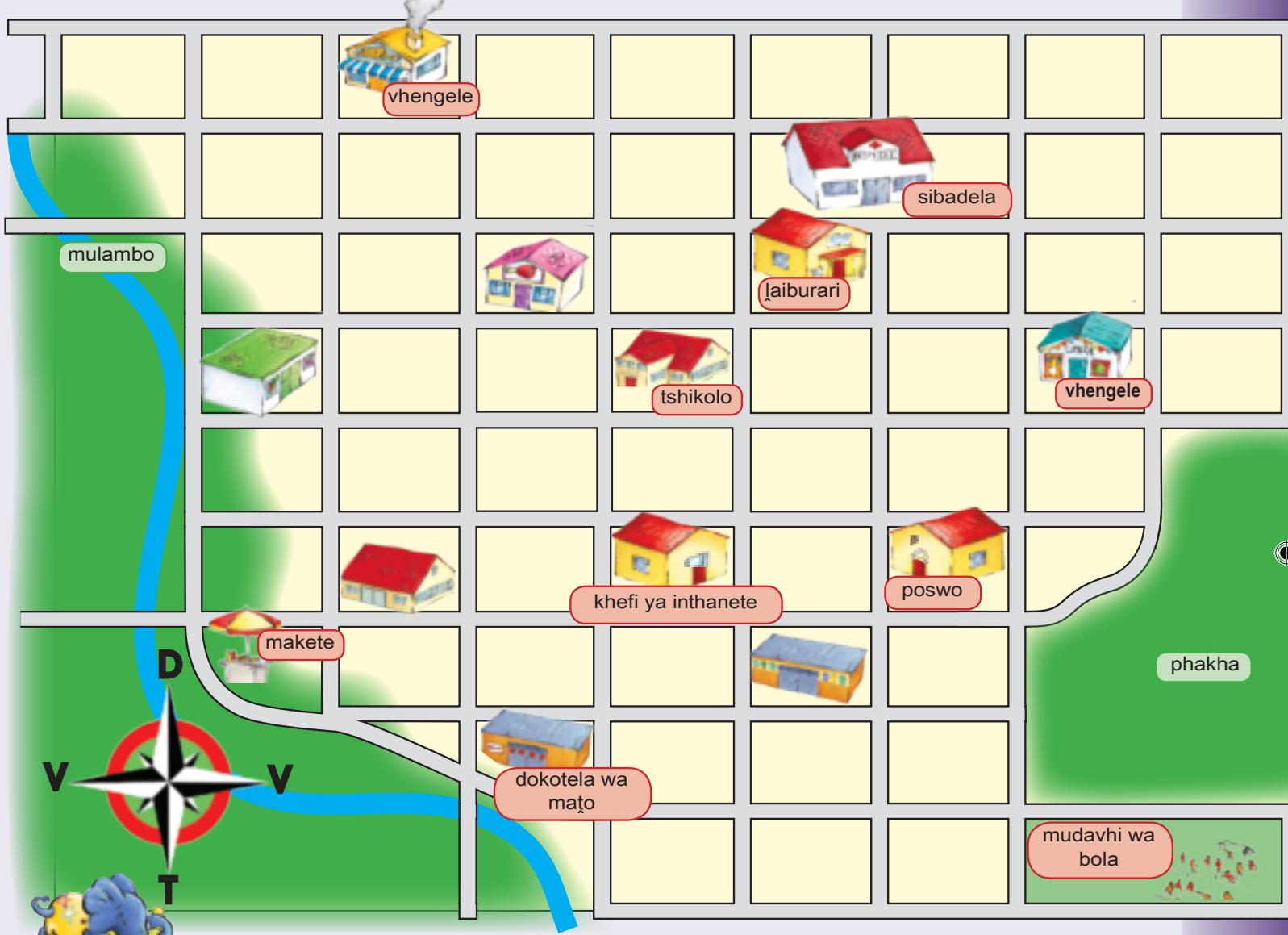
Kha ri ambe

Zwino lavhelesani mepe u re kha siaṭari ili.
Laedzani khonani yanu ndila dza u ya fhethu ho
fhambananaho. Tshifhinga tshoṭhe ni mu laedze
u thoma tshikoloni.

Tsumbo:

Mbudziso: Ndi khou ya fhethu hu re bułoko
nna thungo ya tshipembe na bułoko nthihi
thungo ya vhukovhela Ndi khou ya ngafhi?

Phindulo: Ha dokotela wa maṇo

Kha ri nwale

Vhalani kutshimbilele ku tevhelaho. Nwalani fhethu hune uyu muthu a khou ya hone kha
kholomo i re kha tsha u ḥa. Shumisani mepe wonoyo muthihi.

Ndi khou ya fhethu hu re bułoko mbili thungo ya vhubvađuvha na bułoko mbili thungo ya tshipembe.	Poswoni
Ndi khou ya fhethu hu re bułoko tharu thungo ya tshipembe na bułoko tharu thungo ya vhukovhela.	
Ndi khou ya fhethu hu re bułoko tharu thungo ya vhubvađuvha.	
Ndi khou ya fhethu hu re bułoko tharu thungo ya devhula na bułoko mbili thungo ya vhukovhela.	
Ndi khou ya fhethu hu re bułoko mbili thungo ya devhula na bułoko nthihi thungo ya vhubvađuvha.	
Ndi khou ya fhethu hu re bułoko mbili thungo ya tshipembe.	

TEACHER: Sign

Date

Kha ri ite nyito

Nomborani zwifanyiso izwi zwi tshi tevhekana nga ngona ya kuitelwe kwa sangwetshi.

Kha ri ኮwale

Zwino ኮwalani risipi ndi tshi sumbedza thinganywa dzine na tea u vha nadzo.

U ITA SANGWETSHI YA BOTORO YA NDUHU NA MIOMVA

Thinganywa

Shumisani zwifanyiso zwe na nombora kha u ኮwala kuitele kwa sangwetshi ku tshi tevhekana nga ngona.

Kuitele

1

2

3

4

5

Itani thoyi ya penisela

Kha ri ite nyito

- 1** Gerani thoyi dza penisela kha masiaṭari a zwigeriwa a re murahu ha bugu.
- 2** Gerani thoyi ya penisela kha mitaladzi midenya i re nga nn̄da.
- 3** Petani ni tshi tevhedza mitalo yo ḥukukanyiwaho.
- 4** Petululani thoyi ya penisela ni ḫodze guļuu.
- 5** Imani guļuu i ome.
- 6** Dzhiani penisela. Pombani lubammbiri lutshena lwa nga fhasi lwa thoyi ya penisela ni tshi monisa kha penisela nga n̄ha, 1 cm u bva kha ḥoho ya penisela.
- 7** I fareni no khwaṭhisā ni pombe nga theiphi.

U ḫitola

Ndi a kona

u vhala maňwalwa a mafhungomatsivhudzi, tsumbo, tshati ya mutsho.

u ḫwala maňwalwa a mafhungomatsivhudzi.

u anetshela mafhungomatsivhudzi a no bva tshītorini.

u ḫwala tshītori.

u ḫwala ḫhalutshedzo ya mubvumbedzwa.

u vhala na u pfectesa mulaedza wa lungano.

u ḫwala lungano.

u shumisa maňaluli.

u vhambedza zwithu sa tshihulwane, tshihulwanesa, tshihulwanesesa.

u shumisa masalamuňe (ene kana tshone).

u shumisa masala a vhuňe (tshaňu na tshanga).

u shumisa masalamasumbi (izwi na izwo).

u topola ḫefhongo na tshītiwa mafhungoni.

u shumisa ḫiiti ḫi re ḫone ḫi no yelana na ḫefhongo.

u ḫea vhusnhi ha zwithu hu re hone.

u ḫea mafhambanyi a maipfi.

u shumisa tshifhinga tsho fhiraho.

u shumisa tshifhinga tshi ḫaho.

u shumisa tshifhinga tsha zwino.

u topola tshaka dzo fhambananaho dza maiti, maitimaanzeli, maitimapfukeli, maiti a sa pfukeli.

u ḫea maitimatikedzi na a si matikedzi.

u topola maiti a stetivi (mabulanzulele).

u shumisa maitimapfukeli na a si mapfukeli nga ndila yone.

u shumisa maiti a thikho nga ndila yone.

padulani maipfi a bve madungo.

Kha ri ambe

Ambani wa khonani yanu nga tshiṭori tshine na do ñwala. Ni ñwale mihibulo yanu kha mepe wa mihibulo.

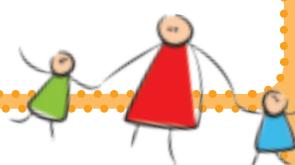
Diiteleni bugu yanu. Gerani siaṭari li tevhelaho ni ite bugu. Gerani kha mitaladzi yo ḥukhukanyiwaho. Petani siaṭari kha mitalo. Ñwalani dzina la bugu kha khavara. Ñwalani dzina lañu nga fhasi ha dzina la bugu ngauri ndi inwi muñwali wa tshiṭori. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino ñwalani tshiṭori tshañu buguni.

KHAVARA YA NGA MURAHU

MALUGANA NA MUÑWALI

Nwalani dzina īānu

Miñwaha yanu

Hune na dzula hone

8

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Liga ja 2: petani kha mutalo wa zwithoma

Nwalani dzina īānu hafha.

Liga ja 3: sijepularen kha lurumbu ulu

Nwalani dzina īānu hafha (Ndi inwi muñwali).

1

Liga ja 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no sijepulara bugu yanu.

Liga ja 1: petani kha mutalo wa zwithoma.

5

4

Isan phanda na tshifotri tsahau hafha.

Nwalani mutumbu wa tshifotri hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u የውልአ tshiṭori tshañu inwi muñe hafha.

Fhedzisani tshiṭori tshañu.

2

7

3

9

Iṣani phanđa na tshiṭori tshañu hafha.

Nwälani ur ከዚ በዚ ማሆኑን አ tshiṭori.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Dikishinari yanga

A
a

B
b

C
c

D
d

Handwriting practice lines for uppercase A and lowercase a.

Handwriting practice lines for uppercase B and lowercase b.

Handwriting practice lines for uppercase C and lowercase c.

Handwriting practice lines for uppercase D and lowercase d.

Handwriting practice lines for uppercase A and lowercase a.

Handwriting practice lines for uppercase B and lowercase b.

Handwriting practice lines for uppercase C and lowercase c.

Handwriting practice lines for uppercase D and lowercase d.

Dikishinari yanga

E
e

F
f

G
g

H
h

Dikishinari yanga

I
i

Handwriting practice lines for the letters I and i.

Handwriting practice lines for the letters I and i.

J
j

Handwriting practice lines for the letters J and j.

Handwriting practice lines for the letters J and j.

K
k

Handwriting practice lines for the letters K and k.

Handwriting practice lines for the letters K and k.

L
l

Handwriting practice lines for the letters L and l.

Handwriting practice lines for the letters L and l.

Dikishinari yanga

M
m

N
n

O
o

P
p

Dikishinari yanga

Dikishinari yanga

u
u

V
V

W
W

X
X

Y
y

Z
z

Please see page 133 for instructions on how to make these pencil toppers.

